

ALEKSANDAR MEKOL SMIT

Dobar muž iz Zebrine ulice

SAMIZDAT BE92

Aleksandar Mekol Smit
DOBAR MUŽ IZ ZEBRINE ULICE

Prvo poglavlje

VRLO NEUČTIVA OSOBA

Ljudi se uglavnom slažu da je korisno kada žena ustaje pre muža. Mma Ramocve je uvek ustajala iz kreveta sat ili više pre gospodina Dž. L. B. Matekonija - a dobro je kad žena to čini, jer tako priušti sebi malo vremena da obavi barem neke od poslova za taj dan. Međutim, to je isto tako dobro za one žene čiji su muževi skloni da se bude džangrizavi - a po svemu sudeći, ima ih mnogo, čak previše, u stvari. Ako supruge takvih muževa prve ustanu i odu svojim poslom, tada muževi ostaju sami sa svojim lošim raspoloženjem - sad, nije da je gospodin Dž. L. B. Matekoni ikad bivao takav, naprotiv, bio je dobrodušan i ljubazan koliko se samo poželeti može, retko kad je podizao glas, osim ponekad kad bi nastojao da izađe na kraj sa dvojicom svojih nepopravljivih šegrta u Brzim motorima Tlokvenga. A još se nije rodio onaj ko se, makar kako blage naravi bio, ne bi kad-tad našao u iskušenju da podvikne na ovu dvojicu neodgovornih momaka. Živ primer za to bila je Mma Makuci, koja je imala običaj da se izviče na šegrte bez nekog posebnog razloga, čak i onda kad bi je neki od njih zamolio za nešto, recimo, da mu kaže koliko je sati.

„Ne morate tol'ko da se derete na mene“, požalio se stariji šegrt, Čarli. „Samo sam vas pitao koliko ima sati. A vi ste se proderali četiri. Je l' mislite da sam gluv il' šta?“

Mma Makuci se nije dala. „To je zato što te poznajem ko zlu paru“, frknula je. „Pitaš koliko je sati zato što ne možeš da dočekaš da prestaneš da radiš. Hteo bi da ti kažem da je pet sati, je li tako? A onda bi samo bacio sve iz ruku i odjurio da se vidiš s tamo nekom devojkom, je li tako? I nemoj tu da mi se praviš naivan. Znam ja šta ti radiš.“

Ustajući iz kreveta i protežući se, Mma Ramocve je razmišljala o ovoj epizodi. Bacivši pogled preko ramena, videla je nepomično muževljevo telo ispod ćebadi, glave napola pokriveno jastukom, jer je tako voleo da spava, kao da je hteo da odstrani svet i njegovu

buku. Osmehnula se. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je često umeo da priča u snu - ne čitave rečenice, kao jedna rođaka Mma Ramocve kad su bile mlade, već nepovezane reči i uzvike, u zavisnosti od toga šta je sanjao. Baš kad se probudila, dok je još uvek ležala i posmatrala kako iza zavesa postaje sve svetlije, promrmlijao je nešto o kočionim diskovima. Eto o čemu sanja, pomislila je - takvi su snovi jednog automehaničara, o kočnicama i kvačilima i svećicama. Većina žena se čežljivo nada da njihovi muževi sanjaju o njima, ali nije tako. Muškarci, izgleda, sanjaju o kolima.

Mma Ramocve je zadrhtala. Ima onih koji misle da je u Bocvani vazda toplo, ali takvi nisu nikad boravili u njoj tokom zimskih meseci - onih meseci kada se čini da sunce ima pametnija posla na nekom drugom mestu i samo se jednom nedeljno pomalja iznad juga Afrike. Zima se sada bližila kraju i pokazivali su se prvi znaci povratka toplote, ali izjutra i s večeri je još uvek umelo da bude vrlo hladno, a ovo je bilo upravo jedno od takvih jutara. Studeni vazduh se u velikim nevidljivim oblacima valjao s jugoistoka, od dalekih Drakenskih planina i južnih okeana iza njih, taj vazduh koji kao da je obožavao da se kotrlja preko širokih prostranstava Bocvane, hladan vazduh pod visokim suncem.

Ušavši u kuhinju, s čebetom obmotanim oko struka, Mma Ramocve je uključila Radio Bocvanu na vreme da čuje horsko izvođenje nacionalne himne i zvonjavu govedih klepetuša u pozadini, kojima je stanica započinjala emitovanje programa. To je bila konstanta njenog života, nešto što je pamtila iz detinjstva, slušanje radija s prostirke na kojoj je spavala dok je žena koja ju je pazila palila vatru na kojoj će pripremiti doručak za Dragocenu i njenog oca, Obeda Ramocvea. Bila je to jedna od lepih stvari iz njenog detinjstva, ta uspomena, kao i slika Močudija koju je nosila u srcu, onakvog kakav je onda bio, kakav se video iz Nacionalne škole na brežuljku, staze koje su vijugale tamo-amo kroz šikaru ali čije su odredište znale samo male, brze životinje koje su trčkarale njima. To je bilo ono što će za večita vremena ostati u njoj, pomislila je, i što će uvek biti tu, bez obzira na to kakav će užurban i napredan grad postati od Gaborona. To je bila duša njene otadžbine, tamo, u tom prostranstvu od crvene zemlje, zelenih akacija, govedih klepetuša, nalazila se duša njene otadžbine.

Pristavila je lonče s vodom na šporet i pogledala kroz prozor. Sredinom zime, u sedam bi jedva zarudela svetlost, sada, pred kraj tog hladnog godišnjeg doba, iako su jutra još uvek umela da budu ledena poput ovog, barem je bilo malo svetlije. Nebo na istoku se ozarilo i prvi zraci sunca počinjali su da miluju vrhove drveća u njenom dvorištu. Mala nektarica - Mma Ramocve beše ubeđena da je to uvek jedna te ista ptičica - poletela je strelovito s grane mopipi drveta pored glavne kapije i spustila se na stabljiku napupele aloje. Trom od studeni, gušter se s naporom penjao uz bok male stene, tražeći toplotu koja će mu omogućiti da započne dan. Isto kao i mi, pomislila je Mma Ramocve.

Kad je voda proključala, zakuvala je sebi pun čajnik crvenog biljnog čaja i sa šoljom u ruci izašla u baštu. Udahnula je hladan vazduh, a kad je izdahnula, pred licem joj je na trenutak ostao providan beli oblačak koji se začas razvejao. U vazduhu se osećao miris drveta iz nečije vatre, možda onog postarijeg čuvara u obližnjoj državnoj zgradi. Držao je stalno vatru u mangalu, ne više od hrpice tinjajućeg ugljevlja, ali dovoljno da ogreje ruke tokom noćne smene. Mma Ramocve bi ponekad popričala s njim kad bi izjutra predao dužnost i prošao pored njene kapije. Imao je nekakav kućerak preko u starom Nalediju, znala je, i mogla je da zamisli kako mu je kad preko dana spava pod usijanim limenim krovom. Nije to bio bogzna kakav posao i verovatno je i plata bila vrlo mala, tako da je umela ponekad da mu doturi novčanicu od dvadeset pula kao poklon. Ali barem je imao posao i kakav-takav krov nad glavom, što je više nego što neki imaju.

Zašla je iza bočni zid kuće, da pogleda leju u kojoj je gospodin Dž. L. B. Matekoni planirao da poseje svoj pasulj. Primetila je da je poslednjih nekoliko dana radio u bašti, praveći tanke brazde u koje će sejati i postavljajući klimavu građevinu od motki i kanapa na koju će se pasulj oslanjati. Sada je sve bilo suvo, uprkos retkim neočekivanim zimskim pljuskovima koji su taložili prašinu, ali biće sasvim drugačije ako kiše budu valjane. Ako budu valjane...

Srknula je čaj i otišla iza kuće. Tamo nije imalo šta da se vidi, osim dva prazna bureta koja je gospodin Dž. L. B. Matekoni doneo iz servisa, iz nekog još neobjašnjenog razloga. Beše sklon gomilanju otpada, a burad će ostati tu još nedelju ili dve, sve dok Mma

Ramocve tiho ne organizuje njihovo odnošenje. Postariji čuvar, gospodin Ntata, bio je od koristi u takvim prilikama, drage volje je odnosio stvari koje je gospodin Dž. L. B. Matekoni ostavljao razbacane po dvorištu, gospodin Dž. L. B. Matekoni je prilično brzo zaboravljao na njih i retko kad je primjećivao da ih više nema.

Isto je bilo i s njegovim pantalonama. Mma Ramocve je budno pazila na izdašno skrojene kaki pantalone koje je njen muž nosio ispod svog radnog kombinezona i naposljetku, kad bi se ofucale na turu, diskretno ih je sklanjala iz veš-mašine posle poslednjeg pranja i predavala ženi u Anglikanskoj katedrali, koja bi ih dobro udomila. Gospodin Dž. L. B. Matekoni često nije ni primjećivao da oblači nove pantalone, pogotovo ako bi mu Mma Ramocve, za vreme oblačenja, odvratila pažnju nekim novim tračem. Smatrala je to neophodnim, budući da se uvek nerado odvajao od svoje stare odeće, za koju se, poput mnogih muškaraca, prekomerno vezivao. Kad bi muškarci bili prepušteni sami sebi, verovala je Mma Ramocve, išli bi naokolo u dronjcima. Njen rođeni otac je odbijao da se odrekne svog šešira, čak i kad se ovaj toliko ofucao da se obod jedva držao. Sećala se kako je čeznula da ga zameni jednim od onih elegantnih novih šešira koje je videla na najvišoj polici u prodavnici mešovite robe u Močudiju, ali je shvatila da se njen otac neće nikad odreći onog starog, koji je prerastao u talisman, totem. I sahranili su ga s njim, smestivši ga s ljubavlju u kovčeg od grubo tesanih dasaka u kojem je spušten u raku iskopanu u zemlji koju je tako silno voleo i kojom se uvek tako silno ponosio. Ali to je bilo davno, a vidi je sad, udata žena, vlasnica biznisa, žena s određenim položajem u društvu, stoji ovde, iza svoje kuće, s ispijenom šoljom čaja i danom punim obaveza pred sobom.

Vratila se unutra. Dvoje dece kojima su oni bili hraniteljska porodica, Puso i Motoleli, ustajala su bez problema i Mma Ramocve nije morala da ih budi. Motoleli je već bila u kuhinji, sedeći za stolom u svojoj invalidskoj stolici. Pred njom je na tanjiru bio doručak, debela kriška hleba s marmeladom. Iz zadnjeg dela kuće, začulo se kako je Puso tresnuo vratima kupatila.

„Taj baš ne ume tiho da zatvara vrata“, rekla je Motoleli, poklapajući uši dlanovima.

„Dečak je“, rekla je Mma Ramocve. „Dečaci se tako ponašaju.“

„Onda baš volim što nisam dečak“, odvratila je Motoleli.

Mma Ramocve se osmehnula. „Muškarci i dečaci misle da bismo mi volele da budemo oni“, rekla je. „Mislim da i ne znaju koliko nam je drago što smo žene.“

Motoleli je razmislila o ovome. „Da li biste vi voleli da budete neko drugi, Mma Ramocve? Ima li neko ko biste voleli da budete?“

Mma Ramocve je načas razmislila o ovome. Beše to jedno od onih pitanja na koja joj je uvek bilo teško da odgovori - baš kao što je zaključila da ne zna šta bi rekla kad je upitaju u kojem bi vremenu volela da živi kad ne bi živela u ovom sadašnjem. To pitanje ju je naročito zbunjivalo. Neki su govorili da bi voleli da su živeli pre kolonijalnog doba, pre no što je došla Evropa i rasparčala Afriku, to su, govorili su, bila dobra vremena, kad je Afrika sama upravljala svojim poslovima, kad nije bila ponižena. Da, tačno je da je Evropa prožderala Afriku kao neko ko je došao na gozbu gladan - i uz to nepozvan - ali nije sve pre toga bilo baš tako savršeno. Šta je bilo s onima koji su živeli u komšiluku s narodom Zulu, vazda ornim za ratovanje? Šta biva kad si slabija strana u kući jakih? Bacvane su oduvek bile miroljubiv narod, ali to se nije moglo reći za sve ostale. I šta je s lekovima i bolnicama? Da li bi iko želeo da živi u vremenu kad je i od najmanje ogrebotine mogla da se zapati sepsa i otera čoveka prerano u grob? Ili u danima kad se nije znalo za zubnu anesteziju? Mma Ramocve je smatrala da ne bi, a opet, tempo života bio je tada mnogo humaniji, a ljudi su se zadovoljavali sa mnogo manje nego sad. Možda je bilo dobro živeti u stara vremena, kad niko nije morao da brine o novcu, jer novac nije ni postojao, ili kad nije morao da se sekira da li će stići na vreme za bilo šta, jer su časovnici još uvek bili nepoznati. O tome je moglo ponešto da se kaže, moglo je ponešto da se kaže o vremenima kad čovek nije imao da brine ni o čemu drugom sem o stoci i usevima.

A što se tiče pitanja ko bi drugi radije bila, na to možda uopšte nije bilo moguće odgovoriti. Njena pomoćnica, Mma Makuci? Kako bi bilo biti žena iz Bobononga, vlasnica para vrlo velikih okruglih naočara i diplome - sa devedeset sedam procenata - Bocvanskog koledža za sekretarice, i detektivska pomoćnica? Da li bi Mma Ramocve menjala svoje rane četrdesete za rane tridesete Mme Makuci? Da li bi menjala svoj brak s gospodinom Dž. L. B. Matekonijem za

vereništvo Mme Makuci s Futijem Radifutijem, vlasnikom prodavnice nameštaja „Dvostruko udobnije“ - i povećeg krda stoke? Ne, pomislila je, ne bi. Koliko god bile brojne vrline Futija Radifutija, nikad se ne bi mogle meriti s vrlinama gospodina Dž. L. B. Matekonija, a iako je dobro biti u svojim ranim tridesetim, rane četrdesete ipak imaju nekih svojih prednosti. One su... Zastala je. Šta, u stvari?

Motoleli, koja je i pokrenula razmišljanje u ovom pravcu, sada ga je i prekinula, ništa od nabranjanja utešnih prednosti načinjanja pete decenije života. „Dakle, Mma“, rekla je. „Ko biste bili? Ministarka zdravlja?“

Ministarka, supruga tog velikog čoveka, profesora Tomasa Tlua,^[1] posetila je pre kratkog vremena Motolelinu školu da bi podelila nagrade i održala učenicima dirljiv govori. Motoleli je bila naročito impresionirana i mnogo je pričala o tome kod kuće.

„Ona je baš fina žena“, rekla je Mma Ramocve. „i nosi vrlo lepe šešire. Ne bih se bunila da budem Sila Tlu... kad bih baš morala da budem neko drugi. Ali da znaš, zapravo sam sasvim srećna što sam Mma Ramocve. Nije to baš tako loše, zar ne?“ Zastala je. „A ti si zadovoljna što si ta koja jesi, zar ne?“

Izgovorila je pitanje ne razmišljajući i smesta se pokajala zbog toga. Bilo je razloga zbog kojih bi Motoleli radije bila neko drugi, to je bilo tako očigledno i Mma Ramocve je, u neprilici, smišljala šta da kaže da bi promenila temu. Pogledala je na svoj ručni sat. „O, vidi koliko je sati. Već je kasno, Motoleli. Ne možemo više da ćaskamo, iako bih baš volela.“

Motoleli je olizala ostatke marmelade s prstiju. Podigla je pogled prema Mmi Ramocve. „Jesam, zadovoljna sam. Vrlo sam zadovoljna. I mislim da ne bih volela da sam neko drugi. Ne baš.“

Mma Ramocve je odahnula. „Odlično. Pa, mislim da...“ „Osim možda vi“, nastavila je Motoleli. „Volela bih da budem vi, Mma Ramocve.“

Mma Ramocve se nasmejala. „Nisam sigurna da bi uvek uživala u tome. Ponekad bih i ja sama radije bila neko drugi.“

„Ili gospodin Dž. L. B. Matekonij“, rekla je Motoleli. „Volela bih da znam o automobilima koliko i on. To bi bilo baš dobro.“ A snovi o

kočnicama i menjačima? pitala se Mma Ramocve. I baktanje s onim šegrtima, i vazda do lakata u mašinskom ulju?

Kad su deca otišla u školu, Mma Ramocve i gospodin Dž. L. B. Matekoni našli su se sami u kuhinji. Deca su stalno pravila larmu, sada je vladala gotovo neprirodna tišina, kao kad utihne oluja ili prođe noć puna jakog vetra. Bilo je to dobro vreme da dvoje odraslih dovrše svoj čaj u prijateljskoj tišini ili, možda, razmene nekoliko reči o danu koji je bio pred njima. Potom će, kad se raščiste tanjiri od doručka, a lonac u kojem se kuvala ovsena kaša oriba i spremi na svoje mesto, oboje otići na posao, gospodin Dž. L. B. Matekoni u svom zelenom kamionetu, a Mma Ramocve u svom malom belom kombiju. Odredište im je bilo isto - Prva damska detektivska agencija delila je prostor sa Brzim motorima Tlokvenga - ali su obavezno stizali tamo u različito vreme. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je voleo da se odveze direktno na početak drumu ka Tlokvengu, putem koji je prolazio pored stambenih zgrada na kraju univerzitetskog kompleksa, dok bi se Mma Ramocve, koja je volela deo grada poznat kao Selo, natenane provozala duž ulice Udi ili Hipopotamovog drumu i iz tog pravca se uključila na drum prema Tlokvengu.

Dok su tog jutra sedeli za stolom, gospodin Dž. L. B. Matekoni je iznenada podigao pogled sa svoje šolje za čaj i zabuljio se u tačku na tavanici. Mma Ramocve je znala da to prethodi nekom otkrovenju, gospodin Dž. L. B. Matekoni je uvek gledao u tavanicu onda kad je nešto moralo da se kaže. Čutala je, čekajući da on progovori.

„Hteo sam nešto da ti kažem“, rekao je, kao uzgred. „Juče sam sasvim zaboravio. Bila si u Molepololeu, znaš.“

Klimnula je glavom. „Jesam, otišla sam u Molepolole.“

Pogled mu je još uvek bio prikovan za tavanicu. „I? Kako je bilo tamo?“

Osmehnula se. „Znaš kako je u Molepololeu. Jeste da je sada veći, ali većina drugih stvari se nije promenila. Ne baš.“

„Nisam siguran da bih želeo da se Molepolole mnogo promeni“, rekao je.

Čekala je da nastavi. Posredi je očigledno bilo nešto važno, ali s gospodinom Dž. L. B. Matekonijem su ovakve stvari umele da

potraju.

„Juče je neko došao kod tebe u kancelariju“, rekao je. „Dok Mma Makuci nije bila tu.“

Ovo je iznenadilo Mmu Ramocve, ali i iznerviralo, uprkos njenoj staloženoj naravi. Mma Makuci je trebalo da bude u kancelariji celog dana, za slučaj da dođe neki klijent. Gde li je otišla?

„Tako, dakle, Mma Makuci nije bila tu?“ rekla je. „A je li rekla gde ide?“ Postojala je mogućnost da je iskršlo nešto hitno u vezi s poslom, što je iziskivalo prisustvo Mme Makuci na nekom drugom mestu, ali Mma Ramocve je sumnjala u to. Mnogo verovatnije objašnjenje, po njenom mišljenju, bila je hitna kupovina, najverovatnije cipela.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je spustio pogled s tavanice i zagledao se u Mmu Ramocve. Znao je da je njegova supruga velikodušna poslodavka, ali nije želeo da uvali Mmu Makuci u nepriliku ukoliko je svesno prekršila dobijena uputstva. Jer, stvarno je bila u kupovini, kad se vratila, samo koji minut pre pet - a i to čisto reda radi, beše pomislio kad ju je video - imala je pune ruke paketa, a jedan je i otpakovala, da mu pokaže cipele koje su se u njemu nalazile. To su vrlo moderne cipele, uveravala ga je, ali po mišljenju gospodina Dž. L. B. Matekonija, jedva da su se uopšte mogle nazvati obućom, toliko su tanani i nikakvi izgledali oni izukršteni kaišići od crvene kože koji su činili njihov gornji deo.

„Tako dakle, otišla je u kupovinu“, procedila je Mma Ramocve kroz stisnute usne.

„Može biti“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. Beše sklon da brani Mmu Makuci, koju je izuzetno poštovao. Dobro je znao kako je to kad dođeš iz nedodžije, bez igde ičega ili takoreći bez igde ičega, i kad ipak uspeš u životu. A ona je uspela, prvo sa svojih devedeset sedam procenata i daktilografskim tečajem koji je držala u slobodno vreme, a sad i sa onim svojim dobrostojećim verenikom. Odlučio je da se založi za nju. „Ali ništa se nije dešavalo. Siguran sam da je prvo odradila svoj posao.“

„Ali nešto je ipak iskršlo“, naglasila je Mma Ramocve. „Došao je klijent. Maločas si mi to rekao.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se igrao dugmetom na svojoj košulji. Beše očigledno da mu je neprijatno zbog nečega. „Pa, dobro, iskršlo

je. Ali ja sam bio tamo. Razgovarao sam s tom osobom."

„I?“ upitala je Mma Ramocve.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je oklevao. „Snašao sam se“, odvratio je. „I sve sam ti zapisao.“ Posegao je u džep i izvukao presavijen list papira, koji je potom pružio Mmi Ramocve.

Razmotala je papir i pročitala olovkom napisane rečenice. Rukopis gospodina Dž. L. B. Matekonija beše ćoškast i uredan - rukopis nekog ko je nekada davno, u školi, učio lepo pisanje, veštinu koju nije nikad zaboravio. Rukopis Mme Ramocve nije bio tako čitak i postajao je sve gori. Pomišljala je da to mora imati neke veze s njenim ručnim zglobovima, koji se s godinama behu malo zaokruglili, što je izvesno uticalo na ugao pod kojim je ruka nalegala na papir. Mma Makuci je jednom prilikom natuknula da rukopis njene poslodavke sve više liči na stenografski zapis i da bi moglo da se desi da naposljetku ne može da se razazna od sistema crtica i vitica koji su pokrivali stranice njene sopstvene beležnice.

„Biće to prvi put“, primetila je, žmirkavo se zagledavši u ceduljicu koju joj je Mma Ramocve ostavila, „da je neko počeo da se služi stenografijom a da je nije nikad učio. Možda čak dospe i u novine.“

Mma Ramocve se pitala da li bi trebalo da se uvredi na ovo, ali je ipak odlučila da se radije nasmeje. „A hoću li dobiti devedeset sedam procenata za to?“ upitala je.

Mma Makuci se uozbiljila. Nije joj se dopadalo kad se njen rezultat na Bocvanskom koledžu za sekretarice shvatao olako. „Nećete“, odvratila je. „Samo sam se šalila za tu stenografiju. Morali biste mnogo da se pomučite da biste na Bocvanskom koledžu za sekretarice imali takav rezultat. Mnogo da se pomučite.“ Pogled koji je potom dobacila Mmi Ramocve nagoveštavao je da bi takav rezultat bio dobrano iznad njenih mogućnosti.

Na papiru koji je Mma Ramocve sada držala pred sobom nalazile su se beleške gospodina Dž. L. B. Matekonija. „Vreme“, pisalo je, „3 i 20 posle podne. Klijent: žena. Ime: Fejt Botumile. Problem: Muž se švaleriše. Zahtev: Otkriti ko mu je ljubavnica. Predložena mera: Otarasiti se ljubavnice. Vratiti muža.“

Mma Ramocve je pročitala beleške i potom pogledala svog muža. Pokušavala je da zamisli susret između Fejt Botumile i gospodina Dž. L. B. Matekonija. Da li je razgovarao s njom u garaži, s glavom

zaronjenom u motor nekih kola? Ili ju je odveo u kancelariju detektivske agencije i obavio razgovor sedeći za stolom, brišući mašinsko ulje s ruku dok je slušao njenu priču? I kakva je ta Mma Botumile? Koliko ima godina? Kako je obučena? Ima tako mnogo sitnica od vitalnog značaja za slučaj, koje bi žena primetila, ali koje muškarac naprosto ne bi video.

„Ta žena“, upitala je, držeći papir u ruci. „Možeš li da mi kažeš nešto o njoj?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je slegao ramenima. „Žena ko žena“, rekao je. „Nema ničega specijalnog u vezi s njom.“

Mma Ramocve se osmehnula. Baš kao što je i mislila. Mma Botumile moraće ponovo da dođe na razgovor.

„Žena ko žena?“ zamišljeno je ponovila.

„Pa da“, rekao je.

„I ne možeš da mi kažeš baš ništa više o njoj?“ upitala je Mma Ramocve. „Ni koliko bi mogla imati godina? Ni kako je izgledala?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je delovao iznenađeno. „A je li hoćeš da ti kažem?“

„Moglo bi mi koristiti.“

„Trideset osam“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni.

Mma Ramocve je podigla obrvu. „Rekla ti je?“

„Ne tim rečima. To ne. Ali mogao sam da izračunam. Rekla je da je sestra onog čoveka koji drži prodavnicu cipela blizu supermarketa. Rekla je da je suvlasnica te prodavnice. Rekla je da je mlađa od svog brata - dve godine. A ja znam čoveka. Znam da je nedavno proslavio četrdeseti rođendan, zato što je jedan čovek koji redovno servisira kola kod nas rekao da ide na njegovu rođendansku zabavu. Eto otkud znam...“

Oči Mme Ramocve su se malčice raširile. „I šta još znaš o njoj?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se ponovo zagledao u tavanicu. „Ništa, zapravo“, rekao je. „Osim da je možda dijabetičarka.“

Mma Ramocve je ćutala.

„Ponudio sam je keksom“, nastavio je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Znaš, onim filovanim koji držiš na svom radnom stolu. U onoj limenoj kutiji na kojoj piše Olovke. Ponudio sam je tim keksom, a ona je pogledala na sat i onda je odmahнула glavom. Viđao sam ponekad dijabetičare da to rade. Pogledaju na sat da bi znali za

koliko vremena im je sledeći obrok." Zastao je. „Ali nisam siguran, dabome. Samo mi je palo na pamet.”

Mma Ramocve je klimnula glavom i bacila pogled na svoj ručni sat. Trebalo je svakog časa da krene na posao. Imala je osećaj da će ovo biti neobičan dan. Kad se još pre osam izjutra ispostavi da je sve što si mislio bilo sasvim pogrešno, taj dan ne može biti drugačiji do sasvim neobičan, sasvim sigurno je da ćeš toga dana saznati o svetu neke stvari za koje si mislio da su sasvim drugačije.

Na posao se odvezla polako, i ne trudeći se da ide za zelenim kamionetom gospodina Dž. L. B. Matekonija. Na vrhu Zebrine ulice, presekla je svojim kombijem drum koji je vodio ka severu, za dlaku izbegavši velika kola koja su se zanela i zatrubila, vrlo neučtivo, pomislila je, i sasvim nepotrebno. Nastavila je dalje, prošavši pored hotela „Sunce” i mesta na kojem su žene raširile na ogradi hotela svoje heklane prekrivače i stolnjake u nadi da će ih neko od prolaznika kupiti. Mustre su bile komplikovane i vešto urađene, čvorić za čvorićem, petlja za petljom, sporo i mukotrpno, krugovi od belih niti koji su se širili kao paukova mreža, rad žena koje su tako strpljivo sedele na suncu, onih žena čiji se rad često zaboravlja ili ignoriše u svojoj anonimnosti, ali koje su zapravo umetnice i hraniteljke porodice. Mmi Ramocve je trebao nov prekrivač za krevet i jednog od narednih dana staće tu da bi ga kupila, ali ne danas, kad joj toliko toga zaokuplja um. Mma Botumile. Mma Botumile. Mučilo ju je to ime, jer joj se činilo poznatim, a nije uspevala da se seti odakle. A sad se setila. Neko joj je jednom rekao: Ta Mma Botumile je najbezobraznija žena u celoj Bocvani. Istina živa!

Drugo poglavlje

PRAVILO TROJNO

„Dakle, Mma“, rekla je Mma Makuci, sedeći za svojim radnim stolom, „novi radni dan.“

To nije bila primedba koja je zahtevala trenutni odgovor, a i svakako joj se teško moglo protivrečiti. Stoga je Mma Ramocve samo klimnula glavom, pogledavši pri tom Mmu Makuci i uočivši njenu jarkocrvenu haljinu - haljinu koju dotad još nije videla. Pomislila je da je očigledno skupa, a možda čak i preterano zvanična za njihovu skromnu kancelariju, najzad, nova odeća, pa još i tako upadljiva, može samo da istakne pohabanost nečijih ormarića za dokumenta. Kad je tek počela da radi za Mmu Ramocve, Mma Makuci je imala svega nekoliko haljina, od kojih su dve bile plave, a ostale izbledele, u neodređenoj nijansi između zelene i žute. Kad se njen daktilografski tečaj za muškarce ispostavio kao poslovni uspeh, mogla je sebi da priušti znatno više, a sad, nakon što se verila s Futijem Radifutijem, njene garderobe je bilo još više.

„Ta haljina, Mma“, rekla je Mma Ramocve. „Vrlo je elegantna. Boja vam baš lepo pristaje. Oduvek sam mislila da ste od onih kojima crveno dobro stoji.“

Mma Makuci je sijala od zadovoljstva. Ne beše navikla na komplimente u vezi sa svojim izgledom, ta njena problematična koža i prevelike naočari - zbog njih su ovakvi komentari bili tako retki. „Hvala vam, Mma“, odvratila je. „I mislila sam da sam napravila dobar pazar s ovom haljinom.“ Zastala je. „Mada, crveno bi i vama dobro stajalo.“

Mma Ramocve je pomislila: dabome da bi mi dobro stajalo. Ali nije to izgovorila naglas i, umesto toga, samo je rekla: „Hvala, Mma.“

Usledilo je ćutanje. Mma Ramocve se pitala odakle joj novac za haljinu i da li ju je kupila za vreme onog neodobrenog odsustvovanja s posla. Pomislila je da možda i zna odgovor na prvo pitanje: Futi Radifuti je očigledno davao Mmi Makuci novac, što je bilo sasvim u

redu, budući da je bio njen verenik, a to je svakako bilo sastavni deo vereništva. Što se ticalo drugog pitanja, odgovor je nameravala da sazna vrlo brzo. Mma Ramocve je čvrsto verovala da se informacije najlakše dobijaju postavljanjem direktnih pitanja. Ova tehnika ju je valjano služila u njenim bezbrojnim istragama. Ljudi vam obično rado odgovore ako ih nešto pitate, štaviše, mnogo ih je i koji su spremni da pričaju iako ih niste ništa pitali.

„Uvek se teško odlučujem kad biram odeću“, rekla je Mma Ramocve. „Zato je subota tako dobar dan za kupovinu. Tada čovek ima dovoljno vremena na raspolaganju, zar ne? Za razliku od radnog dana. Radnim danom nema baš mnogo vremena za kupovinu, zar ne mislite, Mma Makuci?“

Ako je Mma Makuci i oklevala, beše to samo na jedan kratak trenutak. Potom je rekla: „Da znate da nema. Zato ponekad mislim da bi bilo lepo kad čovek ne bi morao da radi. Onda bi mogao da obilazi prodavnice kad god poželi.“

Nad kancelariju se ponovo spustila tišina. Mmi Ramocve je značenje komentara Mme Makuci bilo sasvim jasno. Već joj je palo na pamet da bi veridba njene pomoćnice s bogatim čovekom mogla da znači njen odlazak iz agencije, ali brzo je izbila tu pomisao sebi iz glave, ta mogućnost bila je toliko mučna i neprijatna da prosto nije mogla da podnese da razmišlja o njoj. Mma Makuci je možda imala nekih svojih sitnih osobenosti, ali je zato bila izuzetno dragocen prijatelj i saradnik. Mma Ramocve nije mogla ni da zamisli kako bi bilo da sedi sama u ovoj kancelariji, ispijajući samotne šolje biljnog čaja, bez mogućnosti da popriča o slabostima klijenata s osobom kojoj veruje, da razmeni s njom ideje o teškim slučajevima, da se zajedno osmehnu brljotinama dvojice šegrti. Osetila je odjednom kako je obuzima stid pred samom sobom zato što je zamerila Mmi Makuci zbog odlaska u kupovinu u radno vreme. Zar je tako strašno ako se savestan službenik tu i tamo iskrade iz kancelarije? Mma Ramocve je i sama često umela to da uradi i nije se nikad osećala krivom zbog toga. Sad, jeste da je ona bila vlasnica biznisa i nije morala da odgovara nikome do samoj sebi, ali to nije bio izgovor koji je opravdavao važenje jednog pravila za nju samu, a sasvim drugog za Mmu Makuci.

Mma Ramocve je pročistila grlo. „Dabome, uvek može da se uštine sat ili dva kasno popodne. Nema u tome ničega lošeg. Baš ničega. Ne može čovek bez prestanka da radi, znate.”

Mma Makuci je slušala. Ako je njena primedba trebalo da bude upozorenje, tada je bila upravo tako i shvaćena. „U stvari, Mma, juče sam baš tako i uradila”, rekla je, kao uzgred. „Znala sam da mi nećete zameriti.”

Mma Ramocve se žurno složila. „Dabome da neću. Dabome da neću, Mma.”

Mma Makuci se osmehnula. Beše to upravo odgovor kakvom se i nadala, ali nije nameravala da dozvoli Mmi Ramocve da joj ovo prođe tek tako. „Hvala vam.” Pogledala je na trenutak kroz prozor pre no što je dodala: „Ali moram da kažem, stvarno bi bilo tako lepo kad čovek ne bi morao da radi, kad bi mogao da se oseća slobodnim.”

„Stvarno tako mislite, Mma?” upitala je Mma Ramocve. „Zar vam se ne čini da biste vrlo brzo počeli da se dosađujete? Pogotovo posle tako zanimljivog posla kao što je ovaj. Bojim se da bi meni gadno nedostajao.”

Mma Makuci je, izgledalo je, načas razmislila o tome. „Možda”, rekla je, mada neodlučno. I potom dodala, kao da bi da naglasi nesigurnost tvrdnje Mme Ramocve: „Ali samo možda.”

Na tome je i ostalo. Mma Makuci je rekla ono što je i htela - da je sada žena kojoj radno mesto koje zauzima više nije istinski potrebno i koja će odlaziti u kupovinu kad joj se prohte, Mma Ramocve, pak, beše naterana da shvati da je došlo do jedva primetne promene u ravnoteži vlasti, kao kad vetar promeni pravac, gotovo neprimetno, a ipak ste svesni da drugačije duva. Oduvek je bila razumna poslodavka, ali joj je starešinstvo po godinama i položaju u firmi davalo određen autoritet koji je Mma Makuci uvek priznavala. Sad kad je izgledalo da se stvari menjaju, pitala se hoće li odsad Mma Makuci, a ne ona, određivati kad će imati pauzu za čaj. I hoće li se zaustaviti na tome? Jer, nije se smelo zaboraviti na gospodina Polopecija. Beše to izuzetno dobrodušan čovek kome je Mma Ramocve dala posao - neku vrstu - nakon što ga je kombijem oborila s bicikla i čula za njegove nedaće. Pokazao se kao revnostaan radnik, kadar da pomogne gospodinu Dž. L. B. Matekoniju u servisu, kao i

da obavlja sitne poslove za agenciju. Bio je istovremeno nenametljiv i rad da ugodu, ali već je više puta čula kako ga Mma Makuci naziva „moj pomoćnik“, pri tom izrazito vlasničkim tonom, iako nikad nije bilo ni govora o tome da je i ona sama nešto drugo do detektivska pomoćnica. Mma Ramocve se pitala da li će možda Mma Makuci sada početi da tvrdi da je nešto više od toga, ko detektiv, možda, ili, još bolje, detektiv-saradnik, postoji mnogo načina na koje ljudi umeju da preuveličaju važnost svog posla putem malih promena u tituli. Mma Ramocve je upoznala vanrednog univerzitetskog profesora koji je dovezio kola na popravku kod gospodina Dž. L. B. Matekonija, a koji je imao titulu spoljnog saradnika. Razmišljala je u to vreme o njegovoj tituli, smatrajući da je sasvim primerena za nekog ko sarađuje s redovnim profesorima, iako sam nije jedan od njih. A kad piju čaj, ti profesori, da li vanredni profesori-saradnici sede negde s kraja, možda nekoliko koračaj a dalje od ostalih - pripadajući grupi, ali ne baš sasvim? Tada se osmehnula na tu pomisao, koliko su budalasti ljudi kad misle da mala reč znači veliku razliku. A evo, sada je uhvatila sebe kako razmišlja o načinu da unapredi Mmu Makuci, ali ne baš previše. Tako bi je, naravno, zadržala na mostu pomoćnice. Bilo bi lako dati joj nominalno unapređenje, pogotovo ako ono ne iziskuje nikakvo povećanje plate. To bi bila čista simbolika, ali ne, uradiće to zato što Mma Makuci zaista to i zaslužuje. Ako će već postati detektiv-saradnik, sa svime što uz to ide - šta god to bilo - biće to zato što je zaslužila da nosi tu titulu.

„Mma Makuci“, zaustila je. „Mislim da je vreme za jedan kritički osvrt. Sva ova priča o poslu i besposličarenju i takvim stvarima naterala me je da shvatim da moramo kritički da se osvrnemo na naš...“

Nije stigla da završi. Mma Makuci, koja je ponovo pogledala kroz prozor, ugledala je kola koja su se upravo parkirala pod drvetom akacije.

„Klijent“, kratko je rekla.

„U tom slučaju, budite dobri pa pristavite čaj“, rekla je Mma Ramocve.

Kad je Mma Makuci ustala da uradi ono što joj je rečeno, Mma Ramocve ispustila je jedva čujan uzdah olakšanja. Njen autoritet, činilo se, ostao je nenarušen.

„Znači, mi smo rod!“ rekla je Mma Ramocve, tonom koji beše negde na sredini između poletnog i opreznog. Čovek je morao da bude pažljiv kad su u pitanju rođaci, koji su imali naviku da se pojavljuju onda kad iskrsne problem - njihov - i podsete vas na to da ste rod. A moral stare Bocvane, koji je Mma Ramocve nepokolebljivo branila, iziskivao je da čovek valja da pomaže rođacima u nevolji, pa makar posredi bilo ne znam kako daleko srodstvo. U tome, po mišljenju Mme Ramocve, nije bilo ničega lošeg, premda je povremeno umelo da bude zloupotrebjeno. Kako se činilo, sve je zavisilo od samog rođaka.

Diskretno je odmerila muškarca koji je sedeo na stolici ispred njenog radnog stola, onog istog koga je Mma Makuci primetila da dolazi i potom ga uvela u kancelariju. Bio je lepo obučen, u odelo sa kravatom, a pertle na cipelama, uočila je, behu mu brižljivo vezane. To beše znak samopoštovanja, a takav dokaz, zajedno s njegovim otvorenim ponašanjem i samouverenim govorom, jasno je pokazivao da ovo nije nikakav daleki rođak- grebator. Mma Ramocve se opustila. Sve i ako je došao da zamoli za uslugu, to neće biti neka koja će iziskivati trošak. Što je predstavljalo izvesno olakšanje, s obzirom na to da je prihod agencije tokom proteklog meseca bio tako mali. Na trenutak je dozvolila sebi da pomisli da će ovo biti regularan slučaj, te da činjenica da joj je klijent rod neće imati nikakvog uticaja kada na red dođe plaćanje. Ali shvatila je da je verovatnoća za to krajnje mala. Rođacima se ne ispostavlja račun.

Muškarac joj se osmehnuo. „Tako je, Mma. Mi smo rod. Dalek, dabome, ali ipak rod.“

Mma Ramocve mu je pokretom ruke pokazala da je dobrodošao. „Dobro je upoznati novog rođaka. Ali nešto se pitam...“ „Po kojoj smo liniji rod?“ prekinuo ju je muškarac. „To mogu da vam objasnim vrlo jednostavno, Mma. Vaš otac bio je pokojni Obed Ramocve, zar ne?“

Mma Ramocve je potvrdno klimnula glavom: Obed Ramocve - njen voljeni tata - čovek koji ju je podizao posle smrti majke koju nije ni upamtila, Obed Ramocve, čovek koji je uspeo da uštedi nešto tokom svih onih teških, crnih godina u rudničkim jamama i stvori krdo goveda na koje bi svaki domaćin bio ponosan. Nije prolazio ni dan, ni jedan jedincati dan, a da ne pomisli na njega.

„Pričali su mi da je bio valjan čovek“, rekao je posetilac. „Upoznao sam ga kad sam bio mali, ali mi smo se potom, znate, odselili iz Močudija i živeli smo dole u Lobaceu. Zato se i ne znamo, vi i ja, iako smo rod.“

Mma Ramocve ga je podstakla da nastavi. Zaključila je da joj se ovaj čovek dopada i osećala se pomalo krivom zbog svoje prvobitne podozrivosti. Moraš biti pažljiv, kažu neki, moraš, jer evo u šta se svet danas pretvorio, kažu, to ili nešto slično. Kažu da se ljudima više ne može verovati, jer ne znaš ni ko su ni odakle su, a ako to ne znaš, kako onda da im veruješ? Mma Ramocve je uviđala šta hoće da kažu, ali nije se slagala s tako ciničnim mišljenjem. Svi odnekud dolazimo i svi smo potekli iz neke porodice. Danas je to naprosto malo teže ustanoviti, to je sve. I uopšte nije razlog da se prestane verovati ljudima.

Njen posetilac je duboko uzdahnuo. „Vaš pokojni otac bio je sin Boamogecvea Ramocvea, nije li tako? To je bio vaš deda, koji je takođe pokojni?“

„Bio je.“ Nije ga nikad upoznala, a nije bilo nikakvih fotografija, što je najčešći slučaj kada je reč o ljudima iz te generacije. Više niko ne zna kako su izgledali, kako su se oblačili. Sve je to sada izgubljeno.

„On je imao sestru čijeg imena ne mogu da se setim“, nastavio je muškarac. „Ona se udala za čoveka koji se zvao Gotveng Dintva, a u vreme Protektorata radio je na železnici. Bio je zadužen za vodeni toranj za parne lokomotive.“

„Sećam se tih tornjeva“, rekla je Mma Ramocve. „Sa njih su visile one duge platnene cevi, kao slonovske surle.“

Muškarac se nasmejao. „E, baš tako.“ Nagnuo se napred. „Taj čovek je imao ćerku koja se udala za muškarca koji se preživao Monjena. On je bio ispisnik vašeg oca i njih dvojica su se poznavali, ne naročito dobro, ali znali su se. A onda je taj Monjena otišao u Johanesburg, gde su ga bacili u zatvor zato što nije imao valjana dokumenta. Kasnije se vratio kući, ženi, i naselili su se blizu Močudija. Ja sam sin tog čoveka. Zovem se Tati Monjena.“

Poslednju rečenicu izgovorio je s natruhom ponosa, kao što bi uradio pripovedač na kraju sage, kad se najzad otkrije pravi identitet heroja. Upijajući ovu informaciju, Mma Ramocve dozvolila je da joj pogled odluta s njenog gosta i skrene ka prozoru. Napolju se nije

dešavalo ništa, ali nikad se ne zna. Možda je drvo akacije bilo nepomično i nikakav povetarac nije pomerao njegove trnovite grane iznad kojih nije bilo ničega osim bledo-plavog neba, ali su se ptice spuštale na njih i osmatrale, i kretale se, i živele svoje živote. Razmišljala je o onome što je upravo čula - o ovoj kratkoj priči o porodici koja je imala zajednički koren s njenom. Nekoliko reči moglo je da prepriča ceo jedan život, a još nekoliko moglo je da obuhvati generacije, čitave loze, uz poneki sitan detalj tu i tamo - vodeni toranj, na primer - koji je sve činio tako ljudskim, tako neposrednim. Jeste to dalek rod, blizak joj koliko i stotine, ako ne i hiljade drugih ljudi. Naposljetku, u zemlji kao što je Bocvana, tako oskudno naseljenoj, svi su na ovaj ili onaj način povezani sa svima ostalima. Svako ima svoje mesto negde u zamršenim genealoškim mrežama, niko nije tikva bez korena.

Mma Makuci, koja je slušala sedeći za svojim stolom, resila je da progovori. „Ima mnogo rođaka“, rekla je.

Tati Monjena se okrenuo i iznenađeno je pogledao. „Da“, složio se. „Ima mnogo rođaka.“

„Ja imam tako mnogo rođaka“, nastavila je Mma Makuci. „Ne mogu ni da ih izbrojim, toliko ih je mnogo. Gore u Bobonongu. Rođaci, rođaci, rođaci.“

„To je dobro, Mma“, rekao je Tati Monjena.

Mma Makuci je šmrknula. „Ponekad, Rra. Ponekad je dobro. Ali mnoge od njih viđam samo kad im nešto treba. Znate već kako to ide.“

Tati Monjena se na ovo ispravio u svojoj stolici. „Ne dolaze svi kod svojih rođaka iz tog razloga“, promrmljao je. „Ja nisam jedan od onih koji...“

Mma Ramocve je okrznula pogledom svoju pomoćnicu. Lepo je to što je ona sada verena za Futija Radifutija, ali nema pravo da tako razgovara s klijentom. Moraće da popriča s njom o tome, blago, razume se, ali moraće da je opomene.

„Više ste nego dobrodošli, Rra“, žurno je rekla Mma Ramocve. „Drago mi je što ste došli kod mene.“

Tati Monjena se okrenuo prema Mmi Ramocve. U očima mu se ogledala zahvalnost. „Nisam došao da molim za uslugu, Mma“, rekao je. „Nameravam da platim, kao i svako drugi.“

Mma Ramocve je pokušala da prikrije svoje iznenađenje, ali nije uspela, tako da se Tati Monjena osetio ponukanim da je ponovo razuveri.

„Platiću vam, Mma. Vidite, nisam došao zbog sebe, nego zbog bolnice.“

„Ne sekirajte se, Rra“, rekla je. „A zbog koje bolnice?“

„U Močudiju, Mma.“

Ovo je budilo tolike uspomene: stara Bolnica holandske protestantske misije u Močudiju, a danas državna bolnica, blizu sastajališta, kgotle, bolnica u kojoj se rodilo i umrlo tako mnogo onih koje je poznavala, čije su široke strehe videle tako mnogo ljudske patnje i dobrote suočene s tom patnjom. Prisetila je se s dragošću, da bi se potom okrenula Tatiju Monjeni i rekla: „Zbog bolnice, dakle, Rra? A zašto?“

Lice mu ponovo beše prožeto ponosom. „Ja radim tamo, Mma. Nisam baš načelnik, ali skoro da jesam.“

Reči su Mmi Ramocve došle same od sebe. „Saradnik načelnika?“

„Tačno tako“, rekao je Tati Monjena. Ovaj opis mu je očigledno prijao i uživao je u njemu nekoliko trenutaka pre no što je nastavio. „Vi poznajete tu bolnicu, Mma, zar ne? Dabome da je poznajete.“

Mma Ramocve se prisetila svog poslednjeg odlaska tamo, ali je smesta izbacila tu uspomenu iz misli. Koliko je ljudi umrlo od te strašne bolesti pre no što su došli lekovi i zaustavili taj lanac nesreće, barem za većinu njih, prekasno, međutim, za njenu drugaricu iz detinjstva, koju je posetila u bolnici tog vrelog dana. Kako se samo osećala bespomoćnom, suočena s pukom senkom nekadašnjeg lika, ali joj je sestra rekla da i samo držanje za ruku, obično držanje za ruku, može da pomogne. Što je sasvim tačno, pomislila je kasnije, napustiti ovaj svet držeći nekog za ruku mnogo je bolje nego napustiti ga sasvim sam.

„Kako je u bolnici?“ upitala je. „Čula sam da imate mnogo toga novog. Nove krevete. Nove rendgen-aparate.“

„Imamo sve to“, rekao je Tati Monjena. „Vlada je vrlo velikodušna.“

„To su vaše pare“, uplela se Mma Makuci sa svoje stolice. „Kad kažu da im je vlada dala ovo ili ono, ljudi zaboravljaju da sve to što im je vlada dala u stvari i pripada narodu!“ Zastala je, a onda dodala: „To svi znaju.“

U tišini koja je usledila, mali beli gekon, jedno od onih albino stvorenja koja plaze po zidovima i tavanicama, prkoseći gravitaciji malim pijavicama na vršcima prstiju, pretrčao je preko tavske grede. Dve muve koje su mirovale baš na tom delu grede, tromo su se pomerile da bi izbegle opasnost. Pogled Mme Ramocve pratio je gekona, ali se potom spustio na Mmu Makuci, koja je puna prkosa sedela za svojim stolom. Jeste da je ono što je rekla možda bilo tačno - u stvari, bilo je više nego jasno da je tačno - ali nije trebalo da upotrebi tako omalovažavajući ton, kao da je Tati Monjena balavac kome je činjenice o javnim finansijama potrebno sricati slovo po slovo.

„Rra Monjena zna sve to, Mma“, tiho je rekla Mma Ramocve.

Tati Monjena dobacio je, osvrnuvši se, nervozan pogled u pravcu Mme Makuci. „Dobro kaže“, rekao je. „To su naše pare.“

„Rekao bi čovek da neki političari to ne znaju“, rekla je Mma Makuci.

Mma Ramocve je zaključila da je vreme da se razgovor udalji od politike. „Znači, bolnica želi da učinim nešto za nju“, rekla je. „Biće mi drago da pomognem. Ali morate mi prvo reći u čemu je problem.“

„To i doktori kažu“, ponovo se javila Mma Makuci s drugog kraja kancelarije. „Kad odete kod njih, kažu, U čemu je problem? I onda kažu...“

„Hvala vam, Mma“, odlučno je rekla Mma Ramocve. „Dakle, Rra, u čemu se sastoji taj problem koji muči bolnicu?“

Tati Monjena je uzdahnuo. „Kamo lepe sreće da je samo jedan“, počeo je. „Zapravo, imamo gomilu problema. Sve bolnice imaju probleme. Nedostatak novca. Nedostatak osoblja. Kontrola zaraze. Kad bih počeo da vam nabrajam sve naše probleme, bio bi to podugačak spisak. Međutim, postoji jedan poseban problem zbog kojeg smo odlučili da je potrebno da vam se obratim. Jedan veoma velik problem.“

„A to je?“

„Ljudi u našoj bolnici umiru“, rekao je.

Mma Ramocve uhvatila je pogled Mme Makuci. Nije želela nikakve nove komentare s njene strane, tako da je oštro pogledala svoju pomoćnicu. Mogla je misliti šta bi Mma Makuci rekla na ovo: da ljudi oduvek umiru u bolnicama i da svakako nije razlog za uzbunu ako s

vremena na vreme neko umre. Bolnice su pune bolesnih ljudi, a bolesni ljudi umiru ako lečenje ne uspe.

„Žao mi je“, rekla je Mma Ramocve. „Jasno mi je da bolnici nije drago kad joj se pacijenti upokoje. Ali, ipak, bolnice su...“

„Ma znamo mi da moramo da izgubimo određeni broj pacijenata“, žurno je rekao Tati Monjena. „To se ne može izbeći.“

„Dakle, zbog čega su vam potrebne moje usluge?“ upitala je Mma Ramocve.

Tati Monjena je oklevao pre no što je odgovorio. „Ovo će ostati među nama?“ upitao je. Glas mu je bio jedva malo glasniji od šapata.

„Ovo je poverljiv razgovor“, umirila ga je Mma Ramocve. „Između vas i mene. I nikog više.“

Tati Monjena je ponovo pogledao preko ramena. Mma Makuci je zurila u njega kroz one svoje velike okrugle naočari, tako da se brzo okrenuo.

„Moja pomoćnica se takođe obavezala na diskreciju“, rekla je Mma Ramocve. „Ne pričamo o stvarima svojih klijenata.“

„Osim kad...“ zaustila je Mma Makuci, ali ju je Mma Ramocve presekla, podigavši glas.

„Osim nikad“, rekla je. „Osim nikad.“

Tatiju Monjeni kao da beše neprijatno zbog ovog neslaganja i na trenutak se snebivao. Zatim je ipak nastavio: „Ljudi se u bolnicama upokoje iz najrazličitijih razloga. Iznenadili biste se, Mma Ramocve, koliko pacijenata odluči, baš onda kad dođe u bolnicu, da je vreme da ode...“ Pokazao je prema tavanici. „Da ode tamo gore. Zatim, tu su i oni koji padnu s kreveta i oni koji dožive negativnu reakciju na neki lek, i tome slično. Postoji mnogo žalosnih slučajnosti koje se dešavaju u bolnici.“

„Ali postoje i slučajevi kad jednostavno ne znamo zašto se neko upokojio - jednostavno ne znamo. Takvih slučajeva nema mnogo, ali dešavaju se. Ponekad mislim da je to zbog slomljenog srca. Patolog obavi obdukciju i srce spolja izgleda sasvim u redu. Ali iznutra je slomljeno, od nekakve tuge. Od toga što je neko daleko od kuće, možda, i veruje da više nikad neće videti svoju porodicu ili svoja goveda. To ume da slomi čoveku srce.“

Mma Ramocve je klimnula glavom u znak da se slaže s tim. Razumela se u slomljena srca i shvatala je kako mogu da se slome. Otac joj je još pre mnogo godina pričao o tome, o tome kako su neki ljudi koji su otišli da rade u južnoafričkim rudnicima umrli bez ikakvog razloga, ili je barem tako izgledalo. Nekoliko nedelja nakon što su stigli u Johannesburg, jednostavno su umrli, zato što su bili daleko od Bocvane i to im je slomilo srce. Prisetila se toga sada.

„Slomljeno srce“, razmišljao je naglas Tati Monjena. „Ali da bi vam srce bilo slomljeno, morate da budete budni, zar ne, Mma?“

Mma Ramocve je delovala zbunjeno. „Budni?“

„Da. Dozvolite mi, Mma, da vam ispričam šta se dogodilo, pa će vam odmah biti jasno šta hoću da kažem. Ne znam koliko znate o bolnicama, ali sigurno znate za odeljenje koje se zove intenzivna nega. To odeljenje je za ljude koji su vrlo bolesni i moraju stalno, ili skoro stalno, da budu pod nadzorom sestara. Ponekad su ti ljudi u komi ili su priključeni na aparate koji im pomažu da dišu. Znae za te aparate, Mma?“

Mma Ramocve je znala.

„Dakle“, nastavio je Tati Monjena, „mi u našoj bolnici imamo takvo odeljenje. I, razume se, kad se ljudi upokoje na tom odeljenju, niko se preterano ne iznenađuje. Dolaze tamo jako bolesni i ne izađu svi odade živi. Ali...“ Podigao je prst uvis da bi naglasio sledeću rečenicu. „Ali, kad imate tri smrtna slučaja za šest meseci i sva tri se dese u istom krevetu, počinjete da se pitate.“

„Koincidencija“, promrmljala je Mma Makuci. „Ima tako mnogo koincidencija.“

Ovog puta, Tati Monjena se nije okrenuo da joj odgovori, već je svoj odgovor uputio Mmi Ramocve. „Ma znam ja šta je koincidencija“, rekao je. „Lako je moguće da ovo jeste koincidencija. To mi je jasno. Ali šta ako su se te tri smrti desile manje ili više u isto vreme, i to u petak? Sve tri?“ Podigao je uvis tri prsta. „Petak.“ Spustio je jedan prst. „Petak.“ Drugi prst. „Petak.“ Treći prst.

Treće poglavlje

NAŠAO SAM TE

Mma Makuci je tog dana otišla kući razmišljajući o onome što je rekao Tati Monjena. Nastojala je, inače, da po izlasku iz kancelarije ne razmišlja više o poslu - to su im najozbiljnije preporučili u Bocvanskom koledžu za sekretarice. „Nemojte otići kući i potom prebirati u mislima po pismima koja ste tog dana napisali“, rekao je predavač. „Probleme vezane za kancelariju najbolje je ostaviti tamo gde im je i mesto - u kancelariji.“

Uglavnom je tako i radila, ali nije bilo lako kad je posredi bilo nešto tako neobično - i zapanjujuće, možda - kao ovo. Iako je pokušavala da izbacila iz glave priču o tri neobične bolničke smrti, stalno joj se priviđao Tati Monjena kako podiže tri prsta uvis i onda ih jedan po jedan spušta. Tako bi se mogao ilustrovati prolazak nečijeg života - podizanjem i spuštanjem prsta. Razmišljala je o tome dok je otključavala vrata svoje kuće i pritiskala prekidač za svetlo. Upaljeno, ugašeno, isto kao ljudski život.

Mma Makuci nije imala dobar dan. Nije priželjkivala ono sporečkavanje s Mmom Ramocve - ako se to moglo tako nazvati - i sada ju je mučila nelagoda. Za sve je kriva Mma Ramocve, zaključila je, nije trebalo da komentariše odlaske u kupovinu u radno vreme. Logično je kad neko traži od mlađih službenika da se strogo pridržavaju radnog vremena, ali kada je reč o onima na višem nivou, kao što je ona, malo gledanja kroz prste je svakako normalno. Kad poslepodne obilazite prodavnice, zatičete ih pune ljudi koji su na dovoljno visokom položaju da mogu sebi da dozvole da izađu u radno vreme da bi obavili kupovinu. Čovek nije mogao da očekuje da se takvi ljudi - a u tu kategoriju je ubrajala i sebe - muče da stignu da obave sve što imaju subotom prepodne, kad se ceo grad sjati u kupovinu. Ako Mma Ramocve to ne shvata, rekla je sama sebi, tada će morati da zaposli nekog drugog.

Zastala je. Stajala je nasred sobe kad joj je ovo proletelo kroz glavu i shvatila da je upravo prvi put ozbiljno pomislila da napusti posao. A sad kad je i artikulisala tu mogućnost, makar samo pred samom sobom, ustanovila je da ju je stid zbog toga. Mma Ramocve ju je zaposlila onda kad su je na mnogim drugim konkursima pobedile one šepRTLjave glamurozne devojke sa Bocvanskog koledža za sekretarice, sa svojih bednih pedeset procenata na završnim ispitima. A Mma Ramocve je videla dalje od toga i dala joj je zaposlenje, iako je agencija jedva mogla da priušti sebi da joj daje platu. To je bilo samo jedno od dobročinstava Mme Ramocve, a bilo ih je još. Kad ju je onomad unapredila, kad je pružila podršku Mmi Makuci posle smrti njenog brata Ričarda, dala joj tri nedelje slobodno i platila polovinu troškova sahrane. Niti je očekivala zahvalnost, niti ju je želela, već je to činila od svog dobrog srca, a vidi ti sad nju, Mmu Makuci, razmišlja o odlasku samo zato što je sada bolje stojeća i može joj se. Osetila je kako crveni od stida. Izviniće se Mmi Ramocve koliko sutradan i ponuditi da odradi nekoliko besplatnih prekovremenih sati - dobro, možda ne baš to, ali učiniće već nešto.

Mma Makuci je podigla ceger na sto i počela da ga prazni. Navratila je usput u nekoliko dućana i pokupovala namirnice koje su joj trebale za večeru za Futija Radifutija. Više puta nedeljno večeravao je kod nje u kući - ostalih večeri je još uvek obedovao kod oca ili tetke - i volela je da mu spremi nešto posebno. Naravno, znala je da najviše voli meso, valjanu govedinu othranjenu na slatkoj, suvoj travi Bocvane, govedinu serviranu s pirinčem i gustim umakom i boranijom. Mma Ramocve je uz govedinu uvek pripremala kuvanu bundevu, ali je Mma Makuci više volela boraniju, baš kao i Futi Radifuti. Dobro je, pomislila je, to što vole iste stvari, na stolu i drugde, to sluti na dobro za brak, kad do njega najzad dođe. Upravo je o tome nameravala uskoro da porazgovara s Futijem, a da pri tom ne izgleda ni suviše uznemirena ni suviše željna u vezi s tim. Previše je dobro znala koliko se dugo razvlačilo vereništvo Mme Ramocve i gospodina Dž. L. B. Matekonija, koje se okončalo tek kad ih je Mma Potokvani, ko bi drugi, na prepad dovela u poziciju da se venčaju. Nije želela da njeno sopstveno vereništvo traje tako dugo i moraće da navede Futija Radifutija da se izjasni o datumu venčanja. Već je govorio o tome, ne pokazujući nikakve znake oklevanja ili, šta više,

neodlučnosti koja je sprečavala gospodina Dž. L. B. Matekonija da odredi dan.

Zimski dan zamire brzo na tim geografskim širinama. Činilo se da je sunce samo na nekoliko trenutaka obojilo rumenilom nebo na zapadu, da bi odmah potom iščezlo. Noć će biti hladna, vedra i hladna, sa zvezdama koje vise poput kristala. Pogledala je kroz prozor u svetla okolnih kuća. Kroz prozor kuće preko puta videla je svoje komšije okupljene oko vatre, a znala je da su voleli da je održavaju na ognjištu tokom zimskih meseci, prisativši se davne ali još prisutne uspomene na sedenje oko vatri na pašnjaku, pored goveda. Mma Makuci nije imala kamin u kući, ali imaće ga, pomislila je, kad se bude preselila u Futijevu kuću, u kojoj ih je bilo nekoliko, i police iznad kamina, na koje će moći da poslaže ukrase koje je sada držala u kutiji ispod kanabeta. U svom novom životu imaće tako mnogo prostora, prostora za sve ono što joj siromaštvo nije dozvoljavalo, a ako još ne bude morala da radi - ta misao se vratila, nepozvana - moći će toliko toga. I moći će, ako joj se prohte, da ostaje u krevetu do osam izjutra, kakva pomisao - da ne mora više da juri na autobus, da ne mora da se gura s još dvoje ljudi na sedištu predviđenom samo za dvoje, a to dvoje su, činilo se, tako često bile gospođe tradicionalne građe od kojih bi svaka sasvim lepo i sama zauzela celu klupicu.

Pristavila je gulaš za Futija Radifutija i pažljivo odmerila boraniju koju će spremiti kao prilog. Zatim je postavila na sto tanjire za koje je znala da ih on voli, one s plavim i crvenim krugovima, i njegovu šolju za čaj, veliku, s plavim šarama, koju je kupila na bazaru u Anglikanskoj katedrali. „Ta šolja je“, rekla je Mma Ramocve, „pripadala prethodnom đakonu. Bio je tako dobar čovek. Videla sam ga kako pije iz nje.“

„Sada je moja“, odvratila je Mma Makuci.

Poput Mme Ramocve, Futi Radifuti je pio crveni biljni čaj, za koji je smatrao da je mnogo zdraviji, ali nikad nije tražio od Mme Makuci da mu ga kuva i naprosto je pio onaj koji mu je servirala. Planirao je, doduše, da je zamoli za biljni čaj, ali nikako mu se nije ukazivao pogodan trenutak, a sa svakim lončetom običnog čaja postajalo mu je sve teže da traži nešto drugo. Na istim je mukama u svoje vreme bila i Mma Makuci, ali se problem razrešio kad je najzad skupila

hrabrost i rekla Mmi Ramocve da bi radije pila indijski čaj i da ga je oduvek više volela.

Postojale su još jedna ili dve stvari o kojima je Futi Radifuti želeo da porazgovara sa svojom verenicom, ali nekako nije imao hrabrosti da načne ta pitanja. Posredi su bile sitnice, dabome, ali važne za zajednički život. Nisu mu se dopadale njene zavese, žuto je bila boja koja ga nije ni najmanje privlačila. Po njegovom mišljenju, najbolja boja za zavese svakako je bila svetlo- plava - boja nacionalne zastave. Stvar nije bila u patriotizmu - premda je bilo onih koji su farbali svoja ulazna vrata u tu nijansu plave, iz razloga nacionalnog ponosa. I zašto i ne bi, kad već ima toliko toga na šta mogu da budu ponosni? Stvar je bila u umirujućem dejstvu. Plava boja je mirna, smatrao je Futi Radifuti. Žuta je, naprotiv, energična, nemirna boja, upozoravajuća, u dlaku isto kao i crvena, boja koja u čoveka budi neku nejasnu nelagodu.

Međutim, kad je te večeri stigao kod nje kući, nije želeo da raspravlja o boji zavesa. Nekako sasvim iznenada, Futi Radifuti osetio je zahvalnost, jednostavno je odahnuo, zato što je Mma Makuci, od svih muškaraca na koje je u životu sigurno naišla, odabrala baš njega. Odabrala ga je uprkos njegovom zamuckivanju i netalesovanosti za ples, videla je dalje od toga i s velikim uspehom korigovala oba ova nedostatka. Zbog toga joj beše zahvalan, toliko zahvalan, štaviše, da ga je bolelo, jer je vrlo lako moglo biti sasvim drugačije. Mogla ga je ismejati ili naprosto u neprilici pogledati u stranu začuvši kako njegov jezik nesklon saradnji sakati tečne slogove secvanskog, ali nije to uradila jer je bila dobra žena, koja će mu uskoro postati i supruga.

„Moramo da odlučimo o datumu venčanja“, rekao je, sedajući za sto. „Ne možemo da ostavljamo to da...“ Važnost onoga što je hteo da kaže doprinela je da mu reči zastanu, nisu htele da izađu.

„Da visi u vazduhu“, žurno je dometnula Mma Makuci.

„Da“, rekao je. „Da. Moramo da podelimo... da podelimo... naše... naše...“

Mma Makuci je načas pomislila da je sledeća reč ćebe i umalo ju je i izgovorila, jer je to bila uobičajena metafora za dogovor na secvanskom - podeliti ćebe. Međutim, već narednog trenutka je

shvatila da se Futi Radifuti ne bi nikad odvažio da je upotrebi i stoga se blagovremeno zaustavila.

„Naše ideje u vezi s tim“, nastavio je Futi Radifuti.

„Dabome. Moramo da se dogovorimo.“

Futiju Radifutiju je laknulo čim je uspeo da načne temu i nastavio je da se bavi pojedinostima. Sada je ponovo govorio bez problema, bez onog saplitanja koje ga je ranije mučilo kad bi imao da kaže nešto važno.

„Mislim da bi trebalo da se venčamo u januaru“, rekao je Futi. „Januar je mesec kad ljudi nemaju šta da rade. Svadba će ih zaokupiti. Znaš, sve te tetkice i ostale.“

Mma Makuci je prasnula u smeh. Bilo je toliko toga o čemu je trebalo misliti - toliko uzbudljivih stvari - ali ovo pominjanje tetaka nateralo ju je da se nasmeje. A povrh duhovitosti, bila je tu i ošamućujuća, opojna činjenica: najzad je to izgovorio! Možda nije odredio dan, ali je barem odredio mesec! Njen brak više nije bio neka nejasna mogućnost u budućnosti, bio je određen trenutak, isto onako konačan i nepromenljiv kao datumi na njenom kalendaru u kancelariji, dobijenom od štamparije „Dobar otisak“: 30. septembar - Dan nezavisnosti Bocvane, 1. jul - rođendan Seretsea Kame. Pamtila je te datume, kao i svi ostali, zato što su to bili praznici, a Mma Ramocve pamtila je još nekoliko: 21. april - rođendan kraljice Elizabete II, 4. jul - Dan nezavisnosti Sjedinjenih Američkih Država. Bilo je u kalendaru još datuma za koje je štamparija „Dobar otisak“ našla za shodno da ih posebno istakne, ali koji su izbegli pažnji Prve damske detektivske agencije. Neki od njih bili su nacionalni praznici drugih država, 1. oktobar, na primer, bio je Dan državnosti Nigerije i kao takav obeležen u kalendaru, ali ga Mma Ramocve nije ni na koji način izdvajala. Kad joj je Mma Makuci skrenula pažnju na značaj tog dana, Mma Ramocve je prvo na trenutak ćutala, a potom rekla: „Može biti, Mma, i baš mi je drago zbog njih. Ali ne možemo obeležavati svačije nacionalne praznike, inače bi se život sastojao od samih proslava...“ Šegrti su se našli u blizini u vreme ovog dijaloga, pa je stariji, Čarli, taman zinuo da kaže: „A šta bi tome falilo“ ali se blagovremeno predomislio i, umesto toga, samo stao da klima glavom, oduševljeno se slažući.

Sedela je za stolom sasvim mirno, pogleda uprtog u tanjir pred sobom. „Da, januar je baš dobar. Tako će ljudi imati šest meseci da se pripreme. To bi trebalo da bude dovoljno.“

Futi se složio. Oduvek mu je izgledalo čudno to što se ljudi toliko gnjave oko svadbe, sa dvema stranama - po jedna za svaku porodicu - i svim tim silnim posetama svih koji su makar i u najdaljem mogućem srodstvu s mladencima. Šest meseci je sasvim razuman period, koji neće podsticati nepotrebne aktivnosti, daš li im celu godinu, ljudi već počnu da izmišljaju šta bi radili.

„Ti imaš strica...“ zaustio je. Znao je da je ovo osetljiv deo cele stvari. Valjaće platiti za Mmu Makuci, a stric će verovatno želeti da pregovara oko cene za mladu. Razgovaraće s njegovim ocem i stričevima i zajedno će se dogovoriti oko brojke, izražavajući je u grlima stoke.

Kradom je pogledao svoju verenicu. Obrazovana i talentovana žena poput nje mogla je da očekuje da se za nju dobro plati - možda devet grla - čak i ako njeno poreklo realno ne opravdava više od sedam ili osam. Ali da li će taj stric, ako postoji, pokušati da digne cenu kad sazna za prodavnicu nameštaja „Dvostruko udobnije“ i svu onu stoku Radifutijevih tamo na pašnjaku? Koliko je Futiju Radifutiju bilo poznato, stričevi se u ovakvim situacijama uvek podrobno raspitaju o svemu.

„Da“, odvratila je Mma Makuci. „Imam strica. On je moj najstariji stric i mislim da će hteti da razgovara o tim stvarima.“

Ovo beše delikatno rečeno, omogućivši tako Futiju Radifutiju da bezbolno pređe s ove potencijalno nezgodne teme na sigurniji teren hrane. „Znam nekog ko ima odličnu firmu za isporuku hrane“, rekao je. „Ona ima kamion sa frižiderom unutra. Vrlo je dobra za ovakve prilike.“

„Zvuči dobro“, rekla je Mma Makuci.

„A ja mogu nabaviti stolice na kojima će gosti sedeti“, nastavio je Futi Radifuti.

Pa naravno, pomislila je Mma Makuci, prodavnica nameštaja „Dvostruko udobnije“ pokazaće se vrlo korisnom za to. Nema ničega goreg od svadbe na kojoj nema dovoljno stolica, pa svatovi na kraju počnu da jedu s nogu i spuštaju tanjire na šta stignu, čak i na mravinjake, dok im hrana pada na svečanu odeću. Tako nešto se

neće desiti na mojoj svadbi, zarekla se sama sebi, i ta ju je pomisao ispunila ponosom. Moja svadba. Moji svatovi. Stolice. Prešla je dug put od oskudice u kojoj je živela kao studentkinja Bocvanskog koledža za sekretarice, kad je morala da racionalno troši hranu, i da se snalazi imajući samo po jedno od bilo čega, nekad ni toliko. E pa, ti dani su sada bili prošlost.

Futi Radifuti je, pak, u sebi razmišljao: Gotovo je s danima mog samovanja. Gotovo je s danima kad su mi se rugali zbog mog govora i zbog toga što nijedna žena nije htela ni da me pogleda - sada je s njima gotovo. Prošli su.

Posegao je i uzeo Mmu Makuci za ruku. Osmehnula mu se. „Tako sam srećan što sam te našao“, rekao je.

„Ne, ja sam srećna. Ja.“

Pomislio je da neće biti da je tako, ali svejedno beše do dna duše dirnut saznanjem da neko smatra sebe srećnim zato što ga je upoznao, njega, od svih ljudi. Onima koji nisu nikad bili voljeni ume da bude teško da poveruju da su najzad voljeni, čini im se da je to čudo, pravo čudo.

Dok su Mma Makuci i Futi Radifuti razmišljali o svojoj velikoj sreći, Mma Ramocve i gospodin Dž. L. B. Matekoni, koji su i sami neretko razmišljali o sopstvenoj velikoj sreći, behu zadubljeni u razgovor sasvim drugačije prirode. Već su odavno večerali, a deca behu otpravljen na spavanje. Oboje su bili umorni - on zato što je tog popodneva morao da vadi ceo motor iz jednih kola, što je iziskivalo velik fizički napor, a ona zato što je prethodne noći loše spavala. Kuhinjski časovnik, koji je oduvek išao deset minuta napred, pokazivao je pola devet, osam i dvadeset nakon što su ga doterali. Mma Ramocve je smatrala da nije u redu odlaziti u krevet pre pola devet, stoga je, zavaljena u fotelju, čavrljala s mužem o proteklom danu. Vađenje motora nije joj bilo naročito zanimljivo i samo je napola slušala njegova objašnjenja. Međutim, tada je rekao nešto što je smesta privuklo njenu nepodeljenu pažnju.

„Ona žena s kojom sam pričao“, rekao je. „Mma kako-se-ono-zvaše. Ona s mužem.“

„Mma Botumile.“ Ton Mme Ramocve beše oprezan.

„E, ta“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Nešto sam mislio da bih možda... da bih možda zato što sam prvi razgovarao s njom...“

Glas mu je utihnuo. Mma Ramocve je zurila u njega, a to ga je zbunjivalo.

Razmislila je pre no što je išta rekla. Bilo je veoma važno da ovo izvede pažljivo. „Želiš da budeš uključen u to?“ upitala je.

„Već jesam“, odvratio je.

Nije rekla ništa. „Na neki način.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je sad postao samouvereniji. „Lepo je biti mehaničar“, rekao je. „Ali to je stalno jedno te isto. Dođu kola, ja oslušnem šta motor ima da mi kaže, postavim dijagnozu, popravim kvar. To je ono što radim.“

I tome ne fali baš ništa, pomislila je u sebi Mma Ramocve. Po njenom mišljenju, poziv mehaničara bio je divan i svakako mnogo korisniji od mnogih kravataških poslova koji su, čini se, uzimali sav prestiž za sebe. Jedna zemlja ne može nikad imati previše mehaničara, ali zato može da ima i te kako previše opštinskih ćata poput onih koji su pisali komplikovane i nerazumljive dopise Mmi Ramocve o njenim poreskim uplatama i različitim formularima i priznamicama koje su smatrali da bi trebalo da popunjava.

Brinulo ju je to što gospodin Dž. L. B. Matekoni smatra svoj posao jednoličnim. Kad čovek bolje razmisli, svačiji posao je jednoličan, i čak je i u radu Prve damske detektivske agencije postojala izvesna rutina u istragama koje su preduzimale ona i Mma Makuci. Da li je taj-i-taj neveran? Da li neki dispečer sastavlja lažne narudžbenice i potom tvrdi da su se fakture izgubile? Jesu li nečija impresivna radna biografija i preporuke zapravo samo falsifikat? Stalno su iznova iskrsavale iste stvari, čak iako su pojedini slučajevi imali određenih osobenosti koje su ih činile neuobičajeno zabavnim. Ona preporuka, na primer, koju su joj pre nekoliko meseci dali da proveri, u kojoj je rukopis bio gotovo nečitak, a poslednja rečenica je glasila: Nisam nikad čuo da ova osoba psuje, čak ni sebi u bradu. Nije valjda da neko stvarno misli da se u stvarne preporuke upisuju takve stvari? Očigledno da ima i takvih. Šta bi ona mogla da napiše - u tom stilu - o Mmi Makuci, kad bi morala da joj napiše preporuku? Ona krajnje nepristrasno deli kancelarijske krofne. To bi bila dobra preporuka, pomislila je, način na koji neko deli zajedničku krofnu zaista je pravi test integriteta. Valjana osoba preseći će krofnu na dva jednaka dela. Podmukla, sebična osoba preseći će je na dva dela, ali će jedan biti

veći od drugog, a taj veći uzeće za sebe. Viđala je Mma Ramocve i takve stvari.

Ne, svaki posao ima svoju jednoličnu stranu i to je sigurno jasno većini ljudi. Ponovo je kradom pogledala gospodina Dž. L. B. Matekonija. Znala je da mnogi muškarci, kad dođu u njegove godine, počnu da se osećaju zarobljenima i pitaju da li je to sve što život ima da im ponudi. To je sasvim razumljivo, svako može da se oseća tako, ne samo muškarci, mada to kod njih ume da bude naročito izraženo, budući da osećaju da postaju slabiji i počinju da shvataju da više nisu mladi. Žene se lakše mire s tim, pomislila Mma Ramocve, pod uslovom da nisu od nespokojne sorte. Ako je žena tradicionalne građe i nije sklona nerviranju... Ako pije dovoljno biljnog čaja...

„Znaš”, obratila se gospodinu Dž. L. B. Matekoniju, „svi mi imamo u svom poslu nekih stvari koje su jednolične. Čak i u ovom poslu kojim se ja bavim, vrlo često se dešavaju iste stvari. Mislim da tu ne može bogzna šta da se uradi.“

Nije ličilo na gospodina Dž. L. B. Matekonija da ulazi u raspravu, ali ako je u njegovoj naravi postojala crta tvrdoglavosti, sada se ispoljila. „Nije tačno”, odvratio je. „Mislim da nešto ipak može da se uradi. Može da se pokuša nešto drugačije.”

Mma Ramocve je ćutala. Posegnula je za svojom šoljom čaja. Ohladila se. Pogledala ga je. Bilo je nezamislivo da gospodin Dž. L. B. Matekoni bude bilo šta sem mehaničar, a bio je stvarno vrhunski mehaničar, čovek koji razume motore, koji poznaje sve njihove čudi. Pokušala je da ga zamisli u odori neke druge profesije - u odelu bankara, na primer, ili belom lekarskom mantilu, ali joj nijedno nije izgledalo u redu, a onda ga je ponovo videla u njegovom mehaničarskom kombinezonu i starim dubokim cipelama od antilopa pokrivenim mašinskim uljem, i to joj je nekako izgledalo autentično, bilo je baš ono što bi on i trebalo da ima na sebi.

Tišinu je prekinuo gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Razume se da ne razmišljam o tome da prestanem da budem mehaničar. To sigurno ne. Znam da moram to da radim da bismo imali od čega da živimo.”

Mma Ramocve je na ovo tako vidljivo odahnula, da se on umirujuće osmehnuo. „Naprosto, eto, voleo bih da se malčice bavim i detektivskim poslom. Ne mnogo. Samo malo.”

Vrlo razumljivo, pomislila je. Ona nije imala ni najmanju želju da popravlja motore, ali nije bilo ničega lošeg u tome što je on želeo da vidi njenu stranu biznisa. „Samo da vidiš kako je? Da izbaciš to iz sebe?“ upitala je s osmehom. Većina muškaraca, pomislila je, fantazira o tome da radi nešto uzbudljivo, da bude vojnik ili tajni agent ili, čak, veliki ljubavnik, muškarci su takvi. To je sasvim normalno.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se namrštio. „Molim te, Mma Ramocve, nemoj da me ismevaš.“^u

Nagnula se napred i položila dlan na njegovu podlakticu. „Nikad te ne bih ismevala, gospodine Dž. L. B. Matekoni. Ne bih to nikad uradila. I naravno da možeš da se pozabaviš ponekim slučajem. Šta je s ovom Mma Botumile? Da li bi ti taj slučaj odgovarao?“

„Baš taj bih želeo da istražim“, rekao je. „Baš taj.“

„Onda ćeš ga i istražiti“, rekla je.

Nije ni završila rečenicu, a već ju je obuzela nekakva neobjašnjiva bojazan. Pomisao na reputaciju Mme Botumile uznemiravala ju je, i nije bila sigurna da li bi trebalo da izloži gospodina Dž. L. B. Matekonija jednoj takvoj ženi. Međutim, bilo je prekasno da se bilo šta učini u vezi s tim, stoga je pogledala na svoj ručni sat i ustala iz fotelje. Odlučila je da ne razmišlja više o tome, da je ne bi uhvatila nesanica.

Četvrto poglavlje

MMA RAMOCVE ODLAZI U MOČUDI S GOSPODINOM POLOPECIJEM, U SVOM MALOM BELOM KOMBIJU

Sutradan je Mma Ramocve otišla u Močudi. Odlučila je da sa sobom povede gospodina Polopecija, tog prepodneva nije imao posla u servisu i tripud je dolazio da pita Mmu Ramocve može li da joj pomogne nešto u kancelariji. Pošto ni pored najbolje volje nije uspela da mu nađe nikakvo zaduženje, pozvala ga je da je prati na putu za Močudi. Prijalo joj je njegovo društvo, a i dobro će joj doći da ima s kim da razgovara. A da li će joj biti od pomoći u istrazi, to je već bilo sasvim drugo pitanje, gospodin Polopecij se, pribojavala se, neće nikad isticati u ulozi detektiva, budući da beše sklon da prenačljuje sa zaključcima i postupa nepromišljeno. Međutim, imao je u sebi nečega dopadljivog, zbog čega mu se sve ovo moglo oprostiti - iskrenosti pomešane s daškom ranjivosti, zbog koje su ljudi, pogotovo žene, dobijali želju da ga zaštite. Osvojio je čak i Mmu Makuci, koja je bila zloglasno kratkih živaca kad su posredi šegrti i sklona da se muškarcima obraća kao nedorasloj deci. „Postoji mnogo muškaraca za čije postojanje kao da nema nikakvog razloga“, rekla je jednom prilikom Mmi Ramocve. „Ali o gospodinu Polopeciju ne mislim tako. Čak i kad samo stoji tamo i ne radi ništa, ni tada ne mislim tako.“

Bila je to vrlo neobična izjava, ali opet, Mma Makuci je često govorila stvari koje su iznenađivale Mmu Ramocve, tako da ova beše već navikla na takve njene komentare. Međutim, ono što je ovu primedbu činilo naročito neobičnom bila je činjenica da beše izrečena dok se gospodin Polopecij nalazio u kancelariji, zaokupljen kivanjem čaja. Mma Makuci je izvesno bila svesna njegovog ulaska u prostoriju, ali po svoj prilici je posle nekoliko časaka jednostavno smetnula s uma da je on tu i obratila se Mmi Ramocve bez razmišljanja. A Mma Ramocve nije ni najmanje sumnjala u to da je

gospodin Polopecu čuo ono što je rečeno o njemu, jer je načas prestao da meša čaj, kao da se ukočio, a onda je, posle nekoliko sekundi, počeo da zveckajući kašičicom u lončetu jače nego dotad. Mma Ramocve osećala se krajnje neprijatno, ali je naposljetku zaključila da primedba teško da je bila nepovoljna po gospodina Polopecija, i pored toga što je žurno izašao napolje, sa šoljom čaja u ruci, pomno izbegavajući da pogleda onu koja je tu primedbu izrekla. Mma Makuci, samo je podigla obrvu kad je shvatila da ju je čuo i potom slegla ramenima, kao da je htela da kaže da je to jedna od onih stvari koje se događaju u kancelarijama.

Prema Močudiju su se uputili starim drumom, zato što je Mma Ramocve oduvek putovala njime i zato što je na njemu bilo manje saobraćaja. Jutro je bilo vedro, a u vazduhu se osećala toplota, ne vrućina koja će početi za oko mesec dana i narastati tokom poslednjih meseci u godini, već prijatan osećaj blagog sunca na koži. Kad su ostavili Gaboron za sobom, kuće i okućnice počele su da ustupaju mesto šikari, prostranstvima suve trave s raštrkanim akacijama i nešto manjim trnovitim žbunjem koje je bilo negde između drveća i grmlja. Tu i tamo videlo se suvo rečno korito, peskom pokriven ožiljak koji će ostati spečen sve do sezone kiša, kad će ga prekriti brza, sivomrka voda koja će za par dana postati prava reka, sve dok je zemlja na kraju sasvim ne popije a korito se ne sasuši i ne ispuca na suncu.

Neko vreme nisu razgovarali. Mma Ramocve je gledala kroz prozor svog malog belog kombija, uživajući u osećanju da se uputila tamo gde je oduvek rado išla, jer, Močudi je bio dom, mesto iz kojeg je došla i za koje je znala da će se jednog dana zauvek vratiti u njega. Gospodin Polopecu je gledao pravo ispred sebe, u drum koji se pružao pred njima, izgubljen u sopstvenim mislima. Čekao je da mu Mma Ramocve saopšti razlog njihovog putovanja u Močudi, u kancelariji je rekla samo da moraju da odu tamo i da će mu usput sve objasniti.

Iskosa ju je pogledao. „Ovaj posao...”

Mma Ramocve je razmišljala o nečemu sasvim drugom, o ovom drumu i kako je nekad davno putovala njime autobusom, nesrećna do srži kostiju, ali to je bilo pre mnogo, mnogo godina. Pomerila je

ruke na volanu. „Obično se ne uplićemo u slučajeve u kojima je neko umro, Rra“, rekla je. „Možda jesmo detektivi, ali ne od te sorte.“

Gospodin Polopeci je zaustavio dah.. Još otkako se priključio osoblju Prve damske detektivske agencije - makar i svojoj nedovoljno određenoj ulozi pomoćnog radnika - čekao je nešto ovakvo. Ubistva su kao stvorena za detektivsku istragu, zar ne, a sad će najzad započeti jednu takvu.

„Ubistvo“, prošaputao je. „Desilo se ubistvo?“

Mma Ramocve je bila na rubu da se nasmeje na ovo. „O ne“, zaustila je. Međutim, već sledećeg trenutka je začutala, jer joj je sinulo da ovo u šta se upuštaju možda i jeste upravo to. Tati Monjena je opisao smrtne slučajeve kao splet nesrećnih okolnosti i nagovestio, u najbolju ruku, da se u njihovoj pozadini nalazi nekakav vid neobjašnjivog nemara, nijednom rečju nije pomenuo namerno ubijanje. Ali ta mogućnost je ipak postojala, zar ne? Prisetila se da je negde čitala o slučajevima da su doktori ili sestre namerno ubijali bolničke pacijente. Napregnuto je razmišljala, kopajući po zabačenim budžacima sećanja, i naposletku je uspela da se priseti. Jeste, bio je jedan takav doktor u Zimbabveu, u Bulavaju, čitala je o njemu. Počeo je da truže ljude još dok je studirao medicinu u Americi i godinama nastavljao to da radi. Takvi ljudi postoje. Je li moguće da se jedan takav uvukao i u Bocvanu ? Ili je to možda neka medicinska sestra? Ponekad su i one počinio, verovala je. Neko reče da im to daje moć. Čini im se da su moćne.

Napola se okrenula prema gospodinu Polopeciju. „Nadam se da nije“, rekla je. „Ali ne smemo imati predubeđenja, Rra. Mada pretpostavljam da je moguće, da.“

Sada su bili na deset milja od Močudija, a Mma Ramocve je ostatak puta provela prepričavajući gospodinu Polopeciju ono što joj je rekao Tati Monjena: tri petka, tri nerazjašnjene smrti, sve tri u istom krevetu.

„To ne može biti koincidencija“, rekao je, odmahujući glavom. „Takve stvari ne dešavaju se tek tako.“ Zastao je. „Mma Ramocve, znate li da sam nekad radio u toj bolnici? Jesam li vam pričao o tome?“

Mma Ramocve je znala da je gospodin Polopeci radio kao apotekarski pomoćnik u apoteci Bolnice princeze Marine, u

Gaboronu, i znala je da se tamo desila nepravda zbog koje je naposljetku završio u zatvoru. Međutim, nije znala da je bio u Močudiju.

„Da“, objašnjavao je gospodin Polopeci. „Proveo sam tamo osam meseci, dok su imali problema s nedostatkom osoblja. To je bilo pre oko četiri godine. Radio sam u apoteci.“ Glas mu se utišao kad je pomenuo apoteku, valjda od stida, pomislila je. Sve to mu je zagorčalo život, a sve zbog lažljivog svedoka i prebacivanja krivice. Nepravda je bila ogromna, ali o svemu tome je već više puta razgovarala s njim i znala je - oboje su znali - da ne mogu učiniti ništa da bi je ispravili. „Vi znate da ste nedužni“, rekla mu je tada. „To je najvažnije od svega.“ A on je nekoliko časaka razmišljao o tome pre no što je odmahnuo glavom i rekao: „Voleo bih da je tako, Mma, ali nije. Najvažnije je šta drugi misle. To je najvažnije od svega.“

Sada su se vozili kroz predgrađe Močudija, pored niza malih frizerskih radnji s njihovim grandioznim, ručno slikanim natpisima, pored skretanja koja su vodila ka većim kućama onih kojima je u Gaboronu dobro išlo, a posle dok su se vraćali u selo, pored poreskog ureda i prodavnica mešovite robe, rekao joj je uzgredno, gotovo kao da razmišlja naglas: „Ne bih voleo da sam jedan od njegovih pacijenata.“

„Čijih pacijenata?“

„Ima jedan doktor koji je radio u bolnici kad sam ja bio tamo“, rekao je. „Nije mi se dopadao. Nikome se nije dopadao. I sećam se da sam pomislio: prestravio bih se da mu nešto dopadnem šaka, da me on leči. Stvarno bih.“

Promenila je brzinu. Na drum je dotumaralo magare i stalo pravo na put malom belom kombiju. Beše to jadan, isprepadan stvor, a izgledalo je da zuri direktno u sunce.

„To magare je slepo“, rekao je gospodin Polopeci. „Pogledajte ga.“

Kombi je zaobišao nepomičnu životinju. „Zašto?“ upitala je.

„Zašto stoji tamo? Eto tako. Oni su prosto takvi.“

„Ne“, rekla je. „Nisam na to mislila. Pitala sam se šta vas je to uplašilo u vezi s tim doktorom.“

Razmišljao je nekoliko časaka pre no što je odgovorio. „Ponekad vas spopadne takav osećaj. Naprosto vas spopadne.“ Zastao je. „Možda ćemo ga videti.“

„Je li on još uvek tamo, Rra?“

Gospodin Polopeci je slegnuo ramenima. „Lani je bio. Čuo sam od jednog prijatelja. Ne znam da li se otad odselio. Možda nije. Oženio se jednom ženom iz Močudija, tako da je možda još uvek ovde. Inače, on je Južnoafrikanac. Majka mu je Ksosa, a otac Bur.“^[2]

Mma Ramocve je bila obazriva. „Poznajete li mnogo članova bolničkog osoblja? Iz tog vremena?“

„Mnogo“, rekao je gospodin Polopeci.

Mma Ramocve je klimnula glavom. Zaključila je da se dobro setila da povede gospodina Polopecija sa sobom. Klovis Andersen, autor Načela privatnog istraživanja, rekao je u jednom od poglavlja da nema zamene za unutrašnji izvor informacija. To štedi sate i dane istraživanja, napisao je. Unutrašnji izvor istraživanja vredan je zlata.

Mma Ramocve je okrnula pogledom svog smernog pomoćnika. Bilo je teško porediti gospodina Polopecija sa zlatom, on beše tako dobrodušan i snebivljiv. Ali Klovis Andersen je obično bio u pravu u pogledu ovih stvari, stoga je promrmljala zlata vredan sebi u bradu.

„Rekli ste nešto?“ upitao je gospodin Polopeci.

„Stigli smo“, rekla je Mma Ramocve.

Tati Monjena se očigledno dičio svojom kancelarijom, koja beše besprekorno čista i prožeta mirisom laštila za pod. Na sredini prostorije nalazio se veliki radni sto, na kojem su počivali telefon, trospratna korpa za poštu i mali drveni natpis, okrenut prema posetiocima, na kojem je stajalo T. Monjena. Uza zid behu prislonjena dva siva metalna ormarića za dokumenta, kudikamo modernija od onih u kancelariji Mme Ramocve, a na drugom zidu, direktno iza fotelje Tatija Monjene, nalazila se uramljena slika njegove ekselencije, predsednika Republike Bocvane.

Mma Ramocve i gospodin Polopeci posedali su na stolice s ravnim naslonima koje su stajale ispred radnog stola. Mmi Ramocve je stolica bila knap, a nasloni za ruke su se neprijatno usecali u njen tradicionalni struk. Gospodin Polopeci je, s druge strane, imao i previše mesta i nervozno se vrpeljio sedeći na samom rubu stolice, s dlanovima grčevito stegnutim na krilu.

„Lepo od vas što ste ovako brzo došli“, rekao je Tati Monjena. „Stojimo vam na raspolaganju.“ Zastao je. Napravio je velikodušan uvod, ali nije bio siguran na koji način može da bude od pomoći Mmi

Ramocve. Ona će hteti da razgovara s ljudima, pretpostavljao je, premda je on već ko zna koliko puta pričao s odeljenjskim sestrama i vodio više razgovora s osumnjičenim doktorima, upravo ovde, u ovoj kancelariji, sedeli su tu gde je sada sedela Mma Ramocve i defanzivno tvrdili da nemaju pojma kako su ti pacijenti umrli.

„Volela bih da razgovaram s medicinskim sestrama“, rekla je Mma Ramocve. „A volela bih i da obiđem odeljenje, ako je moguće.“

Tati Monjena je pružio ruku prema telefonu. „Mogu da organizujem i jedno i drugo, Mma. Pokazaću vam odeljenje, a potom ćemo pozivati sestre ovamo, kako biste mogli da razgovarate s njima ovde u kancelariji. Njih tri su bile tamo u to vreme.“

Mma Ramocve se namrštila. Nije želela da bude neučtiva, ali ne bi bilo dobro razgovarati sa sestrama u prisustvu Tatija Monjene. „Možda bi bilo bolje da s njima razgovaramo nasamo“, rekla je. „Gospodin Polopeci i ja. Time ne želim da kažem da...“

Tati Monjena je podigao ruku da bi je učutkao. „Razume se, Mma! Razume se. Baš sam netaktičan! Možete da razgovarate s njima nasamo. Ali nemojte misliti da će vam išta reći. Kad stvari krenu naopako, ljudi postanu vrlo oprezni. Zaboravljaju šta su videli. Nisu videli ništa. Ništa se nije dogodilo. Uvek isto.“

„To je u ljudskoj prirodi“, upleo se gospodin Polopeci. Dotad je ćutao, tako da su ga sad oboje napregnuto pogledali.

„Naravno da jeste“, rekao je Tati Monjena. „U prirodi je čoveka da pokušava da se zaštiti. U tom pogledu se nimalo ne razlikujemo od životinja.“

„S tom razlikom što one ne umeju da lažu“, rekao je gospodin Polopeci.

Tati Monjena se nasmejao. „Naravno. Ali samo zato što ne umeju da govore. Kad bi umele, mislim da bi i one verovatno lagale. Da li bi pas priznao da je ukrao meso? Da li bi rekao: Ja sam onaj koji je pojeo to meso? Mislim da ne bi.“

Mma Ramocve se pitala da li da uzme udela u ovom nagađanju, ali je naposljetku ipak rešila da neće i da će sedeti s mirom dok njih dvojica ne završe. Međutim, Tati Monjena je ustao iz svoje fotelje i pokazao prema vratima. „Povešću vas na odeljenje“, rekao je. „Videćete krevet u kojem su se te stvari desile.“

Izašli su iz kancelarije i uputili se niz zeleno okrečen hodnik. U vazduhu se osećao miris bolnice, ona mešavina humanosti i sredstva za dezinfekciju, a u pozadini, zvuk koji se, činilo se, tako dobro slagao s tim mirisom - odnekud su dopirali glasovi, zvuk detinjeg plača, zveket točkića koji se guraju po neravnom podu, udaljeni bruj aparata. Na zidovima su visili plakati: upozorenja o bolesti i potrebi da se bude pažljiv, slika krvi prosute iz epruvete. Na kraju krajeva, pomislila je, ovo je ono oko čega se vrti život, a bolnice su tu da nas na to podsete: biologija, ljudska potreba, ljudska patnja.

Ka njima je išla medicinska sestra. Nosila je nekakvu posudu pokrivenu uflekanom krpom i osmehnula se i napola okrenula da bi ih pustila da prođu. Pažljivo odvrativši oči od posude, Mma Ramocve je pogledala sestru. Ima ljubazno lice, lice kojem se veruje, pomislila je, ni nalik licu onog doktora koga je opisao gospodin Polopecu.

„Mnogo se toga promenilo otkako je vaš otac bio ovde“, rekao je Tati Monjena. „U to vreme morali smo da se snalazimo s ono malo što smo imali. Sada imamo mnogo više.“

„Ali nikad nije dosta, zar ne?“ rekao je gospodin Polopecu. „Dobijemo lekove za jednu bolest, a onda se pojavi neka nova. Ili novi tip iste stvari. Isti đavo u drugom odelu. Na primer tuberkuloza.“

Tati Monjena je uzdahnuo. „Istina. Razgovarao sam pre neki dan s jednim od doktora i rekao mi je: Mislili smo da smo joj doakali. Stvarno smo tako mislili. A sad...“^[3]

Ali barem možemo da pokušavamo, pomislila je Mma Ramocve. Toliko uvek možemo. Da pokušavamo. A doktori su to svakako uradili. Nisu digli ruke i predali se, pokušali su nešto.

Skrenuli su za ugao. Na putu im se našao krupnooki dečkić od tri ili četiri godine, čiji je mali, izbočeni stomak virio kroz raskopčan džemper. Bolnice su pune takve dece, koja su tu s roditeljima ili su i sama pacijenti, i Tati Monjena jedva da je obratio pažnju na njega. Međutim, dete je pogledalo u Mmu Ramocve, prišlo joj i uhvatilo je za ruku, onako kako to deca katkad čine, pogotovo u Africi, gde još uvek hoće da vam priđu. Sagnula se i podigla ga u naručje. Pogledao ju je i naslonio glavu na njene grudi.

„Mati tog malog se upokojila“, rekao je Tati Monjena, glasom koji nije odavao emocije. „Naši ljudi odlučuju šta da se radi. Zasad sestre brinu o njemu.“

Dete je podiglo pogled prema Mmi Ramocve. Videla je da su mu oči prazne, nije bilo sjaja u njima. Dotakla mu je kožu, bila je suva.

Tati Monjena je sačekao dok nije spustila dete. Potom je pokazao prema hodniku s desne strane. „Ovuda“, rekao je.

Vrata odeljenja bila su otvorena. Prostorija je bila dugačka, sa po šest kreveta na obema stranama. Na suprotnom kraju sobe, za stolom oko kojeg se dizalo nekoliko ormarića, sedela je medicinska sestra, zajedno s kolegicom koja se nagnula preko njenog ramena, proučavajući list papira. Na sredini prostorije, dve sestre zatezale su čaršave na jednom od kreveta, poduprevši pacijentova leđa jastucima. Kolica s terapijom stajala su, bez nadzora, pored podnožja drugog kreveta, sa sijaset bočica na gornjoj polici.

Videći ih kako ulaze, sestra koja je sedela za stolom ustala je i uputila im se u susret. Klimnula je glavom Mrni Ramocve i gospodinu Polopeciju, a potom ispitivački pogledala Tatiju Monjenu.

„Ova gospođa je tu da bi se pozabavila... onim problemom“, rekao je Tati Monjena, pokazavši glavom prema krevetu dok je govorio. „Već sam vam rekao za nju.“ Okrenuo se Mmi Ramocve. „Ovo je sestra Betšegi.“

Mma Ramocve je posmatrala izraz na licu medicinske sestre. Znala je da su prvi trenuci značajni, te da ljudi odaju mnogo toga pre no što stignu da razmisle i priberu se. Sestra Betšegi je oborila glavu, izbegavši pogled Mme Ramocve, da bi je potom ponovo podigla. Je li to nešto značilo? Mma Ramocve je pomislila da je svakako značilo da nije baš oduševljena što je vidi. Međutim, samo po sebi, to joj nije govorilo bogzna šta. Kad ljudi imaju mnogo posla - a sestra Betšegi ga je očigledno imala - nije im uvek drago kad ih u tome prekidaju.

„Drago mi je što vas vidim, Mma“, rekla je sestra Betšegi.

Mma Ramocve je uzvratila pozdrav i potom se okrenula Tatiju Monjeni. „To je taj krevet, Rra?“

„Jeste.“ Pogledao je sestru Betšegi. „Je li neko ležao u njemu tokom poslednjih nekoliko dana?“

Sestra je odmahнула glavom. „Niko. Poslednji pacijent u njemu bio je onaj muškarac od prošle nedelje - onaj koji se slupao na motociklu tamo kod Pilanija. Ali on se brzo oporavio.“ Okrenula se Mmi Ramocve. „Kad god vidim motocikl, Mma, pomislim na mladiće koje

nam donose ovamo..Slegla je ramenima. „Ali oni nikad ne razmišljaju o tome. Nikad.“

„Mladići su često nepromišljeni“, rekla je Mma Ramocve. „Ali oni tu ništa ne mogu. Naprosto su takvi.“ Prisetila se šegrta i pomislila kako su oni živ primer za ovo što je maločas rekla. Međutim, rekla je u sebi, pre ili kasnije počće da razmišljaju, čak će i Čarli početi da razmišlja. Pogledala je krevet, prekriven urednim belim čaršavom. Iako je čaršav bio čist, na njemu je bilo smeđih fleka, fleka od krvi koje u bolničkom vešeraju nisu uspevali da odstrane. Pored uzglavlja kreveta, nalazio se aparat sa cevčicama i brojčanicima, postavljen na stalak.

„To je ventilator“, rekao je Tati Monjena. „Pomaže ljudima da dišu. Sva tri pacijenta...“ Zaćutao je i pogledao sestru Betšegi, kao da traži potvrdu. „Sva tri pacijenta bila su priključena na njega. Međutim, aparat je brižljivo proveren i ustanovljeno je da je s njim sve u najboljem redu.“

Sestra Betšegi je klimnula glavom. „Aparat je bio potpuno ispravan. A proverili smo i alarm. On ima bateriju, koja je takođe bila potpuno ispravna. Da nešto nije bilo u redu s aparatom, mi bismo to znali.“

„Znači, možete da isključite neispravan aparat“, rekao je Tati Monjena. „On nije bio uzrok.“

Sestra Betšegi se energično složila s njim. „Ne. To nije bilo posredi. To nije ono što se dogodilo.“

Mma Ramocve se obazrela oko sebe. Javio se jedan od pacijenata s kraja prostorije, napuklim, nesrećnim glasom. Sestra mu je žurno pritrćala.

„Moram da se vratim poslu“, rekla je sestra Betšegi. „Slobodno razgledajte, Mma, ali nećete naći ništa. Ovde nema šta da se vidi. Ovo je samo odeljenje. To je sve.“

Mma Ramocve i gospodin Polopeci razgovarali su kasnije ponovo sa sestrom Betšegi, kao i s dvema ostalim sestrama, u kancelariji Tatija Monjene. Ostavio ih je nasamo, kao što je i obećao, ali videli su ga kroz prozor kako nervozno šetka dvorištem, pogleda na sat i igra se nizom olovaka zakaćenih za džep košulje. Sestra Betšegi nije rekla mnogo više od onoga što im je već rekla na odeljenju, a druge dve sestre, koje su obe bile dežurne u vreme incidenata, delovale su vrlo nespremno da kažu bilo šta. Ti smrtni ishodi bili su iznenađenje,

rekle su, ali opet, vrlo bolesni pacijenti često umiru. Nijedna od njih nije bila pored pacijenata u trenutku smrti, rekle su, mada su žurno istakle da su obe sve vreme budno motrile na njih. „Da se išta desilo, znale bismo“, rekla je jedna od sestara. „To što se desilo, Mma, nije naša krivica. Jednostavno nije.“

Razgovor nije potrajao dugo, pa su Mma Ramocve i gospodin Polopeci sedeli sami u kancelariji do povratka Tatija Monjene.

„Ove sestre se nečega boje“, rekao je gospodin Polopeci. „Jeste li videli kako izgledaju? Jeste li im osetili strah u glasu?“

Mma Ramocve je morala da se složi s njim. „Ali čega se boje?“ upitala je.

Gospodin Polopeci je načas razmislio. „Boje se nekog“, odvratio je. „Neka nepoznata osoba ulila im je strah u kosti.“

„Sestra Betšegi?“

„Ne- Nije ona.“

„Ko bi drugi mogao biti? Tati Monjena?“

Gospodin Polopeci je smatrao da to nije verovatno. „Mislim da je on neko ko bi pre štitio svoje osoblje nego što bi ga kažnjavao“, rekao je. „Tati Monjena je dobar čovek.“

„Dakle, stvarno ne znam šta da mislim“, rekla je Mma Ramocve. „Ali, i tako je vreme da krenemo. Mislim da ovde ne možemo više ništa da učinimo.“

Odvezli su se natrag u Gaboron. Usput su razgovarali, ali ne o bolnici, budući da nisu imali mnogo toga da kažu u vezi s tim. Gospodin Polopeci je pričao Mmi Ramocve o jednom od svojih sinova, koji se pokazao veoma dobar u računanju napamet. „On vam je kao digitron“, rekao je. „Već ume da izračuna ono što ja ne umem, a tek mu je osma.“

„Sigurno ste baš ponosni na njega“, rekla je Mma Ramocve.

Gospodin Polopeci je sijao od zadovoljstva. „Jesam, Mma“, odvratio je. „On je nešto najdragocenije što imam na svetu.“ Izgledalo je kao da je hteo još nešto da kaže, ali je ućutao. S oklevanjem je pogledao Mmu Ramocve i znala je da će je zamoliti za nešto. Tražiće pozajmicu, pomislila je. Valjalo bi platiti školarinu ili kupiti cipele tom dečaku, ili čak ćebe, deci stalno trebaju te stvari.

„Trebaju mu krsna kuma“, rekao je gospodin Polopeci. „Imao je krsnu kumu, ali je ona sada pokojna. Treba mu nova.“

Postojao je samo jedan odgovor koji je Mma Ramocve mogla da da na ovo. „Hoću“, rekla je. „Hoću, Rra, biću mu kuma.“

Biće odsad rođendana, isto kao i cipela i školarine i takvih stvari. Ali ne možemo uvek da biramo čiji će se život ispreplesti s našim, to nam se naprosto dešava, dolazi nepozvano, a Mma Ramocve je to veoma dobro razumela. I baš kao što ona nije birala sina gospodina Polopecija, tako nije ni on birao nju.

Peto poglavlje

CIPELE ZA OSTAVKU

Narednog dana, Mma Makuci je jedva čekala da čuje izveštaj. Više bi volela da je Mma Ramocve povelu u Močudi nju umesto gospodina Polopecija, za koga je smatrala da verovatno neće mnogo doprineti istrazi. Međutim, pribojavajući se, posle jučerašnjih nesporazuma, da ne uvredi Mmu Ramocve, radije je zadržala to mišljenje za sebe. Staviše, otišla je i dalje od toga i rekla Mmi Ramocve da se baš dobro setila da povede gospodina Polopecija. „Kad ste žena, ljudi vas ponekad ne shvataju dovoljno ozbiljno“, rekla je. „U takvim situacijama je korisno imati muškarca pored sebe.“

Mma Ramocve nije bila baš sasvim sigurna u to. Muškarci sve više uče, pomislila je, i mnogo toga se već promenilo. Mma Makuci je, može biti, vodila bitke koje su već dobijene, barem u gradovima. Drugačije je u selima, dabome, gde muškarci još uvek misle da mogu da rade šta hoće. Međutim, um joj je tog časa bio obuzet drugim stvarima: razmišljala je o istrazi koju je planirao gospodin Dž. L. B. Matekoni i pitala se da li da diskretno predloži da mu Mma Makuci asistira. Mogla je da pokuša, naravno, ali nije bila sigurna da li će on to drage volje prihvatiti, šta-više, bila je sigurna da neće. Možda gospodin Dž. L. B. Matekoni nije bio najsamouvereniji muškarac na svetu, ali postojale su izvesne osetljive tačke koje su s vremena na vreme umele da izbiju na površinu.

„Bilo kako bilo“, rekla je Mmi Makuci, kad su se latile jutarnje pošte, „u bolnici nismo uspeli da saznamo bogzna šta. Videla sam odeljenje na kojem se to dogodilo. Razgovarala sam sa sestrama, koje mi nisu rekle skoro ništa. I to je bilo to.“

Mma Makuci je načas razmislila. „I šta vi tu sad možete da uradite?“ upitala je.

Mmi Ramocve je bilo teško da odgovori na to pitanje. Vrlo retko je odustajala od slučaja, jer su rešenja imala običaj da iskrsnu

iznenada, pod uslovom da je čovek dovoljno strpljiv. Međutim, bilo je teško u nekom trenutku predvideti šta će se sledeće dogoditi. „Čekaću“, rekla je. „Nema nikakve specijalne žurbe, Mma. Čekaću da vidim šta će se dogoditi.“

„Pa sad, ne znam šta tu uopšte može da se dogodi“, rekla je Mma Makuci. „Stvari se ne rešavaju same od sebe, da znate.“

Mma Ramocve se ugrizla za usnu i okrenula da pročita pismo koje je upravo otvorila. Bila je to pismena zahvalnost roditelja mladića koji je otišao od kuće a Mma Ramocve ga je pronašla u Frensistaunu. Dogodila se neka porodična svađa i mladić je otišao, nestao, ne ostavivši adresu. Imao je devojkicu, za koju roditelji nisu znali, a ona je naposljetku priznala Mmi Ramocve da se on nalazi u Frensistaunu, mada nije bila sasvim sigurna gde. Stoga ju je Mma Ramocve ispitala o njegovim interesovanjima, među kojima je, kako je naposljetku saznala, bio džez. Sledeći logičan korak bilo je raspitivanje o jedinom mestu gde se u Frensistaunu svirao džez. Ispostavilo se da ga tamo poznaju i da će već koliko sledeće večeri svirati kod njih. Pitali su je da li bi želela da dođe da ga čuje. Ona nije, ali su zato želeli njegovi roditelji, koji su se tako ponovo videli sa svojim sinom. On je hteo da im se javi, ali bio je previše ponosan, činjenica da su njegovi roditelji prevalili toliki put iz Gaborona značila je da je sačuvao obraz. Svi su oprostili jedni drugima i počeli iz početka, a to je, pomislila je Mma Ramocve, način na koji bi se mogli rešiti i mnogi svetski problemi. Trebalo bi da oprostimo jedni drugima i počnemo iznova. Ali, šta ako oni kojima je potrebno oprostiti odbiju da se odreknu onoga što su nepravedno stekli: šta onda? To je, zaključila je, nešto o čemu je potrebno dodatno razmisliti.

„Tako je lako zahvaliti ljudima“, rekla je Mma Ramocve, pruživši pismo Mmi Makuci. „A opet se ljudi najčešće ne potrudu da to i učine. Ne zahvale osobi koja je uradila nešto za njih. Prosto uzmu to zdravo za gotovo.“

Mma Makuci je pogledala kroz prozor. Mma Ramocve joj je dosad učinila mnogo usluga, a ona joj, pak, nikad nije poslala pisamce s izrazima zahvalnosti. Je li ova primedba možda bila namenjena njoj? Može li biti da je Mma Ramocve ljuta na nju, onako kako već ljudi umeju da godinama zlopamte i ne praštaju? Pogledala je svoju poslodavku i zaključila da je to krajnje neverovatno. Mma Ramocve

nije umela da bude ubedljivo ljuta, počela bi da se smeje ili bi ponudila objektu svoje ljutnje šolju čaja, ili bi uradila nešto što bi nagovestilo da ta ljutnja nije stvarna.

Mma Makuci je pročitala pismo. „Gde da ga odložim, Mma?“ upitala je. „Nemamo arhivu za pisma zahvalnosti. Razume se, imamo arhivu u koju pohranjujemo pismene pritužbe. Da ga stavim tamo?“

Mma Ramocve je smatrala da to nije dobra zamisao. Mogle bi da otvore novu arhivu, ali ormarići za dokumenta bili su već pretrpani i nije smatrala da bi se isplatilo otvarati novu arhivu, koja bi možda zauvek ostala na ovom jednom pismu. „Možemo slobodno da ga bacimo“, rekla je.

Mma Makuci se namrštila. „U Bocvanskom koledžu za sekretarice su nas učili da nikad ne bacamo poštu najmanje nedelju dana pošto stigne“, rekla je. „Uvek može da stigne novi dopis u vezi s istim predmetom.“

„Sasvim sigurno neće stići nikakav novi dopis u vezi s pismom zahvalnosti“, rekla je Mma Ramocve. „To je to. Neće nam više pisati. Slučaj je zatvoren.“

Polako, da bi pokazala da to čini nerado, Mma Makuci je podigla pismo iznad korpe za otpatke i potom ga ispustila u nju. U tom trenutku, kroz vrata kancelarije nahrupio je Čarli, stariji šegrt. Beše skinuo svoj radni kombinezon, tako da je bio u farmerkama i pamučnoj majici. Na majici se, uočila je Mma Makuci, nalazila slika mlaznog aviona, ispod koje je velikim slovima pisalo: VISOKI LETAČ.

Mma Makuci ga je odmerila. „Danas smo rano završili s poslom?“ upitala je. „Deset pre podne? Brz si ko struja, Čarli!“

Ignorišući ovaj komentar, momak je bez žurbe prišao stolu Mma Ramocve. „Mma Ramocve“, rekao je, „vi ste oduvek bili dobri prema meni.“ Zastao je, bacivši preko ramena kratak pogled u pravcu Mma Makuci. „Pa sam doš'o da se pozdravimo. Završavam svoje ovde. I doš'o sam da se pozdravimo.“

Mma Ramocve je zapanjeno zurila u Čarlija. „Ali nisi završio svoje... svoje...“

„Naukovanje“, ubacila se Mma Makuci s drugog kraja prostorije. „Budalo jedna! Ne možeš da odeš dok ne izučiš zanat.“

Čarli nije reagovao na ovo. I dalje se obraćao isključivo Mmi Ramocve. „Nisam izučio zanat - znam da nisam“, rekao je. „Ali potrebno je da ga završim samo ako hoću da budem mehaničar. A ko je rek'o da ja hoću da budem mehaničar?“

„Ti!“ uzviknula je Mma Makuci. „Kad si potpisao ugovor o obavljanju šegrtskog staža, rekao si da želiš da budeš mehaničar. To piše u tim ugovorima, znaš.“

Mma Ramocve je umirujućim gestom podigla ruku. „Nema potrebe da vičete na njega, Mma“, tiho je rekla. „Objasniće nam, zar ne da hoćeš, Čarli?“

„Ja nisam gluv, znate“, dobacio je Čarli preko ramena. „I, uostalom, nisam ni razgovar'o s vama. Ovde imaju dve žene - Mma Ramocve i... i još jedna. A ja sam prič'o s Mmom Ramocve.“ Ponovo se okrenuo Mmi Ramocve. „Baviću se drugim poslom, Mma. Pokrećem biznis.“

„Biznis!“ zakikotala se Mma Makuci. „Valjda ćeš uskoro tražiti i sekretaricu.“

„Nek je i tražim, ne trudite se da se javljate na oglas, Mma“, obrecnuo se Čarli. „Sedamdes' devet procenta ili ne, ne bi' vas nikad zaposlio. Tol'ko lud još nisam.“

„Devedeset sedam procenata!“ dreknula je Mma Makuci. „Eto ti! Jedan broj ne umeš da ponoviš. I ti ćeš profit da praviš, malo sutra!“

„Molim vas, ne vičite jedno na drugo“, rekla je Mma Ramocve. „Vikanjem se ništa ne postiže. Samo onaj koji više promukne, a onaj drugi se naljuti. To je sve.“

„Nisam ja vik'o“, rekao je Čarli. „To je radio neko drugi. Neko s velikim okruglim cvikerima. A ne ja.“

Mma Ramocve je uzdahnula. Ovakav odnos među njima dvoma bio je krivica Mme Makuci. Kao starija i pametnija, mogla je da zažmuri na jedno oko i ne naglašava momkove mane, mogla je da ga podstiče da bude bolji nego što jeste, mogla je da razume da su mladi momci takvi i da čovek mora da bude tolerantan.

„Pričaj mi o tom svom biznisu, Čarli“, blago je rekla. „Šta će to biti?“

Čarli se spustio na stolicu pred stolom Mme Ramocve. Zatim se nagnuo napred, naslonivši ruke na sto. „Gospodin Dž. L. B. Matekoni mi je prod'o kola“, rekao je, glasom jedva malo jačim od šapata, da ga Mma Makuci ne bi mogla čuti. „To vam je jedan stari merdža.“

Model E220. Vlasnik kupio novog, klasu C, a ovog jeftino prod'o gazdi, zato što je već mnogo preš'o. Za dvaes 'iljada pula. A sad ga je gazda prod'o meni."

„I?" podstakla ga je Mma Ramocve. Videla je taj mercedes u servisu i primetila da već više od dve nedelje stoji parkiran sa strane. Pretpostavila je da čekaju na neki deo poručen iz Južne Afrike. Sada je znala da su za ta kola postojali sasvim drugačiji planovi.

„I ima da radim kao taksi služba", rekao je Čarli. „Ima da pokrenem biznis koji će da se zove Prva damska taksi služba."

S druge strane prostorije začuo se soptaj. „To ne smeš! To ime pripada Mmi Ramocve."

Zatečena, Mma Ramocve je samo zurila u Čarlija. Zatim se pribrala. Ime jeste bilo izvedeno iz naziva njene agencije, ali šta je u tome loše? Ako se ime koje si smislio toliko dopalo nekom drugom da i sam počne da ga koristi, to je neka vrsta komplimenta. Jedini problem nastao bi ako je posredi neki sličan biznis - neka detektivska agencija koja bi da im preotme klijente. Taksi služba i detektivska agencija jesu dve sasvim različite stvari i ne mogu nikad konkurisati jedna drugoj.

„Ne smeta mi", rekla je Čarliju. „Ali, reci mi: zašto si odabrao to ime? Ti ćeš da voziš kola - gde se tu uklapa ono 'damska'?"

Dotada napet zbog napada Mme Makuci, Čarli se sada vidljivo opustio. „Dame će da sede na zadnjem sedištu."

Mma Ramocve je podigla obrvu. „A ti?"

„A ja ću da sedim napred i da vozim", rekao je. „Reklamiraću se kao taksi koji je bezbedan za ženski svet. Žene će moći da zaustave moj taksi i da se ne boje da će taksista da bude neki opak čovek - neki s kime ne bi bile bezbedne. A ima i takvih taksista, Mma."

Narednih šezdesetak sekundi niko nije progovarao. Mma Ramocve bila je svesna zvuka Čarlijevog disanja, koje beše plitko od uzbuđenja. Ne smemo zaboraviti, pomislila je, kako je to kad si mlad i entuzijastičan, kad imaš planove, snove. Uvek postoji opasnost da, kako život prolazi, zaboravimo na to, optimizam i hrabrost bivaju zamenjeni oprezom - čak i strahom. Kad si mlad, kao Čarli, veruješ da možeš sve i, barem u nekim okolnostima, zaista i možeš.

Zašto Čarlijeva taksi služba ne bi bila uspešna? Prisetila se razgovora sa svojim prijateljem, Bernardom Ditaumom, koji je bio

direktor banke. „Ima mnogo ljudi koji bi mogli da vode sopstveni biznis“, rekao joj je jednom prilikom, „ali dozvoljavaju da im drugi kažu da to ne bi išlo. Zato odustaju pre no što uopšte pokušaju.“

Bernard je bio taj koji ju je podstakao da otvori Prvu damsku detektivsku agenciju, onda kad su joj se svi samo smejali i govorili da će tako najbrže spiskati novac koji joj je otac ostavio. „Tolike godine je radio, tvoj tata, a ti ćeš sada za mesec ili dva da spiskaš sve što je imao“, rekao joj je neko. Ta primedba ju je gotovo ubedila da odbaci svoju zamisao, ali ju je Bernard podsticao da ne odustaje. „Šta bi bilo da onda nije kupio sva valjana, debela goveda?“ upitao je. „Šta da se previše plašio da to uradi i da je ostavio pare da plesnive u slamarici?“

Sada je, na neki način, bila na Bernardovom mestu. Bilo je gotovo sigurno da će Mma Makuci svim silama nastojati da obeshrabri Čarlija, ali ona je odlučila da to neće raditi.

„Reći ću svim svojim prijateljicama da koriste tvoj taksi“, rekla je. „Sigurna sam da ćeš imati posla preko glave.“

Čarli je blistao od zadovoljstva. „Ima da im dam popust“, rekao je. „Deset odsto popusta svakom ko poznaje Mmu Ramocve.“

Mma Ramocve se osmehnula. „To je vrlo lepo od tebe“, rekla je. „Ali ne može se tako voditi biznis. Trebaće ti svaka para koju zaradiš.“

„Pod uslovom da uspeš da ga zaradiš“, promrmljala je Mma Makuci.

Mma Ramocve joj je dobacila neodobravajuć pogled. „Sigurna sam da će uspeti“, rekla je. „Sasvim sam sigurna u to.“

Kad je Čarli izašao iz kancelarije, Mma Ramocve se na trenutak igrala hrpicom papira na svom radnom stolu. Pogledala je preko, ka Mmi Makuci, koja je studiozno izbegavala njen pogled, i listala svoj stenografski blok kao da se u njemu nalaze neke važne nepoznate tajne. „Mma Makuci“, rekla je, „zaista moramo da porazgovaramo.“

Mma Makuci je nastavila da prelistava blok. „Ovde sam“, rekla je. „Slušam vas, Mma.“

Mma Ramocve je osetila kako je srce počelo da joj lupa. Nisam baš vešta u ovim stvarima, konstatovala je u sebi. „Taj momak“, rekla je, „isti je kao i svaki drugi mlad čovek. Ima svoje snove, kao što smo ih svi imali kad smo bili njegovih godina. Čak i vi, Mma Makuci. Čak i vi. Upisali ste se na Bocvanski koledž za sekretarice - koliko ste se

samo žrtvovali zbog toga - a žrtvovala se i vaša porodica gore u Bobonongu. Želeli ste da napravite nešto od sebe, i uspeli ste u tome." Zastala je. Mma Makuci je sedela nepomično, ne listajući više svoj blok, koji je sada ležao ostavljen na stolu.

„Sve je ispalo dobro", nastavila je Mma Ramocve. „Imate svoju kuću. Imate tog svog verenika. Imaćete novca kad se udate za njega. Ali nemojte zaboravljati da ima mnogo onih koji još uvek nemaju to što vi imate. Nemojte to zaboravljati."

„Ne vidim kakve to veze ima sa bilo čim", prekinula ju je Mma Makuci. „Samo sam ukazala na ono što je sasvim očigledno, Mma. Biznis tog momka će propasti zato što je taj propalica. Svakome je jasno da je propalica."

„Nije tačno!" odlučno je rekla Mma Ramocve. „Ne smete govoriti da je propalica! Ne smete tako govoriti!"

„E pa smem", odvratila je Mma Makuci. „Smem, zato što je to istina. Vaš problem..." Zastala je na trenutak. „Vaš problem je, Mma, u tome što ste previše dobri. Puštate te balavce da se izvuku s bilo čim, samo zato što ste previše dobri. E pa ja sam realna. Ja vidim stvari onakve kakve jesu."

„O", izustila je Mma Ramocve. I potom, još jednom: „O".

„Da", rekla je Mma Makuci. „A sada, Mma Ramocve, dajem ostavku. Ne moram da radim ovde i odlučila sam da je vreme da odem. Hvala vam na svemu što ste za mene učinili. Nadam se da nećete imati problema s mojim sistemom vođenja dokumentacije. Videćete da je sve na svom mestu."

Rekavši to, ustala je i krenula prema vratima. Potom je, međutim, stala i vratila se do svog radnog stola, gde je otvorila fioku i počela da pregleda njen sadržaj. Mma Ramocve je primetila da na nogama ima nove cipele: tamnocrvene cipele od antilopa, ukrašene mašnom na vrhu. Ovo nisu cipele smerne osobe, pomislila je. Ovo su... i potom joj je sinulo kako da ih opiše. Ovo su cipele za ostavku.

Šesto poglavlje

IDI U ZDRAVLJU, OSTAJ U ZDRAVLJU

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je i ranije bivao u kriznim situacijama. One su obično podrazumevale neke mehaničarske probleme - izbezumljeni vlasnici, očajni zbog kvara koji se desio baš kad im je automobil neodložno potreban, rezervni delovi koji nikako da stignu, rezervni delovi koji najzad stignu, ali se ispostavi da su pogrešni - problematične situacije u jednom automehaničarskom servisu mogu da nastanu na mnogo načina, ali ustanovio je da je najbolja reakcija na njih uvek ista. Seo bi i pažljivo razmislio o problemu. Ne samo da mu je to pomagalo da pronađe rešenje, već mu je pružalo i mogućnost da se podseti da stvari zapravo nisu toliko loše koliko izgledaju, sve je bilo pitanje tačke gledišta. Kad bi seo i zagledao se na nekoliko minuta u nebo - ne u neki poseban deo neba, nego u nebo uopšte - u prostrano, vrtoglavo, vedro nebo nad Bocvanom, ljudski problemi bivali bi svedeni na svoju stvarnu veličinu. Nije se, dabome, moglo razaznati šta ima na tom nebu, barem ne po danu, ali noću se na njemu otkrivao okean zvezda, beskrajan, beo u svojoj beskonačnosti, tako ogroman, tako ogroman, da su svi naši problemi, čak i oni najveći, delovali sićušno u poređenju s njim. A mi ih ipak ne sagledavamo tako, razmišljao je gospodin Dž. L. B. Matekoni, pa počnemo da umišljamo da je zapušeno crevo za dovod goriva ravno katastrofi.

Nije želeo da Čarli da otkaz, ali kad ga je šegrt pitao za mogućnost da koristi onaj automobil kao taksu, odupr'o se iskušenju da ga odbije bez pardona. To bi barem nakratko rešilo problem. Stavilo bi tačku na njegove trenutne planove da počne da taksira, ali ne bi ni za dlaku promenilo njegove nade. Stoga se složio s tim, na šta je Čarli naprosto sinuo. Gospodin Dž. L. B. Matekoni imao je izvesnih rezervi u pogledu izvodljivosti te ideje, taksiranjem se nije moglo zaraditi mnogo osim ako se ne naplaćuje previše - što su neki taksisti radili - ili ne vozi prebrzo - što su radili svi taksisti. Čarli je sad imao vozačku

dozvolu, ali je gospodin Dž. L. B. Matekoni imao malo poverenja u njegove vozačke sposobnosti, a jednom prilikom, kad su krenuli da preuzmu pošiljku delova, beše primoran da kaže Čarliju da zaustavi kamionet i prepusti mu volan.

„Nigde ne žurimo“, rekao je. „Ti delovi neće nikud pobeći. A ovde nema nikakvih devojaka koje bi ti se divile.“

Šegrt je pokunjeno sedeo na suvozačkom sedištu. Ćutao je.

„Žao mi je što sam morao da ti oduzmem volan“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Ali to mi je dužnost. Moram da te savetujem. Majstor mora da savetuje šegrta.“

Prisetio se sada tog razgovora. Da je zaista ozbiljno shvatao svoju dužnost, upozorio bi Čarlija na to da je ludost ne dovršiti naukovanje. Jasno i glasno bi mu nabrojao rizike, povezane s pokretanjem sopstvenog biznisa, rekao bi mu za probleme s protokom gotovine i koliko je teško dobiti kredit. Zatim bi ga upozorio na nenaplative dugove, s kojima se po svoj prilici susreću čak i taksisti kad im putnik pobegne iz kola ne plativši ili kad, po dolasku na odredište, kaže da nema dovoljno novca da plati vožnju i da li će mu pet pula biti dovoljno?

Nije učinio ništa od toga, razmišljao je, nije mu ništa rekao. Ali taj njegov propust i Čarlijev odlazak nisu bili kraj sveta. Ako ne uspe kao taksista, Čarli uvek može da se vrati, kao što je učinio prošli put kad je odustao od zanata. To je bilo onomad kad je otišao s onom udatom ženom i vratio se podvijenog repa kad se ta rabota završila onako kako se jedino mogla završiti. Ali po tome se vidi kako ti momci funkcionišu, pomislio je. Oni se brzo oporave.

Odlazak Mme Makuci je, međutim, bio mnogo ozbiljnija stvar. Mma Makuci je dala ostavku nedugo pre pauze za čaj, kad su on i gospodin Polopeci ušli u kancelariju sa svojim šoljama u rukama, očekujući da je čaj već skuvan. Umesto toga, zatekli su Mmu Ramocve za stolom, s glavom među rukama, dok je Mma Makuci prebacivala sadržaj fioke u veliku plastičnu kesu. Kad su dvojica muškaraca ušla u sobu, podigla je pogled.

„Još nisam skuvala čaj“, rekla je. „Moraćete sami da pristavite vodu.“

Gospodin Polopeci je okrznuo pogledom gospodina Dž. L. B. Matekonija, gajio je određeno poštovanje prema Mmi Makuci i bio

vrlo obazriv u pogledu njenih raspoloženja. „Ona je ćudljiva osoba“, objasnio je svojevremeno svojoj ženi. „Jako je pametna, ali je ćudljiva. Sad je raspoložena ovako, sad onako. Moraš da budeš vrlo pažljiv.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pogledao Mmu Ramocve, ali ona je, podigavši pogled, samo pokazala glavom prema lončetu.

Mma Makuci beše i dalje zaokupljena pražnjenjem fioke. „A lonče nisam pristavila zato što sam odstupila.“

Gospodin Polopeci se trgao. „Od rešoa?“

„Od svega“, obrecnula se Mma Makuci. „Tako da pretpostavljam da ćete se odsad više baviti istragama, Rra, pošto ja više neću biti tu. Nadam se da će gospodin Dž. L. B. Matekoni moći da vas oslobodi obaveza koje imate u servisu.“

Dejstvo ovih reči na gospodina Polopecija bilo je trenutno. Ako je i želeo da prikrije svoju spremnost da zauzme mesto Mme Makuci, tada je ta želja svakako bila nadjačana čistim i očiglednim zadovoljstvom koje ga je proželo pri pomisli na više istražiteljskih zadataka. Osetivši to, Mma Makuci nije nameravala da dozvoli da ostane samo na tome. „U stvari“, nastavila je, s treskom zatvorivši fioku, „što ne biste lepo odmah seli za moj sto? Evo, isprobajte stolicu. Možete malo da je podignete, samo zakrenete ovo ovde. Ovako. To je za niske ljude kao što ste vi, Rra.“

Gospodin Polopeci je spustio šolju na sto Mme Makuci i prišao da razgleda stolicu. „Biće to dobro“, rekao je. „Podesiću je bez problema. Izgleda da ju je potrebno malko podmazati, ali bar toga u servisu imamo dovoljno, zar ne, gospodine Dž. L. B. Matekoni?“

To je trebalo da bude šala i gospodin Dž. L. B. Matekoni se slabašno i poslušno osmehnuo. Ponovo je pogledao Mmu Ramocve, koja je sada ljutito posmatrala svoju pomoćnicu koja je stajala na drugom kraju prostorije. Gospodinu Dž. L. B. Matekoniju se činilo da bi najtaktičnije bilo da izađu iz kancelarije, stoga se okrenuo gospodinu Polopeciju. „Mislim da bismo čaj mogli da popijemo i malo kasnije, Rra“, rekao je. „Dame imaju posla.“

„Ali Mma Makuci...“ zaustio je gospodin Polopeci, ali beše ućutkan nemim pogledom gospodina Dž. L. B. Matekonija, koji je već krenuo prema vratima. Uzevši svoju šolju, gospodin Polopeci je pošao za njim natrag u servis.

Mma Ramocve je sačekala da zatvori vrata za sobom i tek tada se obratila Mmi Makuci. „Oprostite“, rekla je. „Žao mi je ako sam vas uvredila, Mma Makuci. Vi znate koliko vas poštujem. Znate to, zar ne? Nikad ne bih bila namerno neučtiva prema vama. Zaista ne bih.“

Mma Makuci, koja je ustala sa stolice kad su muškarci izašli, beše taman pružila ruku da uzme svoju kesu. Ispravila se i nekoliko trenutaka oklevala pre no što je progovorila. Izgledalo je kao da pažljivo traži prave reči. „Svesna sam toga, Mma“, polako je rekla. „Znam to. Ja sam ta koja je bila neučtiva. Ali najzad sam donela odluku. Zaključila sam da mi je dosta da budem podređena. Oduvek sam bila podređena, celog svog života. Oduvek sam bila ona mlađa. Odsad ću biti svoj gazda.“ Zastala je. „Niste vi rđav gazda. Naprotiv, veoma ste dobri. Ljubazni ste. Nikad mi ne naređujete. Ali želim da mogu da govorim onako kako hoću. Nikad to nisam mogla - baš nikad. Celog života, gore u Bobonongu, ovde, uvek sam ja ona koja mora da pazi šta priča i bude pažljiva. A ja to više ne želim. Možete li da me razumete, Mma?“

Mma Ramocve ju je razumela. „Jasno mi je. Vi ste vrlo inteligentna žena. Imate i parče papira koje to dokazuje.“ Pokazala je prema uramljenoj diplomi iznad radnog stola Mme Makuci, reči devedeset sedam procenata su se i izdaleka mogle pročitati. „Ne zaboravite da ponesete to, Mma“, rekla je.

Mma Makuci je podigla pogled ka diplomi. „Mogli ste je i sami lako dobiti, Mma“, rekla je.

„Ali nisam“, odvratila je Mma Ramocve. „A vi jeste.“

Usledio je časak tišine.

„Hoćete li da ostanem?“ upitala je Mma Makuci. U njenom glasu se sada nazirao trag nesigurnosti.

Mma Ramocve je raširila ruke gestom prihvatanja. „Ne mislim da bi trebalo, Mma“, odgovorila je. „Potrebna vam je promena. Strašno bih volela da ostanete, ali mislim da ste odlučili, zar ne, da vam je potrebna promena.“

„Može biti“, rekla je Mma Makuci.

„Ali navraćete da me obidete, zar ne?“

„Dabome“, rekla je Mma Makuci. „A vi ćete doći na moje venčanje, razume se? Vi i gospodin Dž. L. B. Matekoni? Sedećete u prvom redu, Mma Ramocve. Zajedno s tetkama.“

Preostalo je još sam da se uramljena diploma skine sa svog mesta na zidu. Kad je i to učinjeno, ostao je beo trag tamo gde je visila i obe su ga videle. Mma Makuci je tako dugo bila tu, od samog početka, u stvari, od onih skromnih dana u ondašnjoj kancelariji, kad je živina nepozvana ulazila unutra i ključala po podu oko radnih stolova.

Reči oproštaja bile su učtive - one prave, koje su nalagali stari bocvanski običaji. Tsamaya sentle: idi u zdravlju. Na šta je odgovor glasio, Sala sentle, ostaj u zdravlju, obične reči, razume se, ali tako snažne kad se kažu od srca, kao sad. Mmi Ramocve je bilo jasno da se Mma Makuci pokajala zbog svoje odluke i da ne želi da ide. Bilo bi lako prekinuti ovo istog časa, predložiti da će Mma Ramocve skuvati čaj dok Mma Makuci vrati svoju diplomu na zid. Ali nekako je izgledalo prekasno za to. Čovek ponekad zna, kao što je očigledno Mma Makuci sada znala, kad je neophodno da pređe u sledeću fazu svog života. Kad do toga dođe, nije dobro da ga drugi zadržavaju. Stoga je pustila Mmu Makuci da ode, nije učinila ništa da je zaustavi i tek kad je prošlo desetak ili više minuta od njenog odlaska, Mma Ramocve je zaplakala. Plakala je zbog gubitka svoje prijateljice i saradnice, ali i za svim ostalim što je u životu izgubila i na šta ju je bujica uspomena sada sasvim neočekivano podsetila: za svojim ocem, tim divnim čovekom, Obedom Ramocveom, sada pokojnim, za detetom koje je poznavala tako kratko i dragoceno vreme, za Seretseom Kamom, koji je bio otac cele zemlje i koji je od nje napravio jedno od najlepših mesta na svetu, za svojim detinjstvom. Želela je da se sve to vrati, baš kao što sa svima nama biva u trenucima nerazuma i kajanja, želimo da nam se sve izgubljeno vrati.

Sedmo poglavlje

KAKO DA ČOVEK POSTANE UZBUDLJIVIJI?

Ako umem da popravim kola, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni sam sebi, umeću valjda i da otkrijem da li se muškarac viđa sa ženom, to je bar prosto. Ipak, sad kad je trebalo započeti istragu, više nije bio siguran da li će to biti baš onako jednostavno kao što je zamišljao. Mogao je da pita Mmu Ramocve za savet, ali ona je bila prezauzeta posledicama odlaska Mme Makuci i nije želeo da je dodatno opterećuje. Što se servisa ticalo, Čarli je morao da odradi još otkazni rok od sedam dana - gospodin Dž. L. B. Matekoni ga je poštedito dužeg otkaznog roka, mada je imao pravo da insistira na celom mesecu. Srećom, pošto nisu imali preterano mnogo posla - u toku je bio školski raspust, kad ljudi nisu skloni da nalaze mane svojim kolima i ne razmišljaju o redovnom servisiranju - gospodin Dž. L. B. Matekoni je mogao da priušti sebi da, ukoliko se ukaže potreba, svakog dana uzme par slobodnih sati. U svakom slučaju, mlađi šegrt bio je nešto malo pouzdaniji od Čarlija i sad je već uspevao da izađe na kraj s mnogim rutinskim poslovima u servisu, a gospodin Polopec se takođe pokazao kao prirodno talentovan mehaničar.

Naravno, priželjkivao je da preuzme posao Mme Makuci, ali gospodin Dž. L. B. Matekoni nije bio sasvim siguran da li će se te njegove ambicije i ostvariti. Mma Makuci je dosta vremena posvećivala kucanju i zavođenju dokumenata, a on nekako nije video gospodina Polopecija kako se miri s tim prizemnim poslovima. Gospodin Polopec je želeo da ide na teren i istražuje, a ono što je Mma Ramocve rekla o njegovim talentima u tom pogledu nagoveštavalo je da možda neće biti rada da ga pušta da se mnogo bavi time.

Lepo je kad je čovek samouveren, ali kad se penjete spoljnim stepenicama hotela „Prezident“, gde treba da se nađete sa svojom klijentkinjom i obavite prvi pravi razgovor s njom, tada osećate izvesnu zebnju. To se ne razlikuje mnogo od onoga kako ste se

osećali kad ste, kao šegrt, prvi put rastavili motor automobila, očistili ga od masnoće i montirali mu nove karike. Hoće li se sve opet lepo složiti? Hoće li raditi? Osvrnuo se i pogledao prizor dole na trgu. Trgovci su raširili tezge, koje su se u mnogim slučajevima svodile na prevrnute kutije ili ponjave prostrte na betonu, i prodavali su prolaznicima svoju robu: češljeve, preparate za negu kose, đinđuve, rezbarije za turiste. U jednom uglu, grupica ljudi okupila se oko prodavca narodnih lekova, pažljivo slušajući dok je izborani travar objašnjavao blagotvorna dejstva kore drveća i korenja poslaganih ispred njega. On barem zna o čemu priča, pomislio je gospodin Dž. L. B. Matekoni, on barem radi ono što je oduvek radio, i radi to dobro, za razliku od nekih koji su naprasno odlučili da u srednjim godinama postanu privatni detektivi...

Stigao je do vrha stepeništa i zašao pod hladovinu tende na hotelskoj verandi. Osvrnuo se naokolo, samo je nekoliko stolova bilo zauzeto, tako da je odmah spazio Mmu Botumile, koja je sedela na suprotnom kraju, sa šoljom kafe ispred sebe. Načas je nepomično stajao, duboko uzdahnuvši. Podigla je pogled i opazila ga, i rukom mu pokazala na praznu stolicu za svojim stolom.

„Čekala sam vas, Rra“, rekla je, pogledavši na svoj ručni sat. „Rekli ste...“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je i sam pogledao na sat. Potrudio se da stigne na vreme i nije očekivao da će dobiti prekor zbog kašnjenja. Rekla je u jedanaest, zar ne? Više nije bio sasvim siguran.

„Deset i četrdeset pet“, rekla je. „Rekli ste u deset i četrdeset pet.“

Smeo se. „Mislio sam da sam rekao u jedanaest. Izvinjavam se, Mma. Mislio sam...“

Prenebregla je njegovo izvinjenje. „Nije bitno“, rekla je. „Gde je Mma Ramocve?“

„U kancelariji“, rekao je. „Meni je dodelila ovaj slučaj.“

Taman podigavši šolju do usana, Mma Botumile ju je sada naglo spustila. Pri tom se malo kafe prelilo preko ruba šolje i prosulo po stolu. „Zašto se ona ne pozabavi njime?“ upitala je ledenim glasom. „Misli da nisam dovoljno važna za nju? Je li to to? E pa ima i drugih detektiva, samo da znate.“

„Nema“, učtivo je odvratio gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Prva damska detektivska agencija je ujedno i jedina detektivska agencija. Koliko ja znam, nema drugih detektiva.“

Mma Botumile je svarila ovu informaciju. Potom je odmerila gospodina Dž. L. B. Matekonija od glave do pete pre no što je ponovo progovorila. „Mislila sam da ste vi mehaničar.“

„Jesam“, odgovorio je. „Ali bavim se i istragama.“ Nekoliko časaka je razmišljao. „Nije loše imati neko obično zanimanje pored detektivskog posla.“ Nije imao ni najbleđu predstavu zašto bi bilo tako, ali nekako mu je zvučalo logično i zato je to rekao.

Mma Botumile je ponovo podigla svoju šolju kafe. „Poznajete li mog muža?“ upitala je.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je odmahnuo glavom. „Moraćete mi reći nešto o njemu“, rekao je. „Zato sam i hteo da se danas nađemo. Moram da saznam nešto više o njemu da bih mogao da otkrijem šta radi.“

Konobarica je prišla stolu i pogledala gospodina Dž. L. B. Matekonija, iščekujući. Nije razmišljao o tome šta bi poručio, ali sad mu se učinilo da bi čaj bio prava stvar za ovo prepodne, koje je postajalo sve toplije - moglo se naprosto osetiti kako otopljava. Taman je hteo da poruči, kad je Mma Botumile pokretom ruke otpravila konobaricu. „Nećemo ništa“, rekla je.

Preneraženo je gledao za konobaricom. „Hteo sam da...“, zaustio je.

„Nema vremena za to“, rekla je Mma Botumile. „Imajte na umu da je ovo posao. Koliko shvatam, ja plaćam za vaše vreme. Koliko ono beše, dve stotine pula na sat?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni nije znao šta da kaže. Dabome da plaća, ali još nije razmišljao o tome koliko. Beše navikao da naplaćuje za automehaničarski posao i nekako je zamišljao da svaki slučaj ima svoj automehaničarski ekvivalent. Istraga o mužu koji švrlja bila bi možda ravna kompletnoj usluzi, s pramenom ulja i proverom kočnica. Neka složenija istraga mogla bi se naplaćivati kao zamena razvodnog lonca. Još uvek nije razmišljao o tome, ali svakako neće naplaćivati dve stotine pula na sat za sedenje i pričanje na verandi hotela „Prezident“.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni beše tolerantan čovek, nesklon gajenju bilo kakvog neprijateljstva, ali, gledajući Mmu Botumile, zatekao je sebe kako oseća rastuću antipatiju prema njoj. Znao je, međutim, i da je to opasno, bio je svestan da, kao profesionalac, ne bi trebalo da dozvoli da se lična osećanja mešaju s poslom. Čuo je kad je Mma Ramocve govorila o tome i potpuno se slagao s njom. Čovek ne sme da dozvoli da mu osećanja pomute objektivno rasuđivanje. Isto važi i za automobile: ne bi trebalo petljati emocije u odlučivanje o budućnosti nekog automobila, bez obzira na to koliko je vlasnik vezan za njega. Ali opet, tu je bio mali beli kombi Mma Ramocve, ako je ikad postojao slučaj da emocije zamagljuju nečije objektivno rasuđivanje o nekom vozilu, to je bilo to. Mazio je i pazio to vozilo iako mu je zdrav razum stalno iznova nalagao da bi ga trebalo zameniti nečim modernijim, ali Mma Ramocve nije htela ni da čuje. „Ne mogu da zamislim sebe u novim kolima“, rekla je. „Ja sam ljubitelj malih belih kombija. Šta ću kad ih volim.“

Oborio je pogled, Mma Botumile je zurila u njega i osećao se nelagodno. „Morate mi reći nešto o svom mužu“, rekao je. „Moram da znam šta voli da radi.“

Mma Botumile se zavalila na naslon stolice. „Moj muž nije baš jaka ličnost“, rekla je. „On je od onih muškaraca koji ne znaju tačno šta žele. Ja, naravno, znam šta on želi, ali on sam to ne zna.“ Pogledala je gospodina Dž. L. B. Matekonija kao da očekuje da će se on usprotiviti ovoj tvrdnji, ali pošto je ćutao, nastavila je. „U braku smo već dvadeset godina, što je baš dugo. Upoznali smo se kad smo oboje bili studenti na Univerzitetu Bocvane. Ja sam diplomirani ekonomista, znate. On je knjigovođa u jednoj rudarskoj kompaniji.

„Sagradili smo kuću tamo preko, blizu Zapadne obilaznice, u blizini hotela 'Velika palma'. To je vrlo lepa kuća - možda ste je videli s drumu, Rra. Ima dvokrilnu kapiju koja izgleda ovako - veliku dvokrilnu kapiju. Znate li je?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni ju je znao i često se pitao kome je palo na pamet da napravi takvu kapiju, sad je znao.

Klimnuo je glavom i čekao da nastavi, ali ona je ćutala, posmatrajući ga preko ruba šolje.

„Je li to bio srećan brak?“ upitao je naposletku. Ustanovio je da je pitanje formulisao baš tako a da nije morao previše da razmišlja o

tome. Odakle mu samo? Odjednom se prisetio: pre mnogo godina bio je u sudu u Lobaceu i čekao da dođe na red da svedoči na suđenju u vezi s nekom automobilskom nesrećom i u međuvremenu se ušunjao u neku drugu sudnicu i posmatrao suđenje. Sećao se da je advokat stajao za svojim stolom, okrenut prema ženi koja je sedela iza pregrade za svedoke i plakala. Advokat je iznenada progovorio, rekavši joj: „Je li to bio srećan brak?“ na šta je žena još jače zaplakala. Glupog li pitanja, pomislio je tada, glupog li pitanja da ga postaviš ženi koja se ubi plačući. Pa naravno da brak nije bio srećan. Međutim, pitanje je samo po sebi zvučalo tako impresivno da mu se urezalo u pamćenje, nije ni pomišljao da će se posle mnogo godina naći u situaciji da ponovi te iste reči.

Za razliku od svedokinje, Mma Botumile nije briznula u plač. „Dabome da je bio srećan“, rekla je. „I još uvek je. Ili bi barem bio kad bi on prestao da se viđa s tom drugom ženom.“

„Jeste li razgovarali s njim o tome?“ upitao je gospodin Dž. L. B. Matekoni.

Ton Mma Botumile bio je prezriv. „Normalno da nisam! Uostalom, šta bih mu i rekla? Ne znam ništa o toj ženi, ko god ona bila. Na vama je da to otkrijete.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je na trenutak razmislio. „Ali zasigurno znate da se viđa s njom, zar ne?“ upitao je.

„O da, još kako znam“, odvrtila je Mma Botumile. „Žene znaju te stvari.“

Intuicija, pomislio je gospodin Dž. L. B. Matekoni. Ono što žene tvrde da one imaju, a muškarci nemaju ili, barem, ne dovoljno: intuicija. Mada, često se pitao kako neko može nešto da zna a da to nije čuo, video ili makar namirisao. Kako da saznaš bilo šta, ako ne čulima? Voleo bi da je mogao da postavi to pitanje Mmi Botumile, ali činilo mu se da je bolje da to ne učini. Zaključio je da ona nije žena koja bi dobro podnela izazov.

„Shvatam“, odvratio je dobrodušno. „Ali, da li biste mogli da mi kažete kako to žene znaju te stvari? Siguran sam da ih znaju, ali pitam se kako?“

Mma Botumile se osmehnula, prvi put otkako je seo za njen sto. „Bilo bi lakše razgovarati s drugom ženom o ovom problemu“, rekla je. „Ali pošto je vaša Mma Ramocve tako zauzeta, pretpostavljam da

ću morati da razgovaram s vama, Rra.^w Gospodin Dž. L. B. Matekoni je čekao.

Mma Botumile je spustila glas. „Muškarci postavljaju određene zahteve svojim suprugama“, rekla je. „A kad prestanu, to je veoma dobar pokazatelj. To svaka žena zna.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je zadržao dah.

Iskrica u oku Mme Botumile nagovestila je da je ovo zabavlja. „Da“, rekla je. „To je uvek znak da je muškarac našao sebi prijateljicu.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni nije znao šta da kaže. Oborio je pogled i zagledao se u sto, a potom u pod. Neko je prosuo malo šećera, malu hrpicu belih zrnaca, i video je da je eskadron mrava, postrojen s vojničkom preciznošću, došao da ih odnese, a malecki nosači teturali su pod težinom svog plena.

„Dakle, Rra, to je ono što morate da otkrijete“, rekla je Mma Botumile, dajući konobarici znak da joj donese račun. „Moraćete da ga pratite i ustanovite ko je ta žena. Ja vam tu ne mogu pomoći - uostalom, zato sam vas i angažovala. Zato ste plaćeni dve stotine pula na sat.“

„Nisam“, promrmljao je gospodin Dž. L. B. Matekoni sebi u bradu.

Otišao je iz hotela „Prezident“ ne znajući šta da radi i, tek sad je to shvatao, da li uopšte želi da istražuje ovaj slučaj. Susret s Mmom Botumile nije doneo rezultate. Nije mu ničim nagovestila odakle bi mogao da počne svoju potragu za ljubavnicom njenog muža, samo mu je predložila da ga prati jednog dana kad ovaj izađe s posla i vidi kuda ide. „Sigurno je samo da ne dolazi pravo kući“, rekla je. „Kaže da se nalazi s klijentima, ali ja ne verujem u to, a vi?“ Gospodin Dž. L. B. Matekoni je promrmljao nešto što se moglo prevesti i kao da i kao ne. Nije mu se dopadalo to što se od njega očekivalo da stane na nečiju stranu, a opet, rekao je sam sebi, to je nešto što ljudi poput privatnih detektiva ili, recimo, advokata, moraju da očekuju. Ljudi ih plaćaju da stanu na njihovu stranu, a to znači da moraju da veruju u ono što klijent želi. Od ove pomisli prožela ga je nelagoda. Šta ako te angažuje neko koga ne možeš da podneseš ili ako ustanoviš da osoba koja te je angažovala laže? Da li moraš da se pretvaraš da veruješ u njene laži - što je nemoguće, pomislio je gospodin Dž. L. B. Matekoni - ili smeš da joj kažeš da nećeš da imaš nikakve veze s njenim lažima?

Potom je, dok je silazio niz stepenice hotela „Prezident“, gospodinu Dž. L. B. Matekoniju na pamet pala još jedna misao. Nije poznavao muža Mme Botumile i nije imao pojma kakav je to čovek. Ali ipak mu se činilo da će, kad ga naposljetku upozna - ako ga naposljetku upozna - verovatno osećati sažaljenje prema njemu i da će mu verovatno biti čak i simpatičan. Da je on sam oženjen Mmom Botumile, za koju je smatrao da je neučtiva i da voli da zapoveda, ne bi li i on potražio utehu negde drugde, u naručju dobre, saosećajne žene - slične Mmi Ramocve, u stvari?

Razume se, Mma Ramocve ne bi nikad ni pogledala drugog muškarca - u to je bio siguran. Zastao je. Još mu nikad nije palo na pamet da bi Mma Ramocve mogla da se spetlja s nekim drugim, ali ni mnogi drugi koje su supružnici izneverili na takav način nisu pomišljali da bi tako nešto moglo da ih snađe, a ipak ih je snašlo. Prema tome, mnogi ljudi se zanose.

Ovo beše krajnje neprijatna pomisao i, stojeći tako ispred hotela „Prezident“ i razmišljajući o nezamislivom, gospodin Dž. L. B. Matekoni oseti kako ga obuzimaju vrućina i nelagoda. Video je sebe kako jedne večeri dolazi kući i zatiče mušku kravatu, možda, prebačenu preko naslona stolice. Video je sebe kako uzima tu kravatu, razgleda je i potom maše njome pred licem Mme Ramocve, govoreći, Kako si mogla, Mma Ramocve? Kako si mogla? A ona bi ga pogledala pravo u oči i rekla, Znaš šta, gospodine Dž. L. B. Matekoni, ti nisi baš neki uzbudljiv muž. Ovo je bilo smešno. Mma Ramocve ne bi nikad rekla tako nešto, dao je sve od sebe da joj bude dobar muž. Nije švrljao i pomagao joj je oko kućnih poslova, kao što se i pristoji jednom savremenom mužu. Štaviše, upinjao se iz petnih žila da bude savremen, čak i onda kad to nije bilo nimalo lako.

Odjednom je gospodina Dž. L. B. Matekonija oblila neka neobjašnjiva tuga. Muškarac je mogao nastojati da bude savremen - i donekle uspevati u tome - ali bilo je jako teško biti uzbudljiv. Žene danas imaju časopise u kojima mogu da vide uzbudljive muškarce - muškarce blistavog pogleda koji poziraju s nasmejanim ženama i očigledno je da se svi odlično provode. Muškarci ponekad drže u rukama ključeve od kola ili se naslanjaju na neko skupo nemačko vozilo, dok se žene smeju nečemu što su ti uzbudljivi muškarci rekli, zacelo nečemu uzbudljivom. Takva površnost sigurno ne bi uticala

na Mmu Ramocve, a ipak, znao je da čita te časopise, koje je dobijala od Mme Makuci. Izgleda kao da im se smeje, ali ako su joj već tako smešni, zašto ih onda uopšte čita?

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je stajao na obodu trga, gledajući preko ka tezgama, zadubljen u misli. Zatim je postavio sebi pitanje na koje je, iako je ono samo bilo jednostavno, odgovor bio mnogo teži: kako da muž postane uzbudljiviji?

Osmo poglavlje

PRIČA O ZAGONETNOM RAZGOVORU

Tog popodneva je gospodin Dž. L. B. Matekoni otišao na adresu koju mu je Mma Botumile dala dok su sedeli na verandi hotela „Prezident“, i to bez ijedne bedne šolje čaja, u njegovom slučaju, zato što je ona onako sebično otpravila konobaricu. Našao se ispred skromne poslovne trospratnice u ulici Kudumace, smeštenoj između dveju podjednako neupadljivih građevina, skladišta nameštaja i radionice za popravku električnih ventilatora. Parkirao je svoj kamionet na drugoj strani ulice, na mestu s kog je mogao da vidi ulaz u zgradu, ali dovoljno daleko da ne deluje sumnjivo nikom ko izlazi iz nje. Bio je samo čovek u kamionetu, takvih ljudi i takvih kamioneta bilo je na ulicama Gaborona koliko hoćeš, nisu bili ni po čemu izuzetni. Većina tih ljudi i kamioneta kretali su se ka nekom odredištu, ali ponekad bi i stali, kao ovaj čovek, i čekali nekog ili nešto. Prizor nije bio nimalo neuobičajen.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je bacio pogled na svoj ručni sat. Beše skoro pet sati, vreme kad je, po rečima Mme Botumile, njen muž uvek izlazio iz kancelarije. Rekla je da je on čovek koji ima ustaljene navike, premda se ispostavilo da su neke od njih loše. Bude li ga čekao ispred kancelarije, rekla je, gospodin Dž. L. B. Matekoni će ga videti kako izlazi i ukrcava se u svoja velika crvena kola, koja su uvek parkirana s bočne strane zgrade. Dodala je i da nema potrebe da mu detaljno opisuje svog muža, jer ga se može prepoznati po kolima.

„Koja je marka kola?“ učtivo ju je upitao gospodin Dž. L. B. Matekoni. On, naime, ne bi nikad opisao kola samo po boji i čudilo ga je kad ljudi to rade. Primetio je da i Mma Makuci, pa čak i Mma Ramocve, koja je sigurno umela i bolje od toga, opisuju kola samo po boji, ne pominjući nijednom rečju marku ili kapacitet motora.

Mma Botumile dobacila mu je na to gotovo sažaljiv pogled. „Otkud vam pomisao da znam?“ rekla je. „Valjda ste vi automehaničar.“

Neučtivost ovog odgovora naterala ga je da se ugrize za usnu. U zemlji učtivoj poput Bocvane retko se kad moglo naići na ovakvo ponašanje, tako da je bilo tim više iznenađujuće i neprijatno kad bi čovek naišao na njega. Nije uspevao da dokuči zašto se ona ponaša tako osorno. Iskustvo ga je naučilo da rđavo ponašanje obično ispoljavaju osobe nesigurne u sebe, nastojeći da time prenesu neku samo njima razumljivu poruku. Mma Botumile beše žena sa statusom u društvu, uspešna žena koja nije morala nikom ništa da dokazuje, i svakako nije imala razloga da ponižava gospodina Dž. L. B. Matekonija, koji teško da je mogao da je ugrozi na bilo koji način. Zbog čega je, dakle, bila tako neučtiva? Da li je gajila antipatije prema svim muškarcima ili samo prema njemu, a ako je samo prema njemu, čime ju je to tako uvredio?

Sedeći tako u kabini kamioneta i razmišljajući, bacio je pogled preko, na drugu stranu ulice, prema bočnom zidu zgrade pored kojeg, tek sad je uočio, behu parkirana dva velika crvena automobila. Na trenutak je pao u očajanje - cela stvar bila je od samog početka velika greška - ali je potom pomislio: svakako nema šanse da će oba vozača crvenih automobila izaći iz zgrade tačno u pet. Naravno da neće: prvi koji izađe pošto otkuca pet biće muž Mme Botumile.

Ponovo je pogledao na sat. Bilo je minut do pet i Rra Botumile mogao se svakog trenutka pojaviti na glavnom ulazu. Podigavši pogled, ugledao je kako dva čoveka izlaze iz poslovne zgrade, zadubljena u razgovor, dva čoveka u belim košuljama kratkih rukava i kravatama oko vrata, sa sakoima prebačenim preko ramena, slika i prilika kancelarijskih službenika na kraju radnog dana. Gospodin Dž. L. B. Matekoni ih je posmatrao dok su skretali za ugao zgrade i prilazili parkiranim automobilima, zastali na trenutak da bi završili razgovor, a zatim se uputili svaki prema svojim crvenim kolima.

Nekoliko časaka je gospodin Dž. L. B. Matekoni sedeo sasvim nepomično. Ni po čemu nije mogao da zna koji je od dvojice muž Mme Botumile, što je značilo da može ili da odustane i ode kući, ili da vrlo brzo odluči koga od njih da prati. Najlakše bi bilo naprosto otići i manuti se istrage, ali to bi značilo da mora da se vrati kod Mme Ramocve i kaže joj da nije uspeo da obavi ono što je, inače, smatrao najjednostavnijom i najosnovnijom procedurom vezanom za njenu

profesiju. On, razume se, nije pročitao Načela privatnog istraživanja, Klovisa Andersena, i pitao se da li Mma Ramocve veruje da taj priručnik daje uputstva i u vezi sa situacijama poput ove. Tamo je po svoj prilici istaknuto da je, pre svega, potrebno imati opis osobe za koju ste zainteresovani, a on ga, naravno, nije dobio.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je odlučio brzo. Pratiće kola koja prva krenu. Nije imao nikakvog osnova da veruje da će to biti gospodin Botumile, ali morao je da izabere, pa onda... Ili bi trebalo da krene za drugim? Bilo je u vezi s drugim nečega što je delovalo sumnjivo. Odlazeći prvi, vozač prvih kola očigledno postupa samouvereno i odlučno. To svedoči o čistoj savesti, dok drugi vozač, razmišljajući o bračnom neverstvu i ljubavnom sastanku koji ga čeka, pokazuje oklevanje karakteristično za nečistu savest. Beše to tanana slamčica slutnje, ali jedina za koju se gospodin Dž. L. B. Matekoni, u nedostatku nečega boljeg, mogao uhvatiti. Ovo bi impresioniralo Klovisa Andersena - i Mmu Ramocve - pomislio je: odluka zasnovana na dubokom razumevanju ljudske psihologije - i to od strane jednog automehaničara!

Brza odluka, tako samouverena i čvrsta, beše preinačena i tako je gospodin Dž. L. B. Matekoni sačekao da prvi od dva crvena automobila skrene u glavnu ulicu i ode. U pet sati je u toj ulici vladala velika saobraćajna gužva, pa su oni koji su jedva čekali da se vrate kući radije vozili kroz zapadni Gaboron i odatle drumom prema Lobaceu i drugim mestima u kojima su živeli, i svi su to činili s punim pravom, s izuzetkom drugog vozača, koji je, izgleda, oklevao. Uključio je motor - automehaničar je to mogao da vidi na prvi pogled, čak i iz daleka - ali iz nekog razloga nije kretao. Gospodin Dž. L. B. Matekoni se pitao šta li čeka i zaključio da je to još jedan pokazatelj krivice: sigurno čeka da onaj prvi vozač dovoljno odmakne, pa da tek onda krene, jer ne želi da vidi njega, drugog vozača, kako kreće u pogrešnom pravcu. Beše očigledno da je posredi baš to. Gospodin Dž. L. B. Matekoni se iznova divio načinu na koji takvi zaključci padnu čoveku na um. Činilo mu se da se, kad čovek počne da razmišlja o problemu kao što je ovaj, sve kockice slože iznenađujuće uredno, kao one zagonetke kojih ima po novinama, u kojima svi brojevi ili nedostajuća slova imaju logike. Nije da je ikad pokušavao da ih rešava, ali možda bi baš i mogao. Pročitao je negde da će

mozak, ako ga upošljavaš na taj način, duže ostati u dobrom stanju i da se tako znatno odlaže dan kad ćeš, kao neki vrlo stari ljudi, samo sedeti na suncu, ne sasvim siguran koji je danas dan i pitajući se zašto svet više nije normalan kao nekad. Pa ipak, ti ljudi su često srećni, podsetio je sebe, može biti zato što zapravo i nije preterano važno koji je danas dan. A sve i da se ne sećaju šta je juče bilo, ali zato pamte stvari od pre dvadeset godina, to takođe ne mora da bude tako loše kao što ljudi misle da jeste. Mnogima od nas, pomislio je gospodin Dž. L. B. Matekoni, pre dvadeset godina bilo je baš lepo. Svet počinje da nam se otima i beži, kako postajemo stariji - normalno - ali možda ne bi trebalo da se previše grčevito držimo za njega.

Crvena kola ispred gospodina Dž. L. B. Matekonija došla su do vrha ulice Kudumace i nastavila drumom koji je vodio prema Kanji. Građevine su postajale manje - poslovne zgrade i mala skladišta pretvorili su se u kuće, neasfaltirani putevi odvajali su se na obe strane ka novosagrađenim kućama, dvosobnim otelovljenjima nečijih ambicija, snova, napornog rada, napravljenim tamo gde su se koliko do juče nalazile trnovita šikara i ispaša za stoku. Ispred jedne od njih video je kola za koja mu se učinilo da ih poznaje, kola koja je popravljao pre samo dve ili tri nedelje. Pripadala su profesoru jedne srednje škole u Gaboronu, čoveku za koga su svi govorili da će jednog dana biti njen direktor. Njegova supruga dolazila je na nedeljnu službu u Anglikanskoj katedrali, rekla mu je Mma Ramocve, i pevala himne punim srcem, mada poprilično falš. „Ali žena daje sve od sebe“, dodala je Mma Ramocve.

Crvena kola su odjednom usporila. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pustio da se između njih i njegovog kamioneta nađu tri druga automobila, budući da nije želeo da ga gospodin Botumile primeti, tako da se sada našao suočen s odlukom da li da stane sa strane - što bi svakako izgledalo sumnjivo - ili da pretiče. Dvoja kola ispred njega krenula su u preticanje, ali gospodin Dž. L. B. Matekoni nije sledio njihov primer. Prestrojivši se u bočnu traku, posmatrao je šta se dešava napred. Crvena kola su ubrzala, a potom, takoreći bez upozorenja, napravila kružni zaokret u suprotnu traku i počela da se vraćaju nazad, u pravcu iz kojeg su i došla. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je nastavio svojim pravcem. Na trenutak je uspeo da

osmotri vozača crvenih kola - samo lice, zagledano napred, nedovoljno da bi ga upamtio ili procenio - da bi potom video samo zadnji trap kola koja su hitala natrag prema gradu. Pogledao je u retrovizor - put je bio čist, tako da je skrenuo, zagazivši malo i preko ivice asfalta, i izveo širok kružni zaokret.

Srećom, saobraćaj je u pravcu grada bio mnogo manje gust, tako da se gospodin Dž. L. B. Matekoni ubrzo našao nedaleko od kola gospodina Botumilea. Usporio je, ali ne previše, budući da je predmet ove potere bio nepredvidljiv, poput divlje životinje u šikari koja naglo skrene i odjuri u neočekivanom pravcu da bi izbegla da bude uhvaćena. Ispred njega, zrake zalazećeg sunca upirale su u prozore zgrade vlade na Kaminom trgu, šaljući signale. Crveno. Stani, gospodine Dž. L. B. Matekoni. Stani. Vрати se onome što razumeš.

Gospodin Botumile provezao se kroz centar grada, pored Bolnice princeze Marine, prema hotelu „Sunce Gaborona“. Zatim je stao, parkirajući kola pred hotelom upravo kad je gospodin Dž. L. B. Matekoni skrenuo svojim kamionetom na drugi deo hotelskog parkirališta i isključio motor. Potom su oba muškarca izašla iz svojih vozila i ušla u hotel. Gospodin Botumile je išao napred, sam - tako je barem mislio - a gospodin Dž. L. B. Matekoni ga je pratio na diskretnoj udaljenosti, dok mu je srce u grudima udaralo kao ludo usled uzbuđenja zbog onoga što je radio. Ovo je bolje, pomislio je, neuporedivo bolje od podešavanja kočionih pločica i menjanja filtera za ulje.

„Gospodin Goco?“ uzviknula je Mma Ramocve. „Gospodin Čarli Goco? On?“

„Da“, odvratio je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Smesta sam ga prepoznao - ko ne bi? Čarli Goco je sedeo tamo i kad sam ga video, morao sam brzo da okrenem glavu. Sad, nije da bi on znao ko sam. Ali poznaje tebe, zar ne, Mma Ramocve? Ti si razgovarala s njim, je li tako? Onomad pre mnogo godina kad...“

„To je bilo davno“, rekla je Mma Ramocve. „A uz to, sitna sam ja riba za njega. Ljudi kao što je on ne sećaju se sitnih riba.“

„Nisi ti sitna, Mma Ramocve“, zatekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni sebe kako protestuje, ali se zaustavio. Mma Ramocve nije bila sitna.

Pogledala ga je, zabavljena. „Ne, Rra, ja sigurno nisam sitna. Ali ono što sam htela da kažem jeste da sam jednom takvom čoveku sasvim beznačajna.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se žurno saglasio. „Razume se da si to htela da kažeš. Znam ja takve ljude. Vrlo su arogantni.“

„On je bogataš“, rekla je Mma Ramocve. „Bogataši ponekad zaboravljaju da su i oni samo ljudi, isti kao i mi ostali.“ Zastala je. „Dakle, tamo je bio Čarli Goco, ni manje ni više! A gospodin Botumile mu je prišao i seo pored njega?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je potvrdno klimnuo glavom. On i Mma Ramocve sedeli su za kuhinjskim stolom u svojoj kući u Zebrinoj ulici. Iza njih, u šerpi na šporetu, krčkala se seckana bundeva, ispunjavajući vazduh dobro poznatim brašnjavim mirisom. U pećnici, mali jagnjeći but pekao se na laganoj vatri, biće to dobra večera, kad se za pola sata ili malo više najzad nađe na stolu. Stoga su imali vremena da porazgovaraju i da gospodin Dž. L. B. Matekoni kaže Mmi Ramocve sve o istrazi iz koje se upravo vratio.

„To je bilo napolju“, rekao je. „Znaš onaj bar pozadi? E, tamo. A pošto je bila poprilična gužva i većina stolova je bila zauzeta, mogao sam da sednem za sto pored njihovog a da to ne deluje sumnjivo.“

„Dobro si uradio“, rekla je Mma Ramocve. U svojim Načelima privatnog istraživanja, Klovis Andersen je preporučivao da je neprirodno udaljavanje od predmeta pažnje podjednako upadljivo kao i prići mu previše blizu. Ni preblizu ni predaleko, napisao je. Stari narodi su to nazivali zlatnom sredinom i bili su u pravu - kao i uvek! Pitala se ko su bili ti stari narodi, da li isti oni koje su u Bocvani nazivali starcima ili, možda, neko sasvim drugi. Međutim, važno je bilo to da je gospodin Dž. L. B. Matekoni, koji nije nikad pročitao Načela privatnog istraživanja, postupio potpuno ispravno iako ne poseduje nikakvo stručno znanje. Zaključila je da to samo dokazuje da se veći deo onoga što piše u Načelima privatnog istraživanja jednostavno temelji na zdravoj logici, koja dovodi do odluka do kojih bi čovek došao i bez pomoći sa strane.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je dostojanstveno prihvatio kompliment. „Hvala ti, Mma. Dakle, dok sam sedeo za stolom, tako blizu Čarliju Gocou da sam mogao da mu vidim lišaj na vratu - ala

mu je koža gruba, Mma, ko poorana njiva. A na kragni je imao fleke od krvi."

Mma Ramocve je napravila grimasu. „Jadan čovek."

Gospodin Dž. L. B. Matekoni ju je iznenađen pogledao. „Taj čovek je pokvaren ko mučale.“

„Naravno da jeste“, ispravila se smesta Mma Ramocve. „Ali ja ne bih nikom poževela da mu ne bude dobro, isto kao ni ti, zar ne, gospodine Dž. L. B. Matekoni?“

Razmislio je načas, a potom se složio s njom. Zaključio je da nikom ne želi zlo, čak ni onom ko ga zaslužuje. Mma Ramocve je svakako imala pravo u vezi s tim, mada beše zaista sklona da bude malo previše velikodušna u svojim procenama.

„Počeli su da razgovaraju, a ja sam se pravio da čitam jelovnik koji mi je konobar doneo.“ Nasmejao se. „Pročitao sam cene piva i svih mogućih sendviča. Potom sam sve to pročitao još jednom.

„U međuvremenu, trudio sam se da što pažljivije slušam šta govore. A to je bilo malo poteže, jer je u blizini sedeo neko ko se smejaio ko magarac. Ali ipak sam nešto čuo.“

Mma Ramocve se namrštila. „Izvini, gospodine Dž. L. B. Matekoni“, rekla je, „ali zašto si ih slušao? Gde je bila žena?“ „Kakva sad žena?“ upitao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Ona s kojom se švaleriše gospodin Botumile“, odvratila je Mma Ramocve. „Ta žena.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je podigao pogled ka tavanici. Očekivao je da će se gospodin Botumile sastati sa ženskom osobom, a kad je ovaj seo pored Čarlija Gocoa, pomislio je će ta žena možda stići nešto kasnije, da oboje poznaju gospodina Gocoa. Ali posle, čak i onda kad je već bilo sasvim jasno da im se nikakva žena neće pridružiti, zatekao je sebe zadubljenog u dijalog koji se odvijao za susednim stolom. Bio je mnogo zanimljiviji od preljube, nešto mnogo važnije od toga. Zamišljao je kako će moći da saopšti Mmi Botumile da joj se muž upetljao u nešto mnogo gore od onoga što je pomišljala, drugovao je sa Čarlijem Gocom, ni manje ni više, najnepoštenijim biznismenom u Gaboronu, čovekom koji je kao sredstvo ubeđivanja koristio zastrašivanje, jednostavno rečeno, jednim lošim čovekom. A gospodin Dž. L. B. Matekoni se nije libio da govori jednostavnim, direktnim jezikom, pa bilo to o automobilima ili o ljudima.

Baš kao što ima loših automobila - koji se uporno teško pale ili u njima vazda nešto neobjašnjivo i nepopravljivo zvekeće - tako ima i loših ljudi. Srećom, u Bocvani ih nema preterano mnogo, ali ih ipak ima, a gospodin Čarli Goco je sasvim sigurno jedan od njih.

„Nije bilo ni traga ni glasa ni od kakve žene“, priznao je. „Možda te večeri nije ni trebalo da se sastane s njom. Ima vremena, naći ćemo je.“

„Tako, dakle“, rekla je Mma Ramocve. „U redu. A o čemu su ta dvojica uopšte razgovarala?“

„O rudarstvu“, odvratio je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Gospodin Botumile je pominjao neke loše rezultate. Rekao je da su uzorci rude stigli i da rezultati nisu dobri.“

Mma Ramocve je slegla ramenima. „Istraživanje kopova“, rekla je. „To se stalno radi.“

„Zatim je rekao: cena deonica u Johanenburgu će za dve nedelje pasti. A onda ga je gospodin Goco upitao da li je siguran u to. A ovaj je odgovorio da jeste.“

„I onda?“ podstakla ga je Mma Ramocve.

„Onda je gospodin Goco rekao je da je vrlo zadovoljan.“

Mma Ramocve beše zbunjena. „Zadovoljan? Zašto bi bio zadovoljan zbog loših vesti?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je načas razmislio. „Možda zato što je tako odvratan kakav jeste“, odvratio je. „Može biti da voli kad čuje za tuđu nesreću. Ima takvih ljudi.“

Da, pomislila je Mma Ramocve. Ima takvih ljudi, ali nije smatrala da je Čarli Goco takav. On je tip čoveka koga tuđa nesreća ne dira u srce, sasvim mu je svejedno. Njega bi zadovoljilo samo ono što je u njegovom interesu, što ga čini još bogatijim, a to je za sobom povlačilo vrlo teško pitanje: zašto bi neuspeh rudarskih inženjera u potrazi za mineralima bio dobra vest za jednog lošeg čoveka?

S tim su završili ovaj razgovor. Gospodin Dž. L. B. Matekoni nije imao više ništa da doda svom izveštaju, a bundeva i jagnjetina su, sudeći prema aromi iz šerpe i pećnice, bile gotove - ili samo što nisu. Bilo je vreme za večeru.

Deveto poglavlje

PAMETNE CIPELE

Mma Makuci se sledećeg jutra probudila nešto ranije nego inače. Beše to još jedna hladna noć, a u njenoj sobi, s električnom grejalicom s jednom spiralom kao jedinim grejnim telom - uz to isključenom - bilo je još uvele vrlo sveže. Bivalo je toplije kad se sunce sasvim podigne i svetlost navre kroz prozor, ali to nije mogla da očekuje narednih dvadesetak minuta. Pogledala je na svoj ručni sat. Kad bi sad ustala, imala bi petnaestak minuta više do odlaska na minibus kojim se vozila na posao. Mogla bi da iskoristi to vreme da uradi nešto konstruktivno, da malo šije, možda, na onoj novoj šivaćoj mašini koju joj je kupio Futi Radifuti. Skrojila je sebi haljinu, već je bilo sve isečeno i profircano, spremno za mašinu. Trebalo joj je samo malo vremena. Mogla bi da radi petnaest minuta sad, ujutru, a onda, kad se doveče vrati s posla, mogla bi da posveti najmanje dva sata šivenju, što bi čak možda bilo i dovoljno da završi haljinu.

Ali tog dana nije joj predstojao odlazak na posao i, sad kad se prisetila toga, razrogačila je oči, preneražena tom spoznajom. Ne moram da ustanem, rekla je sama sebi. Mogu da ostanem u krevetu. Ponovo je zatvorila oči i ugnezdila glavu na jastuk, međutim, nije uspevala da drži oči zatvorene niti da ponovo utone u san, jer se beše sasvim rasanila. U hladno jutro, bilo bi neodoljivo ukrasti još nekoliko minuta sna, u nestvarnoj nadi da se builnik ipak neće svakog časa oglasiti. Ali ne i sad kad nešto imamo, iznenada ustanovimo da ga ne želimo. Uspravila se u krevetu, drhtureći, i nerado spustila stopala na betonski pod sobe. Jeste da je kuća imala tekuću vodu i struju, ali u selima i u unutrašnjosti zemlje još uvek su ponegde imali patose na kojima ti se noge nisu ovako smrzavale - patose napravljene od goveđe balege, balege blagog vonja, sabijene i izmešane s blatom tako da je činila površinu koja je po vrućini bila sveža na dodir, a po hladnom vremenu topla.

Ova pomisao na tradicionalne vrednosti podsetila ju je na Mmu Ramocve i, uz iznenadan nalet kajanja, shvatila je da danas neće videti svoju bivšu poslodavku. Dan - i to radni - bez Mme Ramocve, delovao je čudno, gotovo zlokobno, kao dan na koji će se sigurno desiti nešto ružno. Izbacila je, međutim, tu pomisao iz glave. Dala je otkaz i krenula dalje. Tako ljudi ovih dana govore - krenuti dalje. Pa eto, to je i ona uradila, a valjda se ljudi koji krenu dalje ne osvrću unazad. Stoga se ni ona neće osvrnati za svojim životom detektivske pomoćnice, radovaće se svom novom životu gospođe Radifuti, supruge vlasnika prodavnice nameštaja „Dvostruko udobnije“, bivše sekretarice.

Beše čudno doručkovati bez potrebe za žurbom, čudno pojesti tost bez stalnog pogledanja na sat, i čudno, takođe, ne morati ostaviti drugu šolju čaja nedopijenu samo zato što nema više vremena. Činilo se da doručak tog jutra nema kraja - naprosto se rasplinjavao. Poslednje mrvice tosta behu počišćene s tanjira, popijen i poslednji gutljaj čaja i onda... ništa. Mma Makuci je sedela za stolom i razmišljala o danu koji je imala pred sobom. Tu je bila haljina - mogla je bez muke da je završi tog prepodneva, ali joj se nekako nije dalo. Uživala je u krojenju, ali nije imala materijala za još jednu. Ako završi haljinu, imaće jednu stvar manje da se njome zaokupi, a njena nova šivaća mašina moraće da se vrati natrag u orman. Mogla je, razume se, da se lati čišćenja, u kući je uvek imalo šta da se radi, bez obzira na to koliko redovno je čistila i ribala. Ali iako je kuću održavala cakum-pakum, to nije bio posao u kojem je istinski uživala i, uostalom, već ju je tokom vikenda temeljito počistila i sredila.

Osvrnula se naokolo. Njena dnevna soba, u kojoj je upravo doručkovala, beše oskudno nameštena. Tu je bio sto za kojim je sada sedela - za koji je Futi Radifuti rekao da je nikakav i da će ga zameniti, ali to još uvek nije uradio, tu je bilo malo polovno kanabe koje je kupila preko oglasa u novinama, a koje se sada dičilo satenskim jastučićima koje joj poklonio Futi Radifuti, tu je bio stočić na koji je stavila nekoliko malih uramljenih fotografija svoje porodice u Bobonongu. I, s izuzetkom malog crvenog tepiha, to je bilo to.

Pomislila je da je mogla da učini i nešto više u pogledu dekoracije sobe. Ali opet, ako se već udaje u januaru, kad će preći u kuću Futija Radifutija, nema neke velike svrhe da se suviše trudi oko svoje.

Kućevlasniku bi bilo drago, to je sigurno, kad bi ona otišla do farbare i kupila malo boje za zidove, ali opet, ni to nije imalo neke velike svrhe. Zaista, nije imalo svrhe raditi bilo šta.

Čim je došla do tog zaključka, shvatila je koliko je apsurdan. Naravno da je imalo svrhe raditi nešto. Mma Makuci nije bila od onih što gube vreme, tako da je rekla sebi da bi otkaz koji je dala trebalo da predstavlja za nju izazov da smisli novu dnevnu rutinu. Tako je, iskoristiće ovo i uraditi sa svojim životom nešto novo i uzbudljivo. Ona će... Razmišljala je. Mora biti da postoji nešto. Mogla bi, možda, da nađe novi posao. Čitala je o novootvorenoj agenciji za zapošljavanje, specijalizovanoj, pisalo je u oglasu, za zapošljavanje sekretarica visoke klase. „Ova agencija nije za svakog“, stajalo je u oglasu u novinama. „Mi smo samo za one najbolje. Mi smo za one koji su spremni da pređu još jednu milju - svaki dan.“^[4]

Mma Makuci videla je ovaj oglas u Bocvana dejli njuzu, a reči su ostavile upečatljiv utisak na nju. Dopadao joj se izraz preći još jednu milju, koji je imao prizvuk putovanja, a život je, pomislila je, baš to - putovanje. U njenom slučaju, započelo je autobusom, iz Bobononga, i dovelo ju je čak u Gaboron. A potom je postalo metaforično putovanje, ne stvarno, ali ipak putovanje. Bilo je to putovanje do poslednjeg ispita na Bocvanskom koledžu za sekretarice, s ocenama kao putokazima duž puta: šezdeset osam procenata na prvom ispitu, sedamdeset četiri na drugom, pa osamdeset pet na trećem, i, naposljetku, naizgled nemoguć skok, devedeset sedam procenata, i slava koja je uz to išla. Bogme je to bilo pravo putovanje.

A onda je došla potraga za prvim poslom - putovanje razočaravajućim ćorsokacima i pogrešnim skretanjima, kad je otkrila da je na tom nivou zapošljavanja sekretarica na delu vrlo grub oblik diskriminacije. Odlazila je na jedan razgovor za drugim, u jedinoj lepoj haljini koju je imala, da bi svaki put iznova ustanovila da poslodavca ni najmanje ne interesuju njene ocene na Koledžu. Zahtevalo se samo da je devojkica uspela da položi i dobije diplomu, to je bilo sve. Kako se činilo, nikome nije bilo bitno šta na toj diplomi piše, bitno je bilo samo da je devojkica glamurozna, a Mma Makuci je bila dovoljno realna da zna da nije takva. Nosila je one velike okrugle naočari, imala je onu problematičnu kožu, njena odeća jasno je

govorila o životu punom nedaća. Ne, sasvim sigurno nije bila glamurozna.

Ali, evo, našla se i agencija koja je nagoveštavala da će vredan rad i upornost biti nagrađeni. I da će ta nagrada nesumnjivo doći u vidu izazovnog i zanimljivog posla, u velikoj kompaniji, zamišljala je, s klima-uređajem u kancelariji i blistavom kantinom za zaposlene. Kretaće se među izuzetno motivisanim ljudima, koji će biti elegantno odeveni. Ziveće u svetu memoranduma i ciljeva i seminara. Ceo jedan svet deliće je od Prve damske detektivske agencije, s njenim ulubljenim, starim ormarićima za dokumenta i dva čajnika.

Odlučila se, a ta odluka doprinela je da sa više optimizma gleda na dan pred sobom. Ustala je od stola i počela da pere sudove od doručka. Dva sata kasnije, posle zadovoljavajućeg napretka sa svojom novom haljinom, odložila je šivaću mašinu, zaključala kuću i uputila se pešice u grad. Dan beše svež, ali ipak sunčan, savršeno, pomislila je, vreme kao stvoreno za šetnju i usputno razmišljanje. Jutrošnje dileme raspršile su se i sad su joj se činile tako neosnovane, tako nevažne. Nedostajace joj Mma Ramocve, baš kao što bi joj nedostajala i svaka druga prijateljica, ali bilo je besmisleno pomišljati da će joj život biti prazan bez nje. Na novom poslu imaće mnoštvo novih kolega, a uz to, bez ikakve nelojalnosti prema Mmi Ramocve, mnogi od njih biće verovatno malo uzbudljiviji od njene dosadašnje poslodavke. Sve je to lepo i krasno - biti tradicionalne građe, verovati u stare bocvanske vrednosti i piti biljni čaj - ali postojao je još jedan svet koji je valjalo istražiti, svet ispunjen uzbudljivim, modernim ljudima, ljudima koji su formirali mišljenja, koji su određivali kakva će biti moda i koje će se primedbe smatrati duhovitim. To je bio svet u koji je sada mogla da avanzuje, mada će se, razume se, uvek s nežnošću sećati Mme Ramocve i Prve damske detektivske agencije. Mma Ramocve dopala bi se čak i krajnje savremenoj osobi, na način na koji savremeni ljudi umeju i dalje nežno da vole svoje tetke u zabačenim selima, mada u stvarnosti nemaju više ničega zajedničkog s njima.

Sačuvala je novine u kojima je videla oglas i zapisala adresu agencije. Nije bila daleko - najviše pola sata pešice - a šetnja je prošla brzo, dodatno ubrzana mislima o razgovoru koji ju je nesumnjivo očekivao.

„Devedeset sedam procenata?" reći će možda osoba u agenciji „Stvarno? Da to nije štamparska greška?"

„Nije, Mma. Devedeset sedam procenata."

„Dakle, to je zaista impresivno, moram da kažem! A ovde imam i posao za koji mi se čini da je kao stvoren za vas. Samo da znate, vrlo je zahtevan. Ali opet, vi ste bili..."

„Detektiv-saradnik. Druga po rangu u organizaciji."

„Shvatam. Dakle, mislim da ste vi prava osoba za ovaj posao. Uzgred, plata je dobra. I sve uobičajene beneficije."

„Klima-uređaj?"

„Normalno."

Razmišljanje o ovom dijalogu beše pravi melem za dušu, i toliko ju je zaokupilo da je prošla pored svog odredišta, pa je morala da se okrene i vrati donekle unazad. Najzad se, međutim, našla na pravom mestu, pred Agencijom za zapošljavanje „Vrhunska nameštenja“, na drugom spratu pomalo trošne zgrade, ali još uvek obećavajućeg izgleda, nedaleko od Katoličke crkve. Popevši se uza stepenice, opazila je znak koji je pokazivao niz hodnik, pozivajući posetioce da pozvone na vrata i uđu. Hodnik beše mračan i ispunjen pomalo neprijatnim mirisom, ali su zato vrata agencije bila sveže ofarbana i, uostalom, prisetila se Mma Makuci, nije ni trebalo da radi ovde, u ovoj zgradi, koja je predstavljala samo sredstvo da se stigne do mnogo boljeg cilja.

Nevelikom prostorijom dominirao je sto smešten na sredini. Za njim je sedela sitna, vitka devojka, kose upletene u komplikovane pletenice. Lakirala je nokte kad je Mma Makuci ušla i podigla je pogled na način koji je odavao izvesnu iznerviranost činjenicom da je u tome ometaju. Međutim, pristojno je pozdravila Mmu Makuci pre no što ju je upitala: „Imate li zakazano, Mma.“

Mma Makuci je odmahнула glavom. „U vašem oglasu u Dejli njuzu piše da nije potrebno zakazivati."

Službenica je stisla usne. „Ne bi trebalo da verujete svemu što pročitate u novinama, Mma“, rekla je. „Ja ne verujem.“

„Čak ni sopstvenom oglasu“ upitala je Mma Makuci.

Službenica na trenutak nije odgovarala. Zamočila je četkicu u bočicu i obazrivo premazala nokat na kažiprstu.

„Imate li radnog iskustva kao sekretarica, Mma?“ upitala je najzad.

„Da“, odvratila je Mma Makuci. „I htela bih da razgovaram s nekim od vaših pretpostavljenih, molim vas.“

Ponovo je usledilo ćutanje. Potom je službenica podigla telefonsku slušalicu i progovorila u nju.

„Primiće vas za nekoliko minuta, Mma“, obratila se zatim Mmi Makuci. „Trenutno ima stranku. Sačekajte tamo preko.“ Pokazala je prema stolici u uglu prostorije. Pored stolice nalazio se stočić prekriven časopisima.

Mma Makuci je sela. I ranije je nailazila na neučtive službenice na recepciji i pitala se šta je to s tim poslom za koji se činilo da ponekad privlači nimalo prijateljski raspoložene osobe.

Može biti da se te osobe bave nečim sasvim suprotnim od onog što žele. Ima dobrodušnih zatvorskih čuvara i vojnika, ima neljubaznih bolničarki, ima učitelja koji su neznalice i ne umeju da podučavaju. A ima, evo, i službenica na recepciji koje nisu nimalo prijateljski raspoložene.

Nije morala dugo da čeka. Posle nekoliko minuta, otvorila su se vrata kancelarije i iz nje je izašla neka devojka. Nosila je presavijen komad papira i osmehivala se. Prišla je službenici na recepciji i šapnula joj nešto na uvo. Začuo se smeh.

Kad je devojka otišla, službenica je pogledala prema vratima i rukom dala znak Mmi Makuci da može da uđe. Potom se vratila lakiranju noktiju. Mma Makuci je ustala sa stolice, prišla vratima, pokucala i, ne čekajući odgovor, ušla unutra.

Zapanjeno su se pogledale. Mma Makuci nije očekivala ovo, a prizor te žene za radnim stolom lišio ju je staloženog držanja s kojim je ušla. Međutim, u tom pogledu bila je jednaka ženi koja je sedela za stolom, kao i u svakom drugom, jer je to bila njena stara koleginica iz Bocvanskog koledža za sekretarice, Vajolet Sefoto.

Prva se pribrala Vajolet. „Vidi, vidi“, rekla je. „Grejs Makuci. Prvo u Koledžu. Onda u plesnoj školi. A sad ovde. Putevi nam se stalno ukrštaju, Mma! Možda čak ustanovimo da smo rod!“

„To bi bilo iznenađenje, Mma“, odvratila je Mma Makuci, ne govoreći kakva bi to vrsta iznenađenja bila.

„Samo se šalim“, rekla je Vajolet. „Ne bih rekla da smo rod. Ali to nije ni važno. Važno je da ste ovde došli tražeći posao? Je li tako?“

Mma Makuci je taman zinula da odgovori, ali je Vajolet nastavila. „Mora biti da ste čuli za nas. Mi smo ono što danas nazivaju lovcima na glave. Nalazimo vrhunske ljude za vrhunske poslove.“

„To je sigurno zanimljivo“, odvrátila je Mma Makuci. „Pitala sam se da li...“

„Jeste“, rekla je Vajolet. „Vrlo zanimljivo.“ Zastala je, upitno zagledajući Mmu Makuci. „Nego, mislila sam da vi već imate dobar posao“, nastavila je. „Zar ne radite za onu ženu što vodi detektivsku agenciju, tamo pored onog smrdljivog starog automehaničarskog servisa? Zar ne radite za nju?“

„To je Mma Ramocve“, rekla je Mma Makuci. „A servis se zove Brzi motori Tlokvenga. Njegov vlasnik je...“

Vajolet ju je prekinula. „Da, da“, nestrpljivo je rekla. „Znači, ostali ste bez tog posla, zar ne?“

Mma Makuci je zinula od čuda. Nečuveno, ova Vajolet, ova što je jedva napabirčila pedeset procenata (ako i toliko), usudila se da pomisli da je ona, Mma Makuci, otpuštena iz Prve damske detektivske agencije. „Nisam!“ ljutito je rekla. „Nisam ostala bez posla, Mma! Otišla sam svojom voljom.“

Vajolet ju je gledala, nimalo pokajnički. „Naravno, Mma. Naravno. Ponekad ljudi sami odu pre nego što ih oteraju. Ne vi, razume se, ali to se dešava, znate.“

Mma Makuci je duboko uzdahnula. Dopusti li sebi da se iznervira ili makar pokaže da je ljuta, to bi značilo da je pala na Vajoletin štos. Stoga se samo blago osmehnula i klimnula glavom, slažući se s Vajoletinim komentarom. „Da, Mma. Često se dešava da ljudi koji su otpušteni s posla kažu da su dali otkaz. Sigurno vidate dosta takvih. Ali ja sam zaista dala otkaz, jer sam poževela promenu. Zato sam ovde.“

Ovaj ponizan ton kao da se dopao Vajolet. Zamišljeno je pogledala Mmu Makuci. „Videću šta mogu da učinim“, polako je rekla. „Ali ja nisam čudotvorka. Problem je u tome što... Vidite, Mma, problem je u spoljašnjosti. Danas je veoma bitno da firme imaju dobar imidž. Sve je u utisku, znate. A to znači da rukovodeće osoblje mora biti takvo da se ne stide da ga pokažu, mora... lepo izgledati. Tako vam je danas u biznisu. Naprosto je tako.“ Prelistala je neke papire na svom stolu. „Trenutno ima nekoliko slobodnih radnih mesta na

visokom nivou. Lični asistent glavnog administratora. Sekretarica generalnog direktora banke. Takve stvari. Ali nisam sigurna da ste vi prava osoba za tu vrstu posla, Mma. Možda nešto u nekom ministarstvu negde. Ili...”

Zastala je. „Jeste li razmišljali o tome da odete iz Gaborona? Da se zaposlite u Lobaceu ili Frensistaunu ili tako negde? Mnogima se ta mesta dopadaju, znate. Nema mnogo dešavanja, razume se, ali to je miran život, daleko od gradske gužve.“

Mma Makuci posmatrala je Vajolet dok je ova govorila. Lice otkriva tako mnogo, to ju je naučila Mma Ramocve, koja je svojevremeno istakla da se pravo značenje nečijih reči jasno ogleda u mišićima lica te osobe. A Vajoletino lice je govorilo sve, ovo beše sračunato nipodaštavanje, namerno ponižavanje, vrlo moguće podstaknuto ljubomorom (Vajolet je znala za Futija Radifutija i znala je da je dobrostojeći), možda i srdžbom zbog velike razlike u ocenama koje su imale na Bocvanskom koledžu za sekretarice, ali najverovatnije, ipak, čistom zlobom, koja se kod ljudi često pojavi bez nekog očiglednog razloga i s kojom se ne može izaći na kraj.

Ustala je. „Mislim da nemate ništa što bi mi odgovaralo“, rekla je.

Vajolet se smela. „Nisam to rekla, Mma.“

„Mislim da jeste, Mma“, odvrtila je Mma Makuci. „Mislim da ste to više nego jasno rekli. Ponekad ljudi ne moraju da otvore usta da bi nešto rekli, ali svejedno to kažu.“

Krenula je prema vratima. Na sekund ili dva izgledalo je kao da će Vajolet nešto reći, ali ipak nije. Mma Makuci dobacila joj je još jedan, poslednji pogled, i potom otišla, klimnuvši usput glavom u znak pozdrava službenici na recepciji, kao što je pristojnost nalagala. Mma Ramocve bi se ponosila mnome, pomislila je, Mma Ramocve je uvek govorila da na bezobrazluk ne valja odgovarati bezobrazlukom, jer to neće naučiti pameti onu drugu osobu. I imala je pravo, isto kao i u vezi s tolikim drugim stvarima. Mma Ramocve... Mma Makuci videla je pred sobom lice svoje prijateljice i čula njen glas, kao da je sada tu s njom. Ona bi se smejala Vajolet. A za njene uvrede bi rekla, Beznačajne reci jedne nezadovoljne žene, Mma. Ništa vredno razmišljanja. Baš ništa.

Mma Makuci je izašla na suncem okupanu ulicu, pribrala se i pešice uputila kući. Sunce je sad već odskočilo visoko, sijajući

mного toplije. Mogla je i da sačeka minibus, koji bi je prevezao veći deo puta, ali je resila da prošeta. Prešla je samo kratku udaljenost, kad joj se polomila štikla. Cipela je sada beskorisno visila, tako da je morala da izuje i drugu. Kod kuće, u Bobonongu, često je išla bosonoga i to joj ni sad nije predstavljalo veliki problem. Ali danas nije bio njen dan i osećala se jadno.

Pešačila je dalje. Blizu poteza šikare, koji je škola koristila kao igralište, u desno stopalo zabio joj se trn. Lako ga je izvadila, ali je ubod gadno boleo za nešto tako malo. Sela je na kamen i držala se za stopalo, masirajući ga da bi ublažila bol. Podigla je pogled ka nebu. Ako ima ljudi tamo gore, nije verovala da im je stalo do ovih dole. Tamo gore nema trnja, nema bezobrazluka, nema polomljenih štikli.

Ustala je i uzela cipele u ruke. U tom trenutku, pored nje je prokloparao stari plavi taksi, čiji je vozač ležerno oslonio desnu ruku na otvoren prozor.^[5] To ti nije pametno, pomislila je. Ako druga kola-prođu preblizu, mogao bi da ostaneš bez ruke.

A onda je podigla ruku, iznenada, nagonski. Taksi se zaustavio.

„Tlokvenški drum, molim vas“, rekla je. „Znate onaj stari automehaničarski servis? Tamo. U Prvu damsku detektivsku agenciju.“

„Vozim vas pravo tamo, Mma“, odvratio je taksista. Nije bio bezobrazan. Bio je ućtiv i razgovarao je tokom vožnje s Mmom Makuci.

„Zašto idete tamo, Mma?“ upitao je, dok su čekali da se promeni svetlo na semaforu na raskršću.

„Tamo radim“, odvratila je Mma Makuci. „Uzela sam slobodno prepodne. Sad već moram da se vratim na posao.“^a

Pogledala je u svoju cipelu s polomljenom štiklom, koja joj je sada počivala u krilu. Beše tako žalosna stvar, ta cipela, kao telo koje je napustio život. Zurila je u nju. Gotovo je izazivajući da je prekori. Ali cipela je nije prekorila i sve što je čula, činilo joj se, beše prigušen glas koji je rekao, Gazdarice, ovo je bilo za dlaku. Išla si u pogrešnom pravcu, znaš. Mi cipele razumemo se u te stvari.

Ako je Mma Makuci provela sumorno prepodne, isto tako sumorno bilo je u prostorijama Prve damske detektivske agencije i Brzih motora Tlokvenga. U maloj kancelariji Mme Ramocve, radni sto koji

je dotad zauzimala Mma Makuci stajao je usamljen, bez ijednog papira, samo sa dvema olovkama i napuštenom pisaćom mašinom na sebi. Na ormariću iza njega, tamo gde su ranije stajale tri šolje i pribor za kuvanje čaja, koji se sastojao od lončeta za vodu i dva čajnika, sada su se nalazile samo dve šolje - lična šolja Mme Ramocve i šolja za klijenta. Odsustvo šolje Mme Makuci, mala stvar sama po sebi, ali velika po onome što je značila, kao da je samo potvrđivala mišljenje Mme Ramocve da je kancelarija izgubila dušu. Razume se, mogli su se preduzeti određeni koraci: gospodin Polopec je mogao biti pozvan da drži svoju šolju na ormariću, umesto okačenu o ekser među gedorama u garaži. Ali to ne bi bilo isto, odista, beše nemoguće zamisliti gospodina Polopecija na stolici Mme Makuci, iako drag Mmi Ramocve, bio je muškarac, a ceo etos Prve damske detektivske agencije, njen rukovodeći princip, u stvari, sastojao se u tome da je to bio biznis kojim upravljaju žene. To nije bilo zato što muškarci ne bi mogli da obavljaju taj posao - mogli bi, pod uslovom da su od prave vrste muškaraca, da poseduju moć zapažanja - već naprosto zato što su agenciju oduvek vodile žene i što je to bilo njeno obeležje. Na ovom svetu, smatrala je Mma Ramocve, ima prostora za ono što rade muškarci i ono što rade žene, muškarci ponekad mogu da rade ono što rade žene, a ponekad ne. I obrnuto, dabome.

Beše usamljena. Uprkos zvucima koji su dopirali iz garaže, uprkos činjenici da se odmah s druge strane zida nalazio gospodin Dž. L. B. Matekoni, njen suprug, uvek spreman da joj pritekne u pomoć, osećala se usamljenom, napuštenom. Jednom prilikom joj je njena tetka u Močudiju, nedugo nakon što je obudovala, rekla kako vidi svog supruga u praznim sobama, na mestima gde je voleo da sedi na suncu, kako se vraća putem kojim je uvek dolazio, a to nisu bile varljive igre svetlosti već posledica bola u duši, njene tužne čežnje. A već sad, posle tako kratkotrajnog odsustva njene pomoćnice, naglo bi podigla glavu jer joj se učinilo da je čula Mmu Makuci kako nešto govori ili da je opazila pokret na drugom kraju prostorije. Taj pokret je, dabome, bio samo varljiva igra svetlosti, ali ju je ipak terao da shvati da je sada sama.

A to je bilo teško. Mma Ramocve je inače bila sasvim zadovoljna u svom sopstvenom društvu. Mogla je da sedi na svojoj verandi u

Zebrinoj ulici i ispija biljni čaj u savršenoj osami, sa pticama ili maleckim, brzim gekonima koji su se penrali po stubovima i strehi kao jedinim društvom, to beše nešto sasvim drugo. U kancelariji, čovek mora da ima nekog s kim može da popriča, ako ni zbog čega drugog, a ono zato da bi boravio u čovečnijem okruženju. Kuće, verande, bašte odišu ljudskošću, s kancelarijama to nije slučaj. Kancelarija u kojoj sedi samo jedna osoba je kao soba bez nameštaja.

S druge strane zida, gospodin Dž. L. B. Matekoni osećao je sličnu potištenost. U njegovom slučaju, beše to ne u toj meri akutan ali zato ništa manje uporan osećaj da stvari nisu potpune. Verovatno se porodica tako oseća, razmišljao je, kad sedne za večeru povodom neke posebne prilike, a jedna stolica ostane prazna. Mma Makuci mu je bila draga, oduvek se divio njenoj odlučnosti i hrabrosti. Ne bi voleo da je naljuti, razume se, jer je umela da bude plahovita, i nije bio siguran da li se baš dobro ponašala prema šegrtima. Zapravo nije, u to je bio siguran, ali nije se nikad odvažio da joj predloži da bi mogla da promeni ton kojim se obraćala tim momcima koji su, istini za ljubav, stvarno umeli da isteraju čoveka iz kože. Uza sve to, dabome, i Čarli se spremao da ode, čim obavi neophodne popravke na onom starom mercedesu i odobre mu dozvolu za taksiranje. Bez njega, u servisu više neće biti isto, pomislio je gospodin Dž. L. B. Matekoni, uprkos svemu, nešto će nedostajati.

S drugog kraja garaže, taman se spremajući da podigne kola na hidrauličnu platformu, Čarli je pogledao u gospodina Dž. L. B. Matekonija i obratio se mlađem šegrtu, koji je stajao pored njega: „Nadam se da gazda ne misli da je otišla zbog mene. Stvarno se nadam da ne misli tako.“

Mlađi šegrt je obrisao nos rukavom svog plavog kombinezona. „Zašto bi to pomislio, Čarli? Kakve to veze ima s tobom? Znaš kakva je ta žena. Prava nadžak-baba, samo nešto zvoca. Kladam se da je gazdi drago što je otišla.“

Čarli je načas razmislio o ovoj mogućnosti, da bi je potom odbacio. „Draga mu je. Draga je Mmi Ramocve. Možda čak i tebi.“ Pogledao je mlađeg momka i namrštio se. „Je li? Je li ti draga?“ Mlađi šegrt se uzvrpoljio. „Ne dopadaju mi se one njene naočari“, odvratio je. „Šta misliš, gde li ih je samo našla?“

„U industrijskom katalogu“, rekao je Čarli.

Mlađi šegrt je prasnuo u smeh. „A tek one njene glupave cipele. Misli da izgleda dobro u tim cipelama, ali većina devojaka koje poznajem ne bi ih obula ni mrtva.“

Čarli je delovao zamišljeno. „Kad umreš, izuju ti cipele, znaš.“

Mlađi šegrt beše zabrinut ovim saznanjem. „A što?“ upitao je. „Šta rade s njima?“

Čarli je pružio ruku i prebrisao bročanic na kontrolnoj tabli hidraulične dizalice. „Uzmu ih doktori“, objasnio je, „ili sestre u bolnici. Sledeći put kad vidiš doktora, pogledaj mu cipele. Svi imaju vrlo fine cipele. Uglavnom. To je zato što dobijaju cipele kad...“

Začutao je. U dvorište servisa stigao je plavi taksi, čija su se zadnja vrata upravo otvarala.

Deseto poglavlje

SITNA POSLOVNA ŽENA

Povratkom Mme Makuci na njeno uobičajeno mesto, razišla se teška atmosfera koja je preovladavala celog prepodneva. Emotivan ponovni susret, demonstrativan i preteran, kao da je Mma Makuci odsustvovala mesecima ili čak godinama, smeo je muškarce, koji su prvo razmenjivali poglede, a potom ih skrenuli u stranu, kao da se osećaju krivima zato što zadiru u suštinski ženske misterije. Međutim, kad je plač Mme Ramocve utihnuo i pošto je skuvan čaj, sve se vratilo u normalu.

„Koji je andrak uopšte odlazila kad se za pet minuta vratila.“ pitao je mlađi šegrt.

„To je zato što ona ne razmišlja ko ostali svet“, rekao je Čarli. „Ona razmišlja naopačke.“

Čuvši ovo, gospodin Dž. L. B. Matekoni je odmahnuo glavom. „Ako si u stanju da se predomisliš kad shvatiš da grešiš, to je znak zrelosti“, objasnio je. „Isto kao kad popravljáš kola. Ako ustanoviš da radiš pogrešno, ne ustručavaj se da staneš i ispraviš grešku. Recimo, ako menjaš ulje u kutiji menjača, možda pokušavaš da uštediš na vremenu radeći to bez vađenja kutije. Ali uvek se ispostavi da je brže ako se kutija ipak izvadi. Jer ako to ne uradiš, na kraju moraš da vadiš dno, a gornji deo svakako moraš da skidaš, isto kao i potporanj. Zato je najbolje na vreme stati i priznati grešku, pre no što odeš još dalje i napraviš štetu.“

Čarli je pažljivo slušao - ovo beše dugačak govor za gospodina Dž. L. B. Matekonija - i potom skrenuo pogled u stranu. Pitao se da li je ovo bio nasumičan primer ili je gospodin Dž. L. B. Matekoni znao da je on, Čarli, pokušao baš tako da promeni ulje u menjaču onog starog forda sa zadnjom vučom. Da l' je moguće da je nekako ipak saznao?

Tog popodneva, u agenciji se malo radilo. Mma Makuci je ponovo sredila svoj radni sto onako kako je volela: papiri se behu ponovo

pojavi, olovke behu sveže zašiljene i poređane kako valja, a fascikle s predmetima behu izvađene iz ormarića i vraćene na sto kako bi bile proučene. Mma Ramocve je sa zadovoljstvom posmatrala ove aktivnosti i, nakon što se ponudila da skuva čaj - što je Mma Makuci učtivo odbila, naglasivši da nije zaboravila šta joj je posao - upitala je svoju pomoćnicu da li možda želi da uzme slobodno popodne.

„Možda imate da obavite neku kupovinu, Mma“, rekla je Mma Ramocve. „Znate da za takve stvari uvek možete da uzmete nešto slobodnog vremena.“

Iako joj očigledno beše milo da čuje ovo, Mma Makuci je ponovo učtivo odbila. Treba zavesti dokumenta, rekla je, neverovatno kako se brzo nakupe, nema te samo nekoliko časova i eto - odmah se nagomilaju. Mma Ramocve je pomislila kako isto važi i za detektivsko istraživanje. „Čim resiš jedan slučaj“, rekla je, „iskrsne drugi. Sutra ujutru imaćemo posetioca. Zaista bi trebalo da se vidim s nekim ljudima u vezi s onim bolničkim problemom, ali moraću da budem ovde, da bih se videla s tom osobom. Osim...“

Dobacila je pogled Mmi Makuci, koja je glancala stakla naočara onom svojom prosenjenom čipkanom maramicom. Pomislio bi čovek, rekla je u sebi, da će, sad kad ima para, kupiti novu maramicu, ali ljudi se vežu za stvari koje vole, to je naprosto tako.

Mma Makuci je u međuvremenu završila s glancanjem i ponovo stavila svoje velike okrugle naočari. Pogledala je pravo u Mmu Ramocve. „Osim?“

Mma Ramocve je oduvek insistirala na tome da razgovara sa svakim klijentom, čak i ako je nameravala da slučaj potom prepusti Mmi Makuci. Međutim, stvari su morale da se promene, a ovo je možda bio pravi trenutak za to. Mma Makuci bi mogla avanzovati u detektiva-saradnika i dobiti šansu za samostalno poslovanje s klijentima, od samog početka slučaja. Biće potrebno samo da se stolica namenjena klijentima zakrene tako da bude sučeljena stolu Mme Makuci, umesto njenom.

„Osim ako vi, kao... kao detektiv-saradnik, ne porazgovarate s klijentom i ne pobrinete se samostalno za ceo slučaj.“ Mma Ramocve je zastala. Kosi zraci popodnevnog sunca uvlačili su se kroz prozor i padali na glavu Mme Makuci, odbijajući se od njenih naočara.

„Razume se“, tiho je rekla Mma Makuci. Detektiv-saradnik. Ceo slučaj. Samostalno. „Razume se“, ponovila je. „Moći ću. Sutra ujutru? Naravno, Mma. Slobodno prepustite to meni.“

Sitna ženica koja je sedela u zakrenutoj stolici za klijente pogledala je Mmu Makuci. „Mma?“

„Makuci. Zovem se Grejs Makuci.“

„Čula sam da ovde ima neka žena koja se zove Mma Ramocve. Ljudi pričaju o njoj. I to sve najbolje.“

„Postoji žena koja se tako zove“, rekla je Mma Makuci. „To je moja koleginica.“ Jedva primetno je zamucnula izgovarajući ovo koleginica. Razume se da je Mma Ramocve bila njena koleginica, jeste da joj je bila i poslodavka, ali ko kaže da poslodavka ne može istovremeno biti i koleginica. Nastavila je: „Mi radimo zajedno. Kao saradnice. Zato sada razgovarate sa mnom. Ona je na terenu, radi na drugom slučaju.“

Sitna ženica je načas oklevala, ali je potom izgledalo kao da je prihvatila situaciju. Nagnula se napred, onako sedeći, i Mma Makuci je primetila na njenom licu molećiv izraz, izraz osobe koja svim srcem želi nešto. „Mma, moje ime je Mma Magama, ali skoro me niko ne zove tako. Zovu me Tini.“

„To je zato što...“ Mma Makuci je naterala sebe da učuti.

„To je zato što me celog života tako zovu“, rekla je Tini. „Znate, Mma, Tini je dobro ime za nekog ovako niskog.“^[6]

„Niste vi tako niski, Mma“, rekla je Mma Makuci. Ali jeste, pomislila je u sebi, strašno ste niski.

„Videla sam i niže osobe“, zahvalno je odvratila Tini.

„A gde to?“ upitala je Mma Makuci. Nije nameravala da postavi to pitanje, ali nekako joj je ipak pobeglo.

Tini je neodređeno pokazala kroz prozor, ali nije rekla ništa.

„U svakom slučaju, Mma“, nastavila je Mma Makuci, „budite dobri pa mi kažite zbog čega ste došli kod nas.“

Mma Makuci posmatrala je Tinine oči dok je ova govorila. Onaj molećiv pogled koji je pratio svaku rečenicu beše uznemirujuć.

„Vidite, Mma, ja posedujem firmu“, počela je Tini. „To je dobra firma. Štamparija. Imam desetero zaposlenih. Desetero. Ljudi me vide i pomisle da sam preniska da bih imala takvu firmu - deluju iznenađeno. Ali kakve to veze ima, Mma? Kakve veze?“

Mma Makuci je slegla ramenima. „Baš nikakve, Mma. Neki ljudi su vrlo glupi.“

Tini se složila s tim. „Vrlo“, rekla je. „Važno je ono što čovek ima ovde gore.“ Kucnula se po glavi. Mma Makuci nije mogla a da ne primeti da joj je i glava veoma mala. Ima li veličina mozga bilo kakvog uticaja na nečiju sposobnost? pitala se. Kokoške imaju vrlo mali mozak, a slon mnogo veći, i razlika je primetna.

„Firmu sam otvorila zajedno s pokojnim mužem“, nastavila je Tini. „Njega su pre jedanaest godina pregazila kola na drumu za Lobace.“

Mma Makuci je oborila pogled. Sigurno je i on bio sitan, možda ga vozač nije ni video. „Sažaljevam slučaj, Mma. To je baš žalosno.“

„Jeste“, rekla je Tini. „Ali ja sam morala da nastavim sa životom, pa sam tako nastavila i da vodim firmu. Ja sam je izgradila. Kupila sam novu nemačku štamparsku presu, blagodareći kojoj smo postali jedna od najjeftinijih štamparija u zemlji. Možemo da odštamamo šta god hoćete. Pun kolor. Luminaciju. Šta god hoćete, Mma.“

„To je odlično“, rekla je Mma Makuci.

„Možemo da vam odštamamo kalendar s vašim logotipom za sledeću godinu“, rekla je Tini, obazrevši se po gotovo golim zidovima, ali ne propustivši da na jednom zidu primeti sopstveni kalendar. „Vidim da vam je neko dao naš kalendar. Videćete kako je dobro odštampan. A možemo i da vam izradimo vizitkarte. Imate li vizitkartu, Mma?“

Odgovor je bio negativan, ali seme ideje beše posejano. Ako je neko detektiv-saradnik, tada se možda od njega očekuje da ima vizitkartu. Mma Ramocve je nije imala, ali to je imalo više veze s njenim tradicionalnim stavovima, nego sa troškom.

„Volela bih da je imam“, rekla je Mma Makuci. „I volela bih da mi je vi odštamate.“

„Nema problema“, odvratila je Tini. „Trošak možemo da odbijemo od vašeg honorara.“

To nije bilo ono što je Mma Makuci imala na umu, ali nazad se nije moglo. Stoga je dala Tini do znanja da nastavi s pričom.

Tini se još više nagnula napred. Mma Makuci je primetila da stopala njene klijentkinje gotovo i ne dopiru do poda. „Trudim se da valjano vodim računa o ljudima koji rade za mene“, rekla je Tini. „Nikad im ne tražim da rade prekovremeno ukoliko to ne žele. Svako ima

tronedeljni odmor s punom platom. Posle dve godine, svakom sleduje bonus. Posle samo dve godine, Mma! U nekim firmama se na bonus čeka i po deset godina."

„Vaši radnici su zaceo zadovoljni“, rekla je Mma Makuci. „Nisu svi tako dobri prema svojim radnicima kao vi.“

„Istina živa“, saglasila se Tini. Namrštila se pre no što je nastavila. „Ali ako su svi tako zadovoljni, zašto me onda neko potkrada? To je ono što ne mogu da razumem - stvarno ne mogu. Neko krade zalihe. Papir. Štamparsku boju. Ostave sa zalihama su večito poluprazne.“

Mma Makuci predvidela je ovakvo nešto čim je Tini pomenula svoje radnike. Ovo je, naime, bio jedan od najčešćih problema s kojima su klijenti dolazili u Prvu damsku detektivsku agenciju, mada ne tako čest kao problem muževa sklonih švrljanju. Bocvana nije nepoštena zemlja - naprotiv - ali neizbežno je da ima i onih koji varaju i krađu i rade sve one beskorisne i neprijatne stvari koje je čovečanstvo baštinilo. To se zametnulo davno, kad su u tamo nekom Edenskom vrtu stvari pošle naopako, a neko je uzeo kamen i bacio se njime na nekog drugog. Naprosto imamo to u sebi, pomislila je Mma Makuci, svi mi, negde duboko u svojoj prirodi. Kad smo bili mali, morali su da nas uče da to kontrolišemo, da ga odbacimo, morali su da nas uče da vodimo računa o tuđim osećanjima. A baš odatle, razmišljala je Mma Makuci, stvari i krenu naopako. Neku decu ne uče ili se ona jednostavno ne daju naučiti, ili su vođena nekim unutrašnjim impulsom koji im ne da da osećaju i razumeju. Kasnije čovek malo šta može da učini u vezi s takvim ljudima, osim da im se suprotstavlja. Mma Ramocve je, dabome, rekla da bismo s njima mogli biti i ljubazni, da bismo im pokazali pravi put, ali Mma Makuci je gajila određene sumnje u pogledu toga, ume čovek katkad da bude i previše dobar, smatrala je.

„Ljudi krađu“, rekla je Mma Makuci. „Nema veze koliko ste dobri prema njima, ima ljudi koji će i pored toga ukrasti. Čak i od sopstvene porodice, iz sopstvene kuće. To se dešava, znate.“

Tini je uprla svoje molećive oči u Mmu Makuci, kojoj je, opet, palo na pamet da bi ta žena najviše volela da joj je ona odgovorila da ljudi ne krađu i da svet nije mesto na kojem se dešavaju takve stvari. Ali nije je mogla uveravati u to, jer bi tako nešto bilo apsurdno. Ne možeš reći da je svet drugačiji nego što jeste.

„Žao mi je zbog toga“, nastavila je Mma Makuci. „Vidi se da vas to sekira, Mma.“

Tini se žurno složila s njom. „Kao da me boli ovde negde“, rekla je, pomerivši ruku prema grudima i stavivši je iznad grudne kosti. „Užasan osećaj. Taj lopov nije neko ko se došunja noću i ukrade vam nešto - to je neko koga viđate svakog dana, ko vam se osmehuje, pita vas kako ste spavali, i sve to. To je neko od vaše braće ili sestara.“

Mma Makuci je razumela. Doživela je da je pokradu dok je pohađala Bocvanski koledž za sekretarice. Neko iz grupe ukrao joj je novčanik, u kojem se nalazio sav njen novac za tu nedelju, možda ga nije bilo mnogo, ali bio joj je potreban, svaka teba. Bez njega, nije imala čime da kupi hranu, tako da je morala da zavisi od tuđe pomoći. Da li je osoba koja je uzela novčanik znala to? I da li ju je bilo briga zbog toga što je gubitak tog novca značio da će Mma Makuci gladovati?

„To uvek boli“, rekla je. Dva dana nije uzela ni zalogaja, jer beše previše ponosna da moli, a onda je prijateljica, čuvši šta se desilo, podelila svoju hranu s njom.

Mma Makuci je skrstila ruke, bilo bi dobro da s ovih opažanja o ljudskim slabostima pređu na konkretne stvari. „Vi biste želeli da otkrijem ko to radi?“ Zaćutala je i zagledala se u Tini s ozbiljnim izrazom na licu, bilo bi najbolje kad bi shvatila da je taj zadatak daleko od jednostavnog. „Kad neko iznutra krade“, rekla je, „to nije uvek lako. Staviše, ume da bude vrlo teško ustanoviti ko je to. Moramo da proverimo ko koliko troši i ko živi iznad svojih mogućnosti. To je jedan način. Ali ume da bude teško...“

Tini ju je prekinula. Molećiv pogled postao je sada malo samouvereniji. „Ne, Mma“, odvrtila je. „Neće biti teško. Neće biti teško, zato što ja znam ko to radi. Tačno znam ko je to.“

Mma Makuci nije uspela da prikrije svoje iznenađenje. „Ma nemoj te?“

„Da. Mogu da vam pokažem osobu koja krade. Tačno znam ko je to.“

Pa dobro, pomislila je Mma Makuci, ako već zna ko je odgovoran, šta ću joj onda ja? „Dakle, Mma“, naglas je rekla. „Šta želite da ja uradim? Izgleda da ste vi već odradili detektivski deo posla.“

Tini je ovo primila sasvim smireno. „Ne mogu ništa da dokažem“, odvrtila je. „Znam ko je to, ali nemam dokaza. To je ono što želim da pronađete. Dokaze. Tada ću moći da se otarasim te osobe. Zakon o zapošljavanju je jasan: prvo dokaz, pa tek onda otpuštanje.“

Mma Makuci se osmehnula. Klovis Andersen je imao šta da kaže o tome u Načelima privatnog istraživanja - jednako kao i Mma Ramocve. Sve dok ne saznate zašto nešto znate, zapravo ne znate ništa, pisalo je tamo. Mma Ramocve, koja je pročitala ovaj odlomak Mmi Makuci opominjuće mašući prstom, preinačila ga je malo, rekavši da, iako generalno jeste tako, ona sama ponekad zna da nešto zna zbog posebnog osećaja koji u takvim prilikama ima. Međutim, i pored toga je smatrala da je Klovis Andersen u pravu.

„Moraćete mi reći zašto mislite da znate ko je to“, rekla je Mma Makuci Tini. „Jeste li videli tu osobu kako nešto uzima?“

Tini je načas razmislila. „Ne baš.“

„A, tako.“

Usledilo je kratkotrajno ćutanje. „Je li neko drugi video tu osobu kako nešto uzima?“ nastavila je Mma Makuci.

Tini je odmahнула glavom. „Ne. Koliko ja znam, nije.“

„Pa onda, Mma, ako smem da vas pitam: kako znate ko je ta osoba?“

Tini je zatvorila oči. „Zbog toga kako izgleda, Mma. Taj koji uzima sve te stvari, on prosto izgleda nepošteno. Nije dobar čovek. Osećam to, Mma.“

Mma Makuci je posegla za listom papira i zapisala nekoliko reči. Tini je posmatrala kako se olovka kreće po papiru i potom podigla pogled prema Mmi Makuci, iščekujući.

„Moraću da dođem kod vas i razgledam malo“, rekla je Mma Makuci. „Ne smete reći zaposlenima da sam detektiv. Moraćemo da smislimo neki razlog za moju posetu štampariji.“

„Mogli biste biti poreski inspektor“, predložila je Tini.

Mma Makuci je prasnula u smeh. „Vrlo loša ideja“, rekla je. „Pomisliće da sam došla da ih proverim. Ne, možete reći da sam klijent koji je voljan da poveri firmi neki veliki posao, ali prvo želi da se uveri kako se tamo radi. To će biti dobra priča.“

Tini se složila. A hoće li Mma Makuci biti slobodna danas popodne? Zato što će svi biti tamo, uključujući i osumnjičenog, i moći će sve da

ih upozna.

„Kako ću znati ko je onaj na koga sumnjate?“ upitala je Mma Makuci.

„Znaćete već“, odvrátila je Tini. „Onog časa kad ga ugledate. Znaćete.“

Pogledala je Mmu Makuci. Pogled joj još uvek beše molećiv.

Jedanaesto poglavlje

DR KRONJE

Dok se Mma Makuci bavila svojom minijaturnom klijentkinjom, Mma Ramocve prešla je neveliku udaljenost do Močudija, četrdeset minuta vožnje ako čovek žuri, jedan sat ako ide zaobilaznim putem. A ona je išla zaobilaznim putem, pri tom usporivši da bi posmatrala goveda koja su dotumerala do ivice drumu. Najzad, bila je kći svog oca, a Obed Ramocve nikad nije mogao da prođe pored goveda a da ih ne odmeri svojim znalačkim pogledom. Nasledila je nešto od te njegove sposobnosti talenta, u stvari - iako neće nikad imati tako dobro oko kao on. Njemu su rodoslovi goveda bili utisnuti u pamćenje, kao ona biblijska priповest o tome ko je koga začeo, znao je svako govedo i njegove osobine. A ona je uvek sanjala da su, kad je on umro, u času kad je delić stare Bocvane otišao s njim, goveda nekako znala. Shvatala je da je to nemoguće, da je sentimentalno, ali pomisao ju je tešila. Kad umremo, isprati nas mnogo oproštaja, izrečenih i neizrečenih - a zamišljeno zbogom od goveda bilo je jedan od njih.

Mma Ramocve je pomislila da goveda pored drumu nisu u naročito dobrom stanju. Ispaša beše oskudna u ovo doba godi ne, kad predstoji još par meseci do prvih kiša, a trava je suva i slabašna. Stoka uspeva da pronađe nešto, dabome, lišće, tu i tamo po malo rastinja koje joj obezbeđuje kakvu-takvu ishranu, međutim, ove životinje izgledale su poraženo i beživotno. Po svoj prilici nemaju dobrog vlasnika, zaključila je Mma Ramocve nastavljajući put. Za početak, ne bi trebalo da tumaraju tako ivicom drumu. Ne samo što je to rizično za samu stoku, nego je i ogromna opasnost za sve koji noću voze tim drumom. Neka goveda behu boje noći i kao da su se savršeno utapala u pomrčinu, vozač koji naiđe iz krivine ili pređe preko uzbrdice na putu, mogao bi se iznenada naći licem u lice s jednom od ovih životinja i pri tom ne uspeti da prikoči na vreme. Oni u kolima mogli bi se nabosti na rogove krave koja proleti kroz

vetrobransko staklo - nije se jednom dogodilo tako nešto. Mma Ramocve se stresla i koncentrisala na vijugavi asfalt pred sobom. Goveda, koze, deca, drugi vozači - na drumu ima tako mnogo opasnosti.

Vožnja se oteгла, tako da je naposljetku zakasnila u Močudi. Pogledala je na sat. Bilo je tačno podne, a ona se s doktorom dogovorila da se u petnaest do dvanaest nađu u restoranu na periferiji, mora rano da ruča, objasnio je, jer mu smena u bolnici počinje u dva. Pitala se da li će je sačekati, sasvim nenadano mu je telefonirala i zamolila ga da se sretnu - mnogi bi glatko odbili takav poziv, ali on ga je prihvatio, i to uopšte se ne raspitujući za povod. Rekla mu je samo da je prijateljica Tatija Monjene, to je, kako izgleda, bilo sasvim dovoljno.

Močudi je imao mnogo kafana, koje su većinom bile male i sastojale su se najčešće od jedne skućene prostorije ili klimave klupe ispred naherene barake, servirajući kuvani kukuruz u klipu i tanjire kačamaka, jednostavno jelo, ali hranljivo i ukusno. Zatim, tu su bile kafane u kojima se služilo piće, koje behu veće i bućnije. Neke od njih su vešto izvrđavale policiji i plemenskim vlastima, mada su ih i pored toga redovno zatvarali zbog nereda i služenja pića izvan zakonom dozvoljenog vremena. Mma Ramocve nije volela ta mesta, s njihovom mračnom unutrašnjošću i grupama ispićutura zadubljenim u beskrajne i uzavrele rasprave nad bocama piva, to nije bilo za nju.

Međutim, postojala je i jedna dobra kafana, koja joj se dopadala, a koja je imala i baštu i stolove u toj bašti. Kuhinja je bila čista, hrana valjana, a konobarice vićne prijateljskom ćaskanju. Odlazila je tamo s vremena na vreme, kad bi osetila potrebu da ćuje novosti iz Moćudija, oteгла bi tada rućak na dva-tri sata, razgovarajući ili samo sedeći pod nekim drvetom i posmatrajući ptice u njegovoj krošnji. Beše to dobro mesto za ptice, ptićji restoran, a one samopouzdanije meću njima dolepršale bi dole i kljuckale mrvice hrane ispod stolova, malecke prugaste zebe, bulbuli, neugledne ptićice koje, koliko je znala, nisu ni imale imena.

Mali beli kombi dovezao se pred kafanu i Mma Ramocve se razvedrila. Pred ulazom u baštu dizala se krošnjata akacija, šireći se nad njom kao suncobran. Na rubu ćipkaste hladovine drveta ležalo

je pseto, poluzatvorenih očiju, upijajući zrake zimskog sunca. Nekoliko muva hodalo je preko uzanog dela njegovog nosa, ali on se nije uzbuđivao zbog toga. Mma Ramocve videla je da je samo jedan sto zauzet i odmah je znala da je to doktor. Polu-Ksosa, polu-Afrikaner. To je mogao biti samo on.

„Dr Kronje?”

Doktor je podigao pogled s fotokopiranog članka koji je čitao. Mma Ramocve primetila je grafikone na stranici, tabele rezultata. Iza onoga što se čoveku dešavalo, kašlja i bolova, visoke temperature, stajale su ove hladne brojke.

Krenuo je da ustaje, ali ga je Mma Ramocve zamolila da to ne čini. „Oprostite što kasnim. Sama sam kriva. Vozila sam tako sporo.” Primetila je da doktor ima zelene oči, zelene oči i kožu čija je smeđa boja imala vrlo svetlu nijansu, kao čokoladno mleko, mešavinu Afrike i Evrope.

„Vozili ste polako”, naglas je razmišljao. „Kad bi svi to radili, imali bismo mnogo manje posla u bolnici, Mma Ramocve.”

Pojavila se konobarica i uzela njihove porudžbine. On je odložio svoje papire u malu fasciklu i potom se okrenuo prema Mmi Ramocve. „Gospodin Monjena mi je rekao da ćete možda želeti da razgovarate sa zaposlenima”, rekao je. „I eto, tu sam. On je šef.”

Iako je govorio učtivo, beše izvesne ravnodušnosti u njegovom glasu. Sad shvatam, pomislila je Mma Ramocve. Sad shvatam zašto je došao.

„Znači, rekao vam je da su me zamolili da istražim one neobjašnjene smrti”, rekla je. „Rekao vam je to?”

„Da”, odvratio je. „Iako, da me ubijete, nije mi jasno zašto nam je potreban neko drugi da se bavi time. Sprovedena je interna istraga, znate. Gospodin Monjena je i sam učestvovao u njoj. Zašto je sad potrebna još jedna?”

Mma Ramocve beše zainteresovana. Tati Monjena joj nije pominjao internu istragu, ali to je verovatno bio samo previd s njegove strane.

„I do kakvog zaključka ste došli?” upitala je.

Dr Kronje je prevrnuo očima, gestom koji je nagoveštavao prezir prema internim istragama. „Nikakvog”, rekao je. „Apsolutno nikakvog. Nevolja je bila u tome što neki ljudi nisu mogli da nateraju

sebe da priznaju očigledno. Stoga se istraga oteгла. Tehnički gledano, nije ni privedena kraju."

Konobarica im je donela piće: lonče biljnog čaja za Mmu Ramocve i šolju kafe za doktora. Mma Ramocve nasula je sebi čaj u šolju i otpila prvi gutljaj.

„A šta vi mislite, kako je trebalo da glasi zaključak?" upitala je. „Šta bi bilo da ste i vi učestvovali u istrazi?"

Doktor se osmehnuo - prvi put, pomislila je Mma Ramocve - ali samo na trenutak.

„Učestvovao sam."

„Stvarno?"

„Bio sam član istražne komisije. Činili su je bolnički upravnik, gospodin Monjena, jedna od glavnih sestara, neko koga je imenovao poglavica Linčve i ja. I to je bilo to."

Mma Ramocve otpila je još gutljaj čaja. Neko je pustio muziku u kafani i nekoliko časaka činilo joj se da prepozna je melodiju koju je nekad svirao Note Mokoti, njen bivši muž. Dah joj je zastao, Note je, što se nje ticalo, bio mrtav i pokopan, ali kad bi začula ovu muziku, melodije koju je voleo da svira, a to se ponekad dešavalo, navrla bi tugom obojena sećanja. Međutim, ovo je bila neka druga melodija, slična onoj koju je voleo da svira, ali ipak drugačija.

„Na šta ste mislili, Rra, kad ste rekli da je postojalo nešto vrlo očigledno što ljudi nisu hteli da priznaju?"

Doktor je pružio ruku i dodirnuo rub svoje šolje s kafom, lenjo povlačeći prst duž njega. „Prirodni uzroci", odvratio je. „Zastoj u radu srca i pluća u dva slučaja. Otkazivanje bubrega u trećem. Slučaj zatvoren, Mma... Mma..."

„Ramocve", dopunila ga je, iako je već beše oslovio imenom.

„Ramocve. Izvinite."

Nekoliko časaka su sedeli ćuteći. Potom je doktor podigao pogled ka krošnji, kao da pokušava da pronađe nešto. Videla je zelene oči kako se pomeraju, traže. Zelene oči poticale su od Afrikanera, ali meke crte lica, muževne ali ipak meke, nasledio je od majke, nasledio ih je od Afrike.

„Znači da se zapravo ne može bogzna šta drugo učiniti u vezi s tim", konstatovala je Mma Ramocve blagim glasom.

Doktor nije odmah odgovorio, još uvek je zurio u krošnju iznad njih. „Po mom mišljenju, ne može“, rekao je najzad. „Ali to neće zaustaviti govorkanja, upiranje prstima.“

„U?“

„U mene“, odvratio je. Ponovo je spustio pogled i oči su im se srele. „Da, u mene. Postoje u bolnici ljudi koji kažu da sam ja baksuz. Gledaju me kao da... znate već, onako kako to ovdašnji svet ume. Kao da me se boje. Ništa ne govore, ali tako me gledaju.“

Mmi Ramocve beše teško da odgovori na ovo. Imala je osećaj da je dr Kronje jedan od onih ljudi koji se ne uklapaju - nigde. Takvi ljudi su autsajderi, prema kojima se ostali ponašaju s rezervisanošću koja lako može da preraste u podozrivost, a ta podozrivost lako može da se pretvori u šapatom vođenu kampanju ružnih glasina. Međutim, ono što ju je zbunjivalo beše osećaj nelagode koji ju je i samu prožimao u vezi s njim. Zašto oseća ovu uznemirenost u njegovom prisustvu, kad o njemu ne zna gotovo ništa? Ponovo je to bila intuicija, ponekad korisna, ali ponekad, opet, od sumnjive koristi.

„Ljudi su takvi“, naposletku je rekla. „Umeju da budu takvi ako ste dođoš. Nije lako biti stranac, zar ne?“

Posmatrao ju je dok je govorila, učinilo joj se je iznenađen iskrenošću njenih reči. „Nije“, odvratio je i potom načas začutao pre no što je nastavio. „A ja sam to celog svog života. Celog života.“

Stigla je konobarica s njihovim tanjirima. Behu to dve porcije gulaša i priloga od povrća.

Pogledao je u svoj tanjir. „Ne bi trebalo da govorim ovako, Mma. Istini za volju, nemam razloga da se žalim. Ovo je dobro mesto.“

Mma Ramocve je podigla viljušku, da bi je već sledećeg trenutka spustila. Posegla je preko stola i spustila ruku na njegovo doručje. Spustio je pogled prema mestu na kojem je sada počivala njena ruka.

„Ne smete biti tužni, Rra“, rekla je.

Namrštio se i odložio svoj nož.

„Želeo bih da mogu da odem kući“, rekao je. „Volim ovu zemlju. Obožavam je. Ali ona nije dom za mene.“

„Pa dobro, mogli biste da odete kući“, rekla je Mma Ramocve. Klimnula je glavom u pravcu granice koja se nalazila nedaleko,

preko nekoliko milja šikare, iza brežuljaka. „Mogli biste da odete koliko odmah, zar ne? Ništa vas ne sprečava.“

„Ono tamo više nije moj dom“, rekao je. „Otišao sam tako davno, da se tamo više ne osećam kao kod kuće.“

„A ovo mesto? Ovde?“

„Ovde živim. Ali ne mogu nikad pripadati ovde, zar ne? Neću nikad biti ovdašnji. Neću nikad biti jedan od ovih ljudi, bez obzira na to koliko sam dugo ovde. Uvek ću biti autsajder.“

Znala je šta je hteo da kaže. Njena je priča sasvim drugačija, pomislila je, ona je tačno znala odakle je potekla i gde pripada, ali ima mnogo ljudi s kojima nije tako, koji su istrgnuti iz korena, koje su oterali sirotinja ili teror, ili samo činjenica da su bili pogrešni ljudi na pogrešnom mestu. Ima mnogo takvih ljudi u Africi, primoranih da gutaju gorke zalogaje, suvišnih, nepoželjnih osoba, poput nevoljene dece.

Želela je da kaže nešto ovom čoveku, ovom usamljenom doktoru, ali shvatala je koliko je slaba uteha koju ona može da mu pruži. Ipak, mogla je barem da pokuša.

„Nemojte misliti, Rra“, rekla je, „da ono što radite, vaš posao tamo u bolnici, nije cenjen. Možda vam još niko nikad nije rekao hvala, ali evo, Rra, ja to sada činim. Hvala vam za sve što radite.“

Pogled mu dotad beše oboren, ali sada ju je pogledao, a ona je zatekla sebe kako zuri u one uznemirujuće zelene oči.

„Hvala vama, Mma“, odvratio je. A onda je uzeo viljušku i nož i počeo da jede.

Lativši se sopstvenog tanjira, Mma Ramocve ga je diskretno posmatrala. Videla je način na koji se pomerao njegov nož, delikatno, precizno.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je tog popodneva razgovarao s Čarlijem.

„Danas možeš da prestaneš da radiš, Čarli“, rekao mu je. „Pripremio sam ti poslednju platu.“

Čarli je brisao ruke papirnim ubrusom. „Ovo nije tako dobro kao pucvala, gazda“, rekao je, namršteno gledajući ubrus. „Pucvala mnogo bolje skida masnoću.“

„Papirni ubrusi su moderna novotarija“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Papirni ubrusi i onaj prašak za ribanje. To je odlično za

skidanje masnoće."

„E pa meni to više neće biti potrebno", dočekaio je Čarli. „Osim, možda, kad budem servisirao svoj taksi."

„Nemoj zaboravljati na to", upozorio ga je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „To su stara kola. Starim kolima valja redovno menjati ulje. Zato menjaj ulje na svaka dva meseca, Čarli. Nećeš se nikad pokajati zbog toga."

Šegrt je blistao od zadovoljstva. „Hoću, gazda."

Gospodin Dž. L. B. Matekoni ga je ispod oka pogledao, Sumnjao je u to da će momak valjano održavati kola, ali beše čvrsto rešen da pusti Čarlija da radi kako je zamislio. Sada je došao čas da mu da kola i da se pozdrave. A potpisaće i ugovor, razume se, jer Čarli nije imao novca da plati vozilo i predstojalo mu je da ga otplaćuje u mesečnim ratama, skoro cele tri naredne godine. Čak i pored toga, pitao se hoće li ikad videti taj novac, celu sumu, budući da je, od dvojice šegrta, Čarli uvek bio onaj neodgovorniji u pogledu finansija, koji je pred kraj meseca većito bivao praznih džepova i uzajmljivao pare.

Čarli je bacio pogled na dokument koji je sastavio gospodin Dž. L. B. Matekoni, a Mma Makuci tog popodneva otkucala na pisaćoj mašini. Plaćaće šest stotina pula mesečno sve dok ne otplati ceo iznos. Staraće se da kola budu osigurana. Ako zaostane s isplatama, vratiće kola gospodinu Dž. L. B. Matekoniju, koji će mu ih platiti po knjigovodstvenoj ceni. To je bilo sve.

„Trebalo bi da pažljivo pročitaš ugovor", rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „To je pravni dokument, znaš."

Međutim, Čarli je posegao i uzeo penkalo iz gazdinog gornjeg džepa. Pri tom je ostavio malu masnu mrlju na rubu tkanine. „Sve je okej, gazda", rekao je. „Znam da vi ne biste nikad pokušali da me pređete. Vi ste moj otac."

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je posmatrao Čarlija dok je stavljao kitnjast potpis i potom mu vratio ugovor. Tamo gde je šegrt držao dokument, sada su se nalazili masni otisci prstiju. Pokušao sam da ga naučim, rekao je u sebi gospodin Dž. L. B. Matekoni. Dao sam sve od sebe.

Izašli su u dvorište i otišli do mesta na kojem je bio parkiran stari mercedes. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je dao Čarliju ključeve.

„Moja polisa osiguranja važi još dve nedelje“, rekao je. „Posle toga, zavisi od tebe.“

Čarli je pogledao ključeve. „Ne mogu da verujem, gazda. Ne mogu da verujem.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se ugrizao za usnu. Pazio je ovog momka, iz dana u dan, već godinama. „Znam da ćeš davati sve od sebe, Čarli“, tiho je rekao. „Znam da hoćeš.“

Vrata na zgradi iza njih su se otvorila i pojavila se Mma Makuci. Čarli je stavio ključeve u džep i nervozno pogledao gospodina Dž. L. B. Matekonija.

„Došla sam da se pozdravimo“, rekla je Mma Makuci. „I da ti poželim sreću s tvojim biznisom, Čarli. Nadam se da će ti ići dobro.“

Čarli je buljio u zemlju. Potom je podigao glavu i osmehnuo se. „Hvala vam, Mma. Trudiću se.“

„Da“, rekla je Mma Makuci. „Sigurna sam da hoćeš. I još nešto. Oprostite mi, Rra, ako sam bila neljubazna prema vama. Oprostite mi, molim vas.“

Niko nije progovarao. Gospodin Dž. L. B. Matekoni, koji je držao papir koji je Čarli maločas potpisao, zaokupio se nastojanjem da ga uredno složi i spremi u džep, što očigledno beše zadatak koji je iziskivao dosta vremena i više pokušaja. Negde na drumu iza servisa, čulo se kako automobilski motor turira, kašljuca, da bi naposljetku sasvim utihnuo.

„Tome će trebati popravka“, rekao je Čarli, nervozno se nasmejavši. Zatim je pogledao Mmu Makuci i osmehnuo joj se. „Ako vam bude potreban moj taksu, Mma“, rekao je, „biće mi čast da vas vozim.“

„A meni će biti čast da se vozim u njemu“, odvratila je. „Hvala vam.“

Posle toga, nije imalo još bogzna šta da se kaže. Velike zavade često se mogu rešiti uz vrlo malo reči. Razmirice, čak i one među državama, među narodima, mogu se razrešiti jednostavnim pokazivanjem kajanja i odgovarajućeg opraštanja, i često se ispostavlja da se ne temelje ni na čemu drugom do oholosti i nesporazumu, i zaboravljanju na čoveštvo drugih - i zemlje, razume se.

Dvanaesto poglavlje

POKLON OD GOSPODINA FUTIJA RADIFUTIJA

Posle Čarlijevog odlaska, koji se zbio koji minut posle četiri, gospodin Dž. L. B. Matekoni je ustanovio da mu je teško da se ponovo vrati poslu. Čarli se odvezao trijumfalno, za volanom mercedesa kojeg mu je gospodin Dž. L. B. Matekoni upravo predao. Beše ovo emotivan rastanak za vlasnika Brzih motora Tlokvenga i premda gospodin Dž. L. B. Matekoni nije bio čovek koji pokazuje osećanja - automehaničari nisu od te fele - sada su ga gotovo savladala. Kad su dvojica šegrti tek došla kod njega, dozvolio je sebi da se zanosi mišlju da će se možda jedan od njih pokazati dovoljno dobrim da mu bude desna ruka i jednog dana, možda, preuzme servis. Očigledan izbor je bio Čarli, kao stariji od dvojice momaka, ali nije prošlo dugo a gospodin Dž. L. B. Matekoni je shvatio da su takve misli samo puste želje. Međutim, uprkos svim Čarlijevim manama - traljavom radu, nepromišljenosti, beskrajnim nastojanjima da impresionira devojke - gospodin Dž. L. B. Matekoni je počeo da gaji neku vrstu naklonosti prema njemu, jer ponekad biva da zavolimo druge upravo zbog njihovih ljudskih slabosti. Sada, kad je Čarli otišao, a mlađi šegrt izgledao izgubljen i neutešan, gospodin Dž. L. B. Matekoni je osetio čudnu prazninu. Nije da nije imao posla - karavan koji je pripadao pilotu Er Bocvane, pažena i mažena kola koja je gospodin Dž. L. B. Matekoni pomnom negom izlečio od mnogih mehaničkih bolesti, čekao je da mu se zamene neke instalacije. Stare žice, izvučene i razmršene kao nervni splet, štrčale su iz svojih pretinaca, osigurači su ležali na sedištima pored njih. Ali nije mogao da natera sebe da se lati ovog posla, stoga ga je odložio za sutradan.

Rešio je da se posveti svojoj drugoj ulozi - istraživanju zabludelog gospodina Botumilea. Kad ga je prošli put pratio, otkrio je samo da se taj čovek kreće u iznenađujuće lošem društvu. Međutim, to nije isto što i preljuba, a upravo je sumnja u bračno neverstvo i dovela

Mmu Botumile u Prvu damsku detektivsku agenciju. Želela je da sazna identitet žene za koju je sumnjala da se viđa s njenim mužem - logična želja supruge, pomislio je gospodin Dž. L. B. Matekoni - a on je bio rešen da ga otkrije. Ono što se posle toga desilo, to je već sasvim druga stvar. Mma Botumile beše teška i opasna osoba, i gospodin Dž. L. B. Matekoni nije priželjkivao da se nađe na mestu one druge žene kad se eventualno sretne s njom. Mada to zapravo i nije bila njegova stvar. Pomišljao je da bi, u najgorem slučaju, od njega ili Mme Ramocve moglo biti zatraženo da kažu ljubavnici da se skloni, što beše nešto što je moglo da se obavi sasvim taktično. Smatrao je da će biti dovoljno da joj se kaže da Mma Botumile sve zna i da ona nije žena koja će mirno sedeti i gledati kako joj se muž švaleriše. Razumna ljubavnica će potom shvatiti da pred sobom ima izbor. Može da se bori za gospodina Botumilea i preotme ga od njegove žene ili da nađe drugog muškarca. Međutim, ne može da nastavi da bude suparnica Mmi Botumile dok je gospodin Botumile još uvek u braku s njom.

Gotovo nagonski, gospodin Dž. L. B. Matekoni je otišao u kancelariju da pita Mmu Makuci može li da pozajmi fotoaparata koji je pripadao agenciji. Taj fotoaparata beše kupljen još u početnoj fazi postojanja Prve damske detektivske agencije, u uverenju da će biti neophodan u prikupljanju dokaza. Klovis Andersen je savetovao ovo, rekavši da iako ne možemo reći da fotoaparata nikad ne laže, teško je pobiti dokaz u vidu fotografije. Više puta sam bio u prilici da suočim počinioaca s fotografijom na kojoj se video on lično kako se bavi nečim nečasnim i upitam ga: „Dobro, a ko je onda ovo? Čovek na mesecu?“ Pročitavši ovaj odlomak, Mma Ma kuci bila je toliko impresionirana da je predložila kupovinu fotoaparata. Teško da ga je ikad upotrebila, ali je fotoaparata, spreman i opremljen filmom, ležao na polici iza radnog stola Mme Ramocve i čekao svojih pet minuta.

Naoružan fotoaparatom, gospodin Dž. L. B. Matekoni je potom otišao iz servisa, pošto je prethodno naložio mlađem šegrtu da po isteku radnog vremena zaključa radnju, i odvezao se kamionetom do istog onog mesta ispred poslovne zgrade gde je prošli put čekao gospodina Botumilea. Posle deset minuta, ulazna vrata su se otvorila i izašao je muškarac koji se uputio prema jednom od dva crvena automobila parkirana pored zgrade. Iako je izašao prvi, ovo

nije bio gospodin Botumile već onaj drugi čovek, tako da gospodin Dž. L. B. Matekoni nije obraćao pažnju na njegov odlazak. Potom se, par minuta kasnije, pojavio gospodin Botumile i ukrcao u svoja kola.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni ga je pratio. Iz nekog razloga, saobraćaj nije bio gust, tako da je bilo lako održavati razumnu udaljenost bez opasnosti da izgubi iz vida svoj plen. Ovog puta išli su drugim pravcem, a crvena kola vratila su se prema Tlokvenškom drumu. Saobraćaj na glavnom drumu bio je, razume se, mnogo gušći i gospodin Dž. L. B. Matekoni je morao mnogo da pazi da ne bi izgubio iz vida kola gospodina Botumilea, ali bio mu je dovoljno blizu i dovoljno oprezan da ne previdi kad je ovaj naglo skrenuo desno čim su prošli tržni centar. Dosta dobro je poznavao neasfaltirani sporedni put kojim su se crvena kola sada kretala. Nije bio daleko od servisa i povremeno bi se i sam dovezao ovamo, da bi isprobao kola koja je popravio, naročito ako je trebalo testirati nove amortizere. Ovo beše stambeni deo grada, ne naročito gusto naseljen, premda su se tamo pored samog izlaza na Tlokvenški drum nalazila dva poslovna placa. Prisetio se da je ovo i kozji put, jer komad terena negde na sredini beše prepušten tim destruktivnim stvorenjima. Sad je već bio gotovo lišen bilo kakvog rastinja, izuzme li se nekoliko trnovitih grmova koji su odolevali čak i kozjim gubicama. Sada, dok se vozio njime, prateći oblačak prašine koji su za sobom dizala kola gospodina Botumilea, video je nekoliko koza kako stoje pored puta, grickajući neku kesu koju vetar beše naneo na ogradu. Ovo su bili osobeni delovi grada, ne baš šikara, koja se pružala odmah iza ograde, ali svakako vrlo blizu nje, tako da su divlje životinje neretko zalazile ovamo.

Odjednom su kroz prašinu zasijala kočiona svetla gospodina Botumilea i crveni automobil je skrenuo na prilazni put jedne kuće. Reagujući na vreme, gospodin Dž. L. B. Matekoni je usporio i potom zaustavio uz ivicu puta. Sačekaće minut ili dva, pomislio je, pre no što se proveze pored kuće. Tako će gospodin Botumile imati vremena da izađe iz kola ukoliko namerava da uđe u kuću ili pokupi ljubavnicu koja ga čeka, ako je to ono što je nameravao.

U trenutku kad je prolazio pored kuće, gospodin Botumile beše već izašao iz kola. Gospodin Dž. L. B. Matekoni ga je video kako ide kratkim puteljkom koji je vodio prema kućnim vratima. Potom je

video kako su se vrata otvorila. Na njima je stajala neka žena, čekajući. Sve je ovo video samo na trenutak, ali mu se neizbrisivo urezalo u pamćenje - muškarac, njegova ljubavnica, potišteno, prašinom pokriveno rastinje u dvorištu kuće, naherena kapija s jednom polomljenom šarkom, hidrant na bočnom zidu kuće. Ovako, znači, izgleda tajno ljubavisanje?

Odvezao se još malo niže niz put, sve dok nije došao do mesta na kojem je mogao da zaokrene a da ga iz kuće ne primete. Zatim je lagano krenuo nazad, ovog puta s fotoaparatom u pripravnosti. Došavši u ravan s kućom, malčice je usporio i, baratajući fotoaparatom jednom rukom, jer je drugom pridržavao volan, fotografisao je kuću. Odmah potom, dok mu je srce lupalo od čistog uzbuđenja, ubrzao je u pravcu Tlokvenškog drumu. Beše zbunjen. S jedne strane, ovo je bio uzbudljiv doživljaj i osetio je zadovoljstvo videći ono što je i očekivao da će videti. Međutim, čin fotografisanja delovao mu je kao nametanje sasvim drugačijeg stepena u odnosu na praćenje gospodina Botumilea.

Bacio je pogled na fotoaparat koji je ležao na sedištu pored njega, sam pogled na njega, na njegovo ljubopitljivo sočivo, doprinosio je da se oseti prljavo. Ovo nije ličilo na posao automehaničara, ovo je više ličilo na... eto, na posao špijuna, potkazivača, tragača za tuđim sramnim tajnama.

Mislio je da porazgovara o ovome s Mmom Ramocve. Nije mogao ni da je zamisli kako radi nešto pogrešno ili nisko i, ako mu kaže da, u ovom slučaju, cilj opravdava sredstvo, to će mu biti sasvim dovoljno. Međutim, odmah potom se predomislio: poenta je bila upravo u tome što je ovu istragu obavljao samostalno, ne bi trebalo da otrči Mmi Ramocve čim je iskrsla prva teškoća. Ne, daće da se film razvije i pokazaće fotografiju Mmi Botumile. Ali prvo će ustanoviti ko stanuje u onoj kući, kako bi mogao da joj isporuči precizne i dokumentovane dokaze o muževljevom neverstvu. Ne bi voleo da se posle toga nađe u koži gospodina Botumilea, ali opet, i nije bilo do njega, kao detektiva, da sudi o braku svoje klijentkinje, privatno je, međutim, došao do sledećeg zaključka: da je Mma Botumile jedina žena u Bocvani, a on jedini muškarac, ostao bi zakleti neženja do sudnjeg dana.

Dok se gospodin Dž. L. B. Matekoni rvao sa svojom savešću, Mma Makuci je u svojoj kući u Produžetku dva pripremala večeru za Futija Radifutija. Prethodno veče bilo je jedno od onih u kojima je večeravao u kući svoje tetke, što je značilo da jedva čeka obed kod Mme Makuci. Mma Makuci je kuvala ono što je Futi Radifuti želeo, dok mu je tetka spremala ono što je smatrala da bi on trebalo da jede. Te večeri, Mma Makuci je pripremila prženu piletinu s pirinčem posutim sitnim grožđicama bez semena. Tu su bile i pržene banane, koje su se uvek odlično slagale s piletinom, kao i teglica mozambičkog peri-peri sosa koji je svemu davao posebnu draž. ^[7] Futi Radifuti je voleo ljuto, pa je Mma Makuci nastojala da i kod sebe razvije sličan ukus. Donekle je i uspevala u tome, ali napredak u tom pravcu odvijao se polako, iziskujući često ispijanje punih čaša vode.

Razgovarali su o događajima od proteklih nekoliko dana. Mma Makuci se predomišljala da li da mu kaže za svoj neuspeli otkaz i naposljetku odlučila da to učini. Ta epizoda nije imala baš slavan završetak, barem po nju, mislila je, ali još nikad nije sakrila nešto od Futija i nije nameravala da sad počne s tim.

„Juče sam napravila budalu od sebe“, rekla mu je, prevrćući piletinu u tiganju. „Pomislila sam da bih mogla da nađem neki drugi posao.“ To je bilo sve što je rekla. Mislila je da mu kaže sve, ali sada, na kraju, ipak nije. Nije pomenula susret sa Vajolet i poniženje koje je uz njega išlo, nije pomenula polomljenu štiklu, sramotnu primoranost da pešači bosonoga, kao ni trn.

Beše iznenađena strastvenošću njegove reakcije na ovu novost. „Ali ne smeš to da uradiš!“ prasnuo je. „Šta je s Mmom Ramocve? Ne možeš da ostaviš Mmu Ramocve na cedilu!“

Zatečena, Mma Makuci je pokušala da se odbrani. „Ali moram da razmišljam o svojoj karijeri“ pobunila se. „Šta je sa mnom?“

Futi Radifuti, izgledalo je, ne beše nimalo dirnut time. „Šta bi Mma Ramocve radila bez tebe?“ upitao je. „Ti si ona koja zna gde se šta nalazi. Ti zavodiš dokumenta. Ti poznaješ sve klijente. Ne smeš da ostaviš Mmu Ramocve na cedilu.“

Mma Makuci slušala je ovo mučena slutnjom. Činilo joj se da njemu više stalo do Mme Ramocve nego do nje. Kao njen verenik, valjda je trebalo da stane na njenu stranu, da ima njene interese na srcu, a ne

interese Mme Ramocve, koliko god je Mma Ramocve bila dostojna poštovanja.

„Brzo sam se vratila^a, rekla je, jadrnim glasom. „Odsustvovala sam samo jedno prepodne.“

Futi Radifuti ju je zabrinuto pogledao. „Mma Ramocve se oslanja na tebe, Mma“, rekao je. „To valjda znaš?“

Mma Makuci je odvrátila da zna. Ali dođe trenutak kad čovek mora da krene dalje, zar mu se ne čini da...

Nije završila. „A meni je sasvim jasno zašto ona ne može bez tebe“, nastavio je Futi. „Iz istog razloga iz kojeg ja ne mogu bez tebe.“

Mma Makuci je ćutala.

Futi je posegao za teglicom peri-peri sosa, igrajući se poklopcem dok je govorio. „To je zato što si tako divna osoba“, rekao je. „Eto zašto.“

Mma Makuci je prevrnula i poslednji komad piletine i potom sela. Ono što je počelo kao prebacivanje, pretvorilo se, kako je izgledalo, u kompliment. A nije mogla da se seti kad je poslednji put dobila kompliment zbog bilo čega, zaboravila je kompliment koji joj je Mma Ramocve uputila povodom one crvene haljine.

„To je vrlo ljubazno od tebe, Futi“, rekla je.

Futi je ostavio teglicu sa sosom i počeo da pretražuje džep sakoa u potrazi za nečim. „Nisam od onih koji umeju da drže govore“ rekao je.

„Ali postaješ sve bolji u tome“, rekla je Mma Makuci. Što je živa istina, pomislila je, ono strašno zamuckivanje je manje ili više nestalo otkako su zajedno, čak i pored toga što se povremeno ispoljavalo kad bi se zbog nečega uzrujao. Ali to je bio deo njegovog šarma, šarma ovog muškarca, njenog verenika, muškarca koji će uskoro postati njen suprug.

„Nisam od onih koji umeju da drže govore“, ponovio je Futi. „Ali ovde imam nešto što želim da ti dam. To je prsten, Mma. Dijamant. Kupio sam ga za tebe.“

Dodao je kutijicu preko stola Mmi Makuci. Uzela ju je drhtavim rukama i otvorila. Dijamant je blesnuo na svetlosti.

„To je jedan od naših dijamantata“, rekao je. „To je bocvanski dijamant.“

Mma Makuci nije progovarala dok je uzimala prsten iz kutijice i stavljala ga na prst. Pogledala je u Futija i zaustila da kaže nešto, ali je zastala. Beše joj teško da nađe reči, da ona, koja je u životu dobila tako malo, dobije ovakvo nešto, da ovaj poklon, koji je nadmašivao njena najluđa očekivanja, potekne od njega, kako je mogla rečima da izrazi ono što je osećala?

„Jedan od naših dijamanata?“

„Da. Iz naše zemlje.“

Pritisla je prsten, i kamen, na obraz. Beše hladan na dodir, tako savršen, tako čist.

Trinaesto poglavlje

ŠTAMPARIJA „DOBAR OTISAK“

Sada su svi imali šta da istražuju, osim gospodina Polopecija i mlađeg šegrta, naravno. Svojim zadacima prilazili su s različitim oduševljenjem - gospodin Dž. L. B. Matekoni, koji je verovao da je njegova istraga gotovo završena, beše prezadovoljan. Sad je imao i fotografski dokaz - ili barem jednu fotografiju ljubavnog gnezda gospodina Botumilea - i trebalo je još samo da sazna ime osobe koja je tamo živela. To je iziskivalo samo jednostavno raspitivanje, koje neće dugo trajati, i onda je, naoružan odgovorom, mogao da ode kod Mme Botumile i da joj informacije koje je tražila. To će je nesumnjivo zadovoljiti, ali, što je još važnije, impresioniraće Mmu Ramocve, koja će biti iznenađena brzinom kojom je uspeo da dovede istragu do zadovoljavajućeg kraja. Film iz fotoaparata beše ostavljen u fotografskoj radnji, da ga tamo razvijaju, a biće gotov oko podneva, nije bilo razloga, dakle, da ne dogovori susret s Mmom Botumile za naredni dan. Stoga joj je telefonirao i zamolio je da dođe u kancelariju u bilo koje vreme koje njoj odgovara. Nije da nije očekivao oštar odgovor čak i na ovako jednostavan poziv. Upravo je takav i dobio: nijedno joj vreme ne odgovara, izjavila je. „Ja sam vrlo zauzeta“, obrecnula se. „Ali možete da dođete kod mene, možda budem kod kuće, a možda i ne.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je s uzdahom spustio slušalicu. Ima ljudi, pomislio je, koji su jednostavno nesposobni da budu prijazni u vezi s bilo čim, takvi su kada je reč o popravci njihovih kola i takvi su u vezi sa svim ostalim stvarima. Naravno, kad bolje razmisli, i kola koja takvi ljudi voze sklona su da budu podjednako problematična. Fina kola imaju fine vozače, loša kola imaju loše vozače. Nečija kutija menjača otkriva sve što želite da znate o toj osobi, pomislio je gospodin Dž. L. B. Matekoni.

Pitao se da li je gospodin Botumile bio svestan naprasite naravi svoje supruge pre nego što ju je zamolio da se uda za njega. Ako ju

je ikad i zaprosio, vrlo je moguće da je bilo obrnuto. Muškarci ponekad ne mogu ni da se sete okolnosti u kojima su zaprosili svoju suprugu, i to iz sasvim opravdanog razloga - nisu, naime, nikad ni izrekli ništa što bi se moglo protumačiti kao prosidba. To su oni muškarci, razmišljao je gospodin Dž. L. B. Matekoni, koji uleću u brak kao u stupicu, koji u njega zalutaju, koji na kraju bivaju saterani u ćošak ženskim lukavstvima i tada shvate da je datum već određen. Što se njega samog ticalo, vrlo dobro se sećao okolnosti u kojima je zamolio Mmu Ramocve da mu bude supruga, ali je sećanje na način na koji je konačno odabran datum bilo mnogo maglovitije. Bio je, valjda, u sirotištu, činilo mu se, i Mma Potokvani je rekla nešto u pogledu toga kako je važno da žena zna kad će se održati venčanje - tako nešto - i sledeće čega se sećao bilo je kako stoji ispod onog velikog drveta, a Trevor Mvamba obavlja venčanje.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je, dabome, bio vrlo zadovoljan time što je suprug Mme Ramocve i nije mogao ni zamisliti situaciju u kojoj bi bio nesrećan s njom. Ali koliko drugačije mora biti - i kakav košmar - kad čovek ustanovi da je osoba s kojom je venčan neko ko mu se naprosto ne dopada. A dešava se da ljudi dođu do takve spoznaje, katkad posle samo nedelju ili dve provedene u braku, i mora biti da je to saznanje vrlo sumorno. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je znao da je brak nešto oko čega se valja truditi, da bi osoba trebalo barem da pokuša da se slaže sa svojinu bračnim drugom, ali šta ako otkrije da je taj bračni drug neko poput Mme Botumile? Stresao se na samu pomisao. Siroti gospodin Botumile, iz dana u dan mora da sluša onaj kreštavi glas koji stalno nešto prigovara, koji ga sigurno gazi, kritikuje svaki njegov potez, svaku njegovu reč, gradeći oko njega zatvor, zatvor sačinjen od osuđivanja i omalovažavanja. Samo milošću Božjom nisam se i ja našao u nečemu takvom, pomislio je. Ovaj osećaj prema gospodinu Botumileu, ovo saosećanje, beše jedina smetnja u načinu na koji je sagledavao celu ovu istragu. Ali i pored toga, uprkos razumevanju koje je imao za težak položaj gospodina Botumilea, beše ponosan na činjenicu da je uspeo da ostane profesionalan u vezi sa celom stvari. Saosećao je sa mužem u ovom slučaju, ali nije dozvolio da mu to zakloni iz vida činjenicu da ga je angažovala njegova žena.

Što se Mme Makuci ticalo, njena istraga Tininog problema s nepoštenim radnikom imala je manje jasne konture. Može biti da jedan od radnika štamparije deluje podmuklo, ali nije baš bila ubeđena u to da je podmukao izgled sam po sebi dovoljan da okarakteriše nekog kao lopova. Mada je, razume se, bilo moguće da je taj zaista lopov, i ona će biti nepristrasna, budući da svakako ne sme da dozvoli da joj bilo kakve unapred formirane pretpostavke o krivici skrenu istragu u pogrešnom pravcu. Barem je tako rekla sebi kad je plaćala taksi koji je pozvala da je preveze od agencije do pogona Tinine štamparije. Trideset pula! Brižljivo je gurnula račun u džep svog vunenog džempera, da je išla minibusom, koštalo bi je najviše dva pula, ali ovaj preterani trošak za taksi mogao se s punim pravom prebaciti na klijenta, uostalom, rekla je sebi, bilo bi sasvim neprimereno da u štampariju stigne ulubljenim i pretrpanim vozilom, kroz čije prozore na sve strane štrče ruke i noge. Ljudi primećuju kako se vozite, a ako misli da prođe kao potencijalni klijent štamparije, morala je da se doveze u odgovarajućem stilu. Klovis Andersen je verovatno rekao nešto o tome u Načelima privatnog istraživanja, ali sve i da nije, zdrav razum je svakako nalagao tako.

Štamparija „Dobar otisak“ zauzimala je polovinu povelike zgrade u industrijskoj zoni, koja se nalazila iza pogona za sortiranje dijamanta. Građevina nije bila naročito impresivna - jedna od onih koje izgledaju kao jeftina skladišta, sa malo prozora. Iznad ulaza je stajala tabla na kojoj je pisalo Reči su ozbiljan posao. Ozbiljan posao donosi novac. Ostavite dobar utisak uz „Dobar otisak“! Ispod toga nalazila se slika blistave šarene brošure iz koje su, kao iz roga izobilja, ispadale novčanice. Snažna poruka, pomislila je Mma Makuci, što ju je nateralo da već sledećeg trenutka pomisli da je možda vreme da popriča sa Mmom Ramocve o novoj tabli za agenciju. Na njoj bi se mogao naći i neki crtež, kako bi delovala vedrije, ali koji bi to crtež mogao biti? Prvo što joj je palo na pamet beše čajnik, ali teško da bi to valjalo: čaj nije asocirao ljude na privatno istraživanje, iako je ispijanje čaja činilo zaista važan deo njihovih svakodnevnih aktivnosti. Mma Ramocve pila je šest šolja na dan - i to samo u kancelariji, nije imala pojma koliko je biljnog čaja konzumirala kod kuće - a ona sama ispijala je četiri, ili pet, ako se ubroji povremeno dolivanje. Međutim, zaključila je da ovo nije

trenutak za razmišljanje o ovim stvarima, ovo je osetljiva istraga, koja se obavlja tajno, i bolje bi joj bilo da se uživi u ulogu koju mora da odigra - ulogu klijenta koji proverava potencijalnog dobavljača.

Mma Makuci ušla je u predvorje, kroz ulaz koji se nalazio na prednjem delu zgrade. Prostorija nije bila velika, a prijemni pult koji je dominirao njome ostavljao je slobodnim samo ugao u koji beše nagurano nekoliko stolica. Pored tih stolica nalazio se stočić s uzorcima papira i nekoliko stručnih časopisa.

U vazduhu se osećao neobičan miris, gotovo jednak, i potrajalo je samo časak dok nije shvatila da je to miris štamparske boje. To ju je vratilo unazad, u školu u Bobonongu, u kojoj su ima li prostoriju s mašinom za umnožavanje i zalihama štamparske boje koja se u njoj koristila. Beše to starinska mašina, od onih kakve se već odavno nisu koristile, i na koju su vlasti zaboravile, ali ju je škola i dalje upotrebljavala. Deca su pomagala u umnožavanju i ona je s divljenjem posmatrala kako sveže odštampane stranice izranjaju ispod valjka koji je neumorno kružio. Sada se, ceo jedan svet daleko od tog mesta i tih dana, prisetila mirisa štamparske boje.

Rekla je službenici na recepciji kako se zove, a ova je smesta telefonom pozvala Tini Magama. Potom je Mma Makuci sela na jednu od stolica da bi sačekala da Tini dođe.

Pogledala je službenicu, sredovečnu ženu u nečemu što je ličilo na šlafrok, ali je naposletku zaključila da je to zapravo komotna haljina. Ženina odeća bila je daleko od elegantne i Mma Makuci je zatekla sebe kako razmišlja: Sigurno nije ona. Ova žena nema para na bacanje. Da je ona ta koja krade, čovek bi očekivao da će... Ili možda, ne bi? Očajanje navodi ljude na krađu, zar ne? Podrobnije ju je pogledala.

Odlučila se za opšte pitanje. Ako ne uspevaš da smisliš šta bi nekom rekao, uvek možeš da ga pitaš otkad radi to što radi, šta god to bilo. Ljudi su, kanda, uvek spremni da pričaju o tome. „Dugo radite ovde, Mma!“ upitala je Mma Makuci.

Službenica, koja je sada kucala, podigla je pogled sa svoje tastature.

„Ja zapravo i ne radim ovde“, odvratila je. „Tu sam zato što mi je ćerka bolesna. Ovo je njeno radno mesto. Ja je samo zamenjujem.“

Zastala je. „I pojma nemam šta radim, Mma. Samo sedim tu, ali pojma nemam šta radim.“

Mma Makuci se nasmejala, ali je žena odmahнула glavom. „Ne, Mma, ozbiljno vam govorim. Stvarno ne znam šta radim. Pokušavam da se javljam na telefon, ali najčešće samo uspem da prekinem vezu. I ne znam imena ljudi koji ovde rade. Osim Mme Magama. Tini. Njeno ime znam.“

„Ima mnogo ljudi koji ne znaju šta rade“, rekla je Mma Makuci. „Nije to ništa neobično. Staviše, lako je moguće da je najviše baš takvih. Prave se da znaju, ali zapravo ne znaju.“ Službenica se osmehnula. „Onda nisam jedina, Mma.“

Mma Makuci je pokušala drugačiji pristup. „Je li vaša ćerka zadovoljna svojim radnim mestom?“ upitala je.

Žena je odgovorila bez oklevanja. „Vrlo. Vrlo je zadovoljna, Mma. Uvek priča ljudima kako dobru šeficu ima. Ne može svako da se pohvali time.“

Mma Makuci je taman zaustila da kaže da ona može, ali se blagovremeno zaustavila. Nije mogla da kaže ovoj ženi za Mmu Ramocve, jer bi se tako odala, a trebalo je da je smatraju potencijalnim klijentom, a ne privatnim detektivom. Stoga nije rekla ništa, i tako su začutale.

Nekoliko minuta kasnije, kroz vrata koja su se nalazila iza prijemnog pulta izašla je Tini. Bila je mnogo jednostavnije obučena nego onda kad je došla u kancelariju Mme Makuci i ova je u prvi čas nije uopšte prepoznala.

„Da“, rekla je Tini. „Sad nisam tako elegantna. Ovo je moja radna odeća. A pogledajte na šta mi liče ruke. Štamparska boja!“ Mma Makuci je ustala i pogledala Tinine ispružene ruke. „Da sam detektiv“, rekla je, razgledajući velike mrlje od štamparske boje, nalik na kontinente, koje su pokrivale Tinine dlanove, „rekla bih da ste štampar.“ I onda je žurno dodala, okrznuvši pogledom službenicu na recepciji: „Ali, naravno, ja nisam detektiv!“ „Dabome da niste“, rekla je Tini. „Vi niste detektiv, Mma.“ Službenica, koja je pratila njihov dijalog, naglo je podigla pogled. „Vi ste policajka, Mma?“

Mma Makuci je uočila zabrinutost u ženinom glasu. „Nemam nikakve veze s policijom“, odvratila je. „Baš nikakve. Bavim se biznisom.“

Ženi je na ovo vidno laknulo. Njena nagla reakcija, pomislila je Mma Makuci, nije normalna. Beše očigledno da nešto krije, ali to verovatno nije imalo nikakve veze s njenom ćerkom ili poslom u štampariji. Osim, razume se, ako nije znala da njena ćerka potkrada štampariju. Majke i ćerke umeju da budu bliske, poveravaju se jedne drugima, i naravno da bi se majka koja zna da joj je ćerka lopov užasavala dolaska policije. Potom je, međutim, podsetila sebe da se mnogi ljudi plaše policije, iako im je savest čista. Ima ljudi koji su kao mali bili žrtve maltretiranja - maltretirali su ih strogi učitelji, jača deca, postoji tako mnogo načina na koje možete slomiti čoveka. Ti ljudi se plaše policije na isti način na koji se plaše svih ostalih autoriteta.

Mma Makuci se osmehnula službenici i krenula za Tini kroz vrata koja su vodila u pogon. Druga žena bila je toliko mala da je čak i Mma Makuci, koja je i sama bila tek prosečne visine, zatekla sebe kako joj odozgo gleda u potiljak, u stvari, u malu vunenu kićanku na vrhu neobične štrikane kape, nalik na navlaku za čajnik,^[8] koju je imala na glavi. Pogledala ju je malo pažljivije, pitajući se gde je otvor za grlić, nije uspela da ga primeti, ali prisetila se da u kancelariji imaju vrlo sličnu navlaku za čajnik, koju bi, možda, Mma Ramocve mogla da nosi kad je napolju jako hladno. Zamišljala je kako bi Mma Ramocve izgledala s navlakom za čaj na glavi i zaključila da bi joj verovatno stajala prilično dobro, možda bi čak, na neki teško opisiv način, doprinosila njenom autoritetu.

S druge strane vrata nalazio se kratak hodnik. Miris koji je osetila ušavši u zgradu sada je bio jači, a bila je tu i buka, poslušno klopavanje mašine koja je stalno iznova obavljala istu radnju. Odnekud iz pozadine dopirali su zvuci muzike s radija.

„Naša nova mašina radi punom parom“, ponosno se oglasila Tini. „Ona pravi tu buku. Slušajte. To naša nova nemačka mašina štampa brošuru. Oni prave odlične mašine, ti Nemci, znate, Mma.“

Mma Makuci se složila s njom. „Da“, rekla je. „Zaista. Oni su... Nije bila sigurna kako da nastavi. Taman je zaustila da kaže nešto o Nemcima, ali je shvatila da o njima zapravo vrlo malo zna. Kineze je čovek često viđao i delovali su kao miran i preduzimljiv svet, ali zato niste viđali mnogo Nemaca. Istini za volju, Mma Makuci nije nikad videla nijednog.

Tini se okrenula i podigla pogled prema njoj. Onaj iščekujući, žaloban pogled ponovo je bio tu, kao da je postojalo nešto važno što je Mma Makuci mogla da kaže o Nemcima, a što je Tini očajnički želela da čuje.

„Volela bih da jednom vidim Nemačku“, bespomoćno je rekla Mma Makuci.

„Da“, odvratila je Tini. „I ja bih volela da vidim druge zemlje. Volela bih da jednog dana odem u London. Ali čini mi se da nema šanse da ikad kročim izvan Bocvane. Firma mi ne dozvoljava ni da mrđnem. Ponekad mi se čini kao da imam bukagije na nogama. A ne možete nikud da odete s bukagijama na nogama.“

„Ne“, složila se Mma Makuci, podižući glas ne bi li uspešnije parirala zvuku nemačke štamparske mašine.

Mma Makuci je gledala naokolo. Glumljenje zainteresovanog klijenta nije joj padalo nimalo teško, sve je bilo vrlo zanimljivo. Nalazile su se u velikoj hali s visokom tavanicom, bez prozora, ali sa otvorenim vratima na zadnjem zidu. Kroz ta zadnja vrata je prodiralo sunce, ali je glavno osvetljenje dolazilo od niza neonskih cevi koje su visile s tavanice. Na sredini hale nalazila se nemačka štamparska mašina, dok je naokolo bilo raspoređeno još četiri ili pet drugih mašina komplikovanog izgleda. Mma Makuci je primetila električnu giljotinu, ispod koje je bilo opiljaka papira, i velike boce nečega što mora da je bila štamparska boja na okolnim policama. Tu je bilo i više velikih ostava sa zalihama, onih ogromnih plakara u koje morate da uđete kad hoćete da uzmete nešto iz njih, ali i zaliha naslaganih na kolicima i stolovima. Dobro mesto za lopova, pomislila je, puno stvari.

Zatim je primetila ljude. Pored nemačke štamparske mašine stajala su dva momka: jedan beše očigledno zadužen za nekakvo podešavanje, dok je drugi pazio na brzo rastuću gomilu odštampanih brošura. Na drugom kraju prostorije, dve žene slagale su štosove papira na kolica, dok je treća osoba, muškarac, radio nešto na nečemu što je takođe izgledalo kao štamparska mašina, samo manja. Na rubu tog glavnog prostora nalazile su se dve zastakljene prostorijice, male kancelarije. Jedna je bila prazna, ali osvetljena, u drugoj su se nalazili muškarac i žena koja mu je upravo pokazivala neki papir. Kad je Mma Makuci pogledala u njihovom pravcu, žena je

munula laktom muškarca i pokazala prema njoj. Muškarac je pogledao u naznačenom smeru.

„Trebalo bi da me upoznate s osobljem“, rekla je Mma Makuci. „Da počnemo od one dvojice?“ Pokazala je prema dvojici momaka koji su opsluživali veliku štamparsku mašinu.

„Divni momci“, rekla je Tini. „Moji najbolji ljudi. Imaju štamparsko oko, Mma. Znaite li šta je štamparsko oko? To znači da su kadri da predvide kako će sve da ispadne još pre no što uključimo mašinu.“

Mma Makuci je pomislila na dvojicu šegrta. Ako postoji nešto što se može nazvati automehaničarskim okom, sumnjala je da ga ta dvojica imaju.

„Štampari su nekad umeli da čitaju unatraške“, rekla je Tini dok su prilazile mašini i dvojici mladih radnika. „Umeli su to onda kad su se štamparska slova slagala u ramove. Slagali su ih obrnutim redosledom.“

„Ogledalo“, izustila je Mma Makuci. „Mora da su imali ogledalo u glavi.“

„Ne“, rekla je Tini. „Nisu.“

Kad su prišle mašini, dvojica momaka su prestala da rade. Jedan od njih je pritisnuo prekidač i mašina je brekćući stala. Bez buke koju je pravila, u pogonu je zavladala tišina koja se doimala gotovo neprirodnom, ako se izuzme udaljeni radio iz kojeg je dobio uporni ritam roka, muzike koju je Mma Ramocve opisivala kao zvuk gladnog želuca.

Momci su na sebi imali radne kombinezone i jedan od njih je izvukao krpu iz džepa i njom obrisao ruke. Drugi momak, s velikim i stalno otvorenim ustima, podigao je prst u nameri da čačka nos, ali ga je onaj prvi preduhitrio i spustio mu ruku pre no što je došla do cilja.

„Ova gospođa je naš klijent“, rekla je Tini. „Zanima je proces štampanja. Mogli biste da joj kažete nešto o novoj mašini. Gospođa se zove Mma Makuci.“

Mma Makuci se ohrabrujuće osmehnula mladićima. Pokušavala je da ne gleda u lice onog s otvorenim ustima, ali je zaključila da joj ne uspeva, tako dubok prostor, kao ulaz u pećinu, mogao je čovek kroz njega da mu vidi pravo u glavu. Bilo je to očaravajuće, mada na čudan, nelagodan način.

Štampar koji je brisao ruke o krpu prignuo se napred da bi se rukovao s Mmom Makuci. Obratio joj se učtivo i rekao kako se zove. Za to vreme, Mma Makuci je osetila na sebi pogled onog drugog momka. Pogledala je načas prema njemu, ali videla je samo razjapljena usta. Apsurdno, sablažnjivo, ali poželela je da uglavi nešto u njih: gužvice papira, možda, male gumice za brisanje, bilo šta što bi ih zapušilo, pomisao svakako beše izvan svake pameti.

Potom je taj momak progovorio. „Vi ste ona žena iz detektivske agencije“, rekao je. „Tamo na Tlokvenškom drumu.“ Zvuk njegovog glasa je možda dolazio iz usta, ali Mmi Makuci se činilo da zapravo dolazi odnekud ispod, negde iz grudi ili želuca.

Mma Makuci je pogledala u Tini, koja se u nemom iznenađenju zagledala u nju. „Ja sam ta žena“, promucala je. „Da.“

Usledila je tišina. Mma Makuci jednostavno nije znala šta da kaže. Strahovito ju je nerviralo to što ju je taj momak, s tim svojim neskladnim ustima, tako brzo raskrinkao. Međutim, potom je počela da se pita odakle je znao. Pomisao da je tako poznata, takoreći javna ličnost, beše svakako laskava, čak iako je značila da neće moći da obavlja istrage onako diskretno kao što se nadala, ova istraga je izvesno bila upropašćena, jer će već za nekoliko minuta svi znati ko je ona.

Njeno iznenađenje pretvorilo se u ljutnju. „Jesam, ja sam ta žena“, obrecnula se na momka. „Ali to ne znači ništa. Baš ništa.“

„Još nikad nisam upoznao detektiva“, rekao je momak s krpom. „Je 1' to zanimljiv pos' o, Mma? Dolazite li često u ovakve firme da istražujete..“

„Krađe“, dovršila su razjapljena usta rečenicu umesto njega.

Tini se preнула. Posmatrala je dvojicu momaka dok su govorili, sada se okrenula na peti i pogledala Mmu Makuci. Ponovo je to bio molećiv pogled, kao da je želela da Mma Makuci kaže da to nije istina, da ona nije detektiv i da sasvim sigurno nije došla ovamo da se bavi istraživanjem bilo kakve krađe.

Mma Makuci je zaključila da će pretvaranje da joj je cela stvar zabavna predstavljati najbolju taktiku. „Ne bavimo se mi baš sve vreme istragama“, rekla je, uputivši im obešenjački osmeh. „Naš život se sastoji i od drugih stvari.“

Momak s velikim ustima nagnuo je glavu u stranu dok je govorila, kao da pokušava da vidi Mmu Makuci iz drugog ugla. Uzvratila mu je pogled i uhvatila sebe kako gleda iza njegovih zuba i usana, u samu pećinu, u lavirint. Znala je da ima ljudi koji smatraju da su takve pećine neodoljive, koji obožavaju da ih istražuju. Zamišljala je malecke ljude, opremljene minijaturnim užadima i budacima, kako se penju u ta usta, povijajući se pred naletima vrućeg vetra koji su nailazili odnekud odozdo, iz pluća.

Tini je uzela Mmu Makuci za ruku i povelala je prema kancelarijama. „Oni nemaju veze s tim“, rekla je. „Oni ne bi nikad ukrali.“

Mma Makuci nije bila baš tako sigurna. „Nikad se ne zna“, rekla je. „Ponekad je kriv baš onaj za koga postoji najmanja verovatnoća. Imali smo mnogo slučajeva u kojima nikad ne biste posumnjali u osobe za koje se naposljetku ispostavi da su krive. Propovednici, na primer. Da. Čak i oni.“

„Ne mogu da zamislim da propovednici rade rđave stvari“, rekla je Tini.

Mma Makuci je uzdahnula. „Da znate da rade. Ima vrlo pokvarenih propovednika. Razume se, retko kad ih uhvate, jer niko i ne pomišlja da se meša u njihove poslove. Kad bih htela da počinim zločin i izvučem se nekažnjeno, znate li šta bih uradila? Postala bih propovednik i tek onda bih počinila zločin. Vidite, znam da bih se izvukla.“

„Ili biste postali detektiv“, tiho je rekla Tini.

„Ili...“ Mma Makuci je taman zaustila da se složi s njom, ali ju je profesionalni ponos sprečio u tome. „Ne“, nastavila je. „Mislim da to ne bi bila dobra ideja, postati detektiv ako hoćete da počinite zločin. Vidite, Mma, ljudi s kojima radite bi znali. Oni bi naprosto znali.“

Tini nije rekla ništa. Stigle su do zastakljene kancelarije i Tini je posegla za kvakom na vratima. Muškarac i žena su ih iznutra posmatrali.

„To je on“, prošaputala je Tini. „Taj unutra.“

Mma Makuci je pogledala kroz stakleni zid i pri tom se susrela s očima muškarca u kancelariji. Naravno, pomislila je. Sad mi je jasno.

Četrnaesto poglavlje

ČARLI DOBIJA PUTNIKA

Dozvola za taksiranje za koju je konkurisao biće odobrena, rečeno je Čarliju, ali sam dokument, taj važan papir, neće biti spreman još najmanje dve nedelje. Za momka Čarlijevih godina, to je bilo dugo - predugo za čekanje na običnu birokratsku formalnost. Stoga je odlučio da počne da se bavi svojom delatnošću, radije nego da čeka da se čate u sekretarijatu za javni prevoz najzad smiluju da povade svoje gumene pečate i overe njegove papire. Te lenje opštinske mastiljare! pomislio je. Ima ih i previše u ovoj zemlji. Ko da samo njih proizvodimo - opštinske mastiljare. Osmehnulo se. Sada je bio biznismen - mogao je da se bavi takvim mislima.

Kola koja je kupio od gospodina Dž. L. B. Matekonija prao je i glancao sve dok nisu zablistala. Čarli je živeo kao podstanar kod svog ujaka, koji je imao malu dvosobnu kuću u bučnoj ulici u koju se ulazilo pravo sa druma za Frensistaun. Mercedes koji je sada šljaštio štrčao je među olinjalim automobilima parkiranim ispred skromnih kuća i Čarli se pribojavao da bi mogli da mu ga ukradu. Uoči prve noći koju su kola provela u novom okruženju, Čarli je odlučio da veže kanap za rešetku hladnjaka na kolima, a da drugi kraj kanapa provuče kroz prozor sobe u kojoj je spavao i veže ga za palac na nozi pre no što legne da spava.

„Nema šta, probudićeš se sto posto ako ti ukradu kola“, rekao je njegov ujak, koji se zabavljao posmatrajući kako Čarli odmotava kanap sa klupčeta.

„Zato i radim ovo, ujko“, odvratio je Čarli. „Ako se probudim kad se kola pokrenu, mogu da ustanem i obračunam se s lopovima.“

Ujak je zurio u sestrića. „Ja tu vidim dva problema“, rekao je. „Dva. Prvi je ovaj: šta ako kanap ne pukne? Ovi novi kanapi su mnogo jaki, da znaš. Mislim da verovatno mogu da podnesu težinu čoveka. Tako da bi mog'o da ti izvuče palac kroz prozor, sa sve tobom prikačenim za njega.“

Čarli nije odgovarao. Buljio je u klupče kanapa. „Možda i neću to da radim“, rekao je.

„Da znaš“, dočekaao je njegov ujak, „da možda i ne bi treb'o.“

Niko nije ukrao kola te noći. Kad se Čarli sledećeg jutra probudio, smesta je đipio sa svog dušeka na podu i povukao u stranu pamučnu zavesu kojom beše zastrt njegov prozor. Kola su još uvek bila tamo gde ih je ostavio, i on je s olakšanjem odahnuo.

Beše se dogovorio s firmopiscem da mu tog prepodneva ispiše naziv njegovog taksi-preduzeća na prednjim desnim vratima kola. Posao je potrajao manje od sata, ali je zato odneo gotovo polovinu poslednje nedeljne plate koju je Čarli dobio od gospodina Dž. L. B. Matekonija. Ali barem nije morao odmah da troši pare i na gorivo, budući da mu je gospodin Dž. L. B. Matekoni dao pun rezervoar kao oproštajni poklon. Tako je sada bio spreman, ako se izuzme dozvola za rad.

Čarli je stajao ispred firmopišćeve radnje i divio se tek ispisanom natpisu na boku automobila.

S cigaretom koja mu je visila iz ugla usana, firmopisac je zamišljeno posmatrao svoj ručni rad. „Zašto ste ga nazvali Prva damska taksi služba?“ upitao je. „Unajmićete neku žensku da ga vozi?“

Čarli mu je objasnio prirodu svoje službe, a to objašnjenje beše praćeno kratkim ćutanjem. Potom je firmopisac rekao: „Postoje neke mnogo dobre poslovne ideje, Rra. Ja u svom poslu vidim mnogo biznisa koji tek počinju. Ali mislim da još nisam video neki s ovako dobrom idejom.“

„Stvarno tako mislite?“ upitao je Čarli.

„Jašta. Ovo ima da bude veliki uspeh, kad vam kažem, Rra. Ima da se obogatite. Sledećeg meseca ili onog posle njega, počecete da postajete bogati. Videćete. Ako ne bude ko što sam rekao, dođite da mi kažete.“

Čarli se odvezao odatle s firmopišćevim predskazanjem koje mu je odzvanjalo u ušima. Naravno da mu se dopadala pomisao da bude bogat, ako se izuzme onaj kratak period tokom kojeg se spetljao s onom bogatom, udatom starijom ženom, dosad je znao samo za sirotinju, posedovao je jedne jedine cipele i nosio košulje s prevrnutim okovratnicima. Kad bi imao para, mogao bi da priušti sebi odeću koja privlači devojke, ni dosad mu nije išlo loše u tom

pogledu, ali priželjkivao je odeću koja bi privlačila onu elegantniju vrstu devojaka. To je bilo ono što ga je zanimalo.

Nameravao je da se odveze pravo kući, da ne bi džabe trošio gorivo, ali kad je skrenuo za ugao, iz jednog dvorišta je izašla žena i mahnula mu da stane. Na trenutak beše zbunjen, a onda se prisetio. Ja sam taksista! Mušterija mi je mahnula da stanem.

Zaustavio je uz ivicu puta, tik ispred žene. Ona je elegantno prišla zadnjim vratima i ukrcala se u kola. Posmatrao ju je u retrovizoru, dobrostojeća žena, pomislio je, lepo obučena, s malom kožnom aktovkom u ruci.

„Dokle?“ upitao je. Nije uvežbavao ovo pitanje, ali nekako mu je zvučalo pravilno.

Rekla mu je da želi da je odveze do banke, one na poslednjem spratu Tržnog centra. „Imam zakazano“, rekla je. „Već pomalo kasnim. Nadam se da možete brzo da me odvezete tamo.“

Ubacio je u brzinu i krenuo. „Daću sve od sebe, Mma.“

U retrovizoru je video da je žena na zadnjem sedištu odahnula. „Trebalo je da prijateljica dođe po mene“, rekla je, gledajući kroz prozor. „Očigledno je zaboravila. Dobro da ste naišli.“

„Da, Mma. Tu smo da pomognemo.“

Izgledalo je da je ovo ostavilo utisak na ženu. „Neki od vas taksista su jako bezobrazni“, rekla je. „Vi niste takvi. To je dobro.“

Čarli je ponovo pogledao u retrovizor, ovog puta susrevši pogled svoje putnice. Zgodna žena, pomislio je, malo prestara za njega, ali nikad se ne zna. Onomad kad se zabavljao s onom starijom ženom, bilo mu je prelepo, sve dok njen muž... Pa eto, nikad se ne zna kako će se te stvari završiti. Ponovo je bacio pogled na retrovizor. Nosila je ogrlicu od zelenog kamenja i par velikih visećih minđuša. Čarliju su se dopadale takve minđuše. Uvek je mislio da znače da žena voli dobar provod. Kad stignu na odredište, možda bi mogao da je pita da li želi da dođe po nju kad završi posao u banci. A ona će mu reći da je to baš dobra ideja, zato što slučajno nema drugih obaveza i možda bi mogli da odu u neki bar na pivo, jer ponovo postaje vruće, zar mu se ne čini, i bilo bi baš lepo reći zbogom hladnim zimskim noćima kad je čoveku stvarno potrebno da u krevetu ima nekog finog i toplog ko će oterati hladnoću...

Nije video svetlo na semaforu ispred sebe, koje beše crveno, a ni kamion koji mu je dolazio u susret, i nije imao vremena da pritisne kočnicu. Zagledan u retrovizor, Čarli nije video ništa pred sobom, ni grozničavo manevrisanje kamiondžije kad je shvatio da je sudar neizbežan, ni gužvanje metala dok se prednji deo kola smrskavao, ni lomljivu vetrobranskog stakla u sitne komade, poput dijamanta ili kapljica vode na suncu. Ali zato je čuo vrištanje žene na sedištu iza sebe i sporo kuckanje motora svog automobila, čuo je tresak zatvaranja vrata na kamionu kad je kamiondžija, još uvek drhteći, izašao iz relativno neoštećene kabine. Čuo je buku metala dok su silom otvarali njegova sopstvena vrata.

Neki vozač je takođe stao i sada je držao ruku prebačenu preko ramena Čarlijeve putnice. Ona je stajala pored kola, plačući, u šoku. Nije bilo krvi.

„Svi su dobro“, rekao je taj vozač. „Video sam kad se desilo. Sve sam video.“

„Ja sam dolazio odonud“, promućao je kamiondžija. „Imao sam zeleno svetlo.“

„Da“, rekao je vozač. „Video sam. Imali ste zeleno svetlo.“

Pogledali su Čarlija. „Jeste li dobro, Rra? Niste povređeni?“

Čarli nije mogao da govori. Samo je odmahnuo glavom. Izbegao je povrede, blagodareći pouzdanoj nemačkoj tehnici.

„Bog nas je sve sačuvao“, rekao je prolaznik, koji je sve video s udaljenosti od tri koraka, i takođe ostao nepovređen. „Ali pogledajte kola! Tako mi je žao, Rra. Vaša sirota kola.“

Čarli je seo na ivičnjak. I on je takođe drhtao. Buljio je u svoje cipele, potom je podigao glavu i ugledao razvaline svog mercedesa, sa smrskanim prednjim delom poprskanim zelenim flekama od tečnosti za hlađenje, u ogoljen metal tamo gde je kamion prešao preko njega, u izvitoperena vrata s netom ispisanim natpisom. Pokidan metal skratio je natpis. Sada je pisalo Prva damska ta, neobičan natpis, koji je doprineo da se policajac koji je ubrzo stigao na lice mesta u čudu počese po glavi. Ta?

Čarli je kući stigao četiri sata kasnije. Njegova ujna je bila tamo i smesta joj je bilo jasno da nešto nije u redu.

„Imao sam saobraćajku“, rekao je.

Ujna je zalelekala. „A tvoja lepa nova kola?“

„Nema ih više, ujna. Nema više kola.“

Ujna se zagledala u pod, znala je, dabome, da će se nešto već dogoditi, ovo ili nešto slično. Čarli, koji je začuo poštu je izgovorio opelo svojim kolima, spustio se na stolicu. Imam dvadeset godina, pomislio je. Dvadeset godina, a za mene je već sve svršeno.

Petnaesto poglavlje

MMA POTOKVANI PRIČA O POVERENJU, IZMEĐU OSTALOG

Dan posle Čarlijeve saobraćajke - o kojoj u servisu i agenciji još uvek nisu saznali - Mma Ramocve odlučila je da ne sedi u kancelariji već da, umesto toga, ode na piknik. To ne beše naprečac donesena odluka, pre skoro dve nedelje prihvatila je poziv Mme Potokvani i potom sasvim zaboravila na to, setivši se sat-dva pre dogovorenog vremena. U izvesnom pogledu, volela bi da se uopšte nije setila, budući da bi joj to dalo savršen izgovor za neprisustvovanje, pa makar i onaj zbog kojeg bi docnije prebacivala sebi. Ali sada beše prekasno: Mma Potokvani, nadzornica sirotišta koja je uživala opšte strahopoštovanje, očekivala ju je, i stoga je morala da ode tamo.

Mma Ramocve i Mma Potokvani behu stare prijateljice. Mma Makuci, koja je imala svojih problema s Mmom Potokvani - neretko se dešavalo da zapodenu međusobnu prepirku - upitala je jednom prilikom Mmu Ramocve kako se upoznala s tom ženom. Mma Ramocve nije umela da joj odgovori. Za neke prijatelje, objasnila joj je, čini se kao da su oduvek deo našeg života. Naravno da je postojao prvi susret, ali u slučaju tako starih prijateljstava obično je do njega došlo pre mnogo vremena i najčešće je bio sasvim običan, tako da je sećanje na njega s vremenom izbledelo. Takvi prijatelji su poput nečega što imamo i volimo - drage knjige, omiljene slike - za šta smo već odavno zaboravili kako smo do toga došli, i znamo samo da je tu, pored nas.

Istini za ljubav, to prijateljstvo nije se stalno odvijalo baš sasvim glatko i postojali su neki aspekti ponašanja Mme Potokvani prema kojima je Mma Ramocve gajila sasvim iskreno neodobravanje. Jedan od njih beše svakako njena sklonost da zapoveda, pogotovo kad bi je usmerila prema gospodinu Dž. L. B. Matekoniju, koji već odavno nije umeo da odbije molbe Mme Potokvani za opravku raznih zastarelih sprava u sirotištu. To što je zapovedala siročićima

bilo je potpuno u redu - to je nešto što se i očekuje od nadzornice sirotišta, pošto je za decu sasvim sigurno dobro da vode organizovan život - ali kad se neko na sličan način ophodi prema odraslima, to je već sasvim druga stvar.

„Dođe mi naprosto žao njenog muža“, primetila je jednom prilikom Mma Makuci, nakon što je Mma Potokvani otišla iz jedne svoje posete agenciji. „Nije ni čudo što je tako ćutljiv. Jeste li ga nekad posmatrali? Samo stoji tamo. Mora biti da se siromah plaši i da pisne.“

Iz lojalnosti prema prijateljici, Mma Ramocve se suzdržala od bilo kakvog komentara, ali kad je naposletku razmislila o ovoj ne baš dobronamernoj primedbi Mme Makuci, morala je da prizna da je ona verovatno tačna. Muž Mme Potokvani beše omalen čovek, ni onako visok ni stamen kao njegova supruga, a po svemu se činilo kao da se i fizički i emocionalno koprcu u talasima koje za sobom ostavlja njegova žena.

„Pitam se zašto se oženio njome“, nastavila je Mma Makuci. „Šta mislite, da li je on zaprosio nju ili ona njega?“ Zaćutala je na trenutak, razmišljajući o mogućnostima. „Možda mu je čak naredila da se oženi njome. Šta mislite, Mma, da li je možda bilo tako?“

Mma Ramocve je stisla usne. Beše teško ne osmehnuti se kad bi Mma Makuci počela da niže komentare poput ovih, ali znala je da ne bi smela. Način na koji je Rra Potokvani zaprosio Mmu Potokvani nije bila stvar Mme Makuci, to su lične stvari muža i žene i ljudi nemaju prava da se petljaju u njih. Mada, ruku na srce, možda Mma Makuci i nije bila daleko od istine, lepo je mogla da zamisli Mmu Potokvani kako naređuje svom prilično bojažljivom mužu da se oženi njome, jer će se u suprotnom suočiti s nekim neimenovanim neprijatnim posledicama.

„Pitam se kakav li im je krevet“, nastavila je Mma Makuci. „Lepo mogu da zamislim njihovu spavaću sobu, a vi? - sigurno ona zauzme skoro ceo krevet, a njemu ostavi samo krajičak. Možda on spava na podu pored kreveta. A onda se ona probudi i razmišlja: pobogu, gde li sam zaturila muža? Šta mislite, Mma Ramocve, je li to tako kod njih?“

S ovim je dara prevršila meru. Mma Ramocve nije volela da mudruje o tuđim spavaćim sobama ili krevetima. To su intimne stvari.

„Ne smete da govorite tako“, rekla je. „Nije smešno.“ „Ali vi se smeškate“, odvrátila je Mma Makuci. „Vidim da pokušavate da se ne smeškate, ali ne uspeva vam.“

Mma Ramocve je tada promenila temu, ali kad je uveče prepričavala ovaj razgovor gospodinu Dž. L. B. Matekoniju, ovaj se slatko nasmejao. „Te dve su baš ko rogovi u vreći“, rekao je. „A iznutra su zapravo iste. Za deset godina, Mma Makuci ima da bude ista ko ona. Zasad nadzire šegrte - to joj je trening. Uskoro će da pređe na gospodina Futija Radifutija. Kad se venčaju, počće da mu naređuje.“ Pogledao je Mmu Ramocve. „Znaš, Mma, nisu svi muškarci budale. Znamo mi kakve planove vi žene imate za nas.“

O, otelo se u mislima Mmi Ramocve, premda nije naglas izustila o. Ako je gospodin Dž. L. B. Matekoni mislio da ona ima neke planove za njega, šta je mislio, kakvi su to tačno planovi? Svakako da ima žena koje imaju planove za svoje muževe, često gaje ambicije vezane za njihov posao i teraju ih da traže da budu unapređeni i šefuju muževima drugih žena. Zatim, ima žena koje vole da njihovi muškarci voze skupa kola, da budu bogati, da nose gizdavu odeću. Međutim, ona nije imala takvih planova za gospodina Dž. L. B. Matekonija. Nije priželjkivala da se Brzi motori Tlokvenga prošire ili da donose više novca. Niti je priželjkivala da se gospodin Dž. L. B. Matekoni na bilo koji način promeni, dopadao joj se baš onakav kakav jeste, sa svojim starim, uflekanim dubokim cipelama od antilopa, radnim kombinezonom, ljubaznim licem i blagorodnim ophođenjem. Ne, ako je uopšte imala bilo kakvih planova za njega, to je bilo da nastave da žive zajedno u kući u Zebrinoj ulici, zajedno ostare i, možda, jednog dana vrata u Močudi i tamo sede na suncu, posmatrajući druge kako idu za svojim poslom, ali sami ne radeći ništa. Pretpostavljala je da to jesu planovi neke vrste, ali svakako takvi da bi se gospodin Dž. L. B. Matekoni rado složio s njima.

Sada, vozeći svoj mali beli kombi drumom koji je vodio prema gaboronskoj brani, pustila je da joj misli vrludaju: Mma Potokvani, muškarci i njihove mušice, vlada, predstojeća sezona kiša, Motolelini problemi sa školskim gradivom, bilo je toliiko toga o čemu je trebalo razmišljati, čak i pre no što je počela da mozga o svojim slučajevima. Čim joj je na um pala ta strana njenog života, setila se bolnice u Močudiju, s njenim hladovitim hodnicima i odeljenjem u kojem je

umrlo troje ljudi, svi u istom krevetu. Tri podignuta prsta, jedan za drugim, i potom spuštenu. Tri čvorića pokidana na našem zajedničkom ćebet. S koliko je ljudi dosad razgovarala? Četvoro, ako ne računa Tatija Monjenu, koji je zapravo bio klijent, i pored činjenice da je istragu plaćala bolnička administracija. Ono četvoro, tri medicinske sestre i dr Kronje, potvrdili su mišljenje koje je Tati Monjena izneo odmah na početku - da su smrti bile samo nesvakidašnja koincidencija. Ali ako su svi bili tako ubeđeni u to, zašto su je onda uopšte upetljavali u čitavu rabotu? Možda je ovo bio jedan od onih slučajeva kad sumnje jednostavno neće da se slegnu sve dok neko nezavisan, neko sa strane, ne dođe i ne umiri ih. Po tome ona nije bila detektiv, nego sudija doveden da izrekne presudu, kao što rade sudije i poglavice onda kada s nekoliko brižljivo odabranih reči pokopaju uzrok sukoba ili sumnje. Ako je tako, nije mogla bogzna šta da učini, osim da izjavi da je proverila situaciju i da nije otkrila ništa sumnjivo.

A opet, nije bila sigurna može li iskreno da kaže da je tako. Ukoliko je tačno da je proverila situaciju, i mada nije mogla da nađe nikakav konkretan razlog smrti pacijenata, nije mogla sasvim iskreno reći da ne gaji nikakve sumnje. Staviše, beše obuzeta znatnom nelagodnom posle razgovora s medicinskim sestrama i dr Kronjeom, imala je osećaj da im je taj razgovor svima bio mučan i da im je teško pao. Dabome, to nije moralo imati nikakve veze s predmetom istrage - dr Kronje bio je nesrećan zato što se nalazio u samonametnutom egzilu, a što se sestara tiče, mogle su imati bilo kakav razlog za ozlojeđenost, neki problem u vezi sa radnim mestom, neko neraščišćeno poniženje koje ih je grizlo, takve stvari su uobičajene i mogu totalno da obuzmu čoveka koji im to dozvoli.

Došla je do mesta na kojem je javni put, neasfaltiran i prašnjav, obična staza, u stvari, zalazio u oblast brane. Put je tu skretao na istok i tekao duž podnožja betonske brane, sve do krivine u pravcu reke Notvane i Ocea iza nje. Beše to izrovan put koji su tu i tamo dolazile da poravnaju mašine Ministarstva za vode, ali svejedno večito pun rupa i brazdi. Na takvim putevima nije forsirala svoj mali beli kombi i držala se brzine ne veće od petnaest milja na sat, što joj je davalo vremena da zaustavi ukoliko ugleda preduboku rupu na putu ili ukoliko neka divlja životinja istrči iz zaklona i jurne preko puta.

A tu je bilo mnogo životinja, opazila je velikog mužjaka kudua kako stoji pod drvetom akacije, sa spiralnim rogovima visokim dobre četiri stope. Videla je i dajker antilopu, kao i porodicu bradavičastih svinja u bezuspešnom pokušaju da nađe zaklon ispod oskudnog trnovitog žbuna. Bili su tu i mali mrmoti, zatečeni na otvorenom, koji su grozničavo jurcali naokolo nastojeći da se sakriju pod kamenje koje su tako dobro poznavali, kao devojčica, imala je prsluk napravljen od koža ovih malih stvorenja, ušivenih zajedno, malih parčadi svilenkastog krzna ostavljenih na njenoj prostirci za spavanje, u koje bi se umotavala za hladnih noći. Pitala se gde je sada taj prsluk, izandao do same kože, možda, ostavljen, preživeo kao nekoliko komada nečega, tragova detinjstva koje beše tako davno.

Na pola puta duž bedema brane, put je izbijao na veliku čistinu koju je neko, pre nekoliko godina, pokušao da pretvori u javno izletišće. Sve je ostalo samo na pokušaju, ali znaci truda su još uvek bili tu - mala građevina od šupljih blokova, sa natpisom dame na jednoj i gospoda na drugoj strani, slovima koja su se još uvek razabirala, sada, bez krova i pola zidova, dva pola behu sjedinjena u demokratskoj ruševini. Iza toga, s druge strane simboličnog zida, koji nigde nije bio viši od dve do tri stope, a ponegde beše sasvim pao, nalazilo se dečje igralište. Mravi su pojeli drvene stupce ljuljaški, koje su pale i postale deo termitnjaka, komadi pljosnatog metala, možda površina tobogana, ležali su zarđali i obrasli korovom, tu su bili i ostaci ozidanog roštilja, sada samo gomila polomljene cigle, koju su ljudski lešinari očistili od svega što se moglo iskoristiti za gradnju neke barake negde.

Mma Ramocve stigla je pola sata ranije i pošto je pronašla senovito mesto za kombi, odlučila je da prošetala do vode, nekih pedesetak koraka odatle. Sve je odisalo mirom. Nad njom se prostiralo vedro nebo, tako prostrano, i tako svetlo, s druge strane brane, malo uvučeno, ležalo je brdo Kgale, stena na steni. Grad se mogao videti s druge strane zida, znalo se da je tamo, ali ako čovek okrene glavu na drugu stranu, pred njim se tada prostirala samo Afrika, ili taj njen deo, s drvećem akacije kao malim suncobranima i suvom travom, i crvenkastosmeđom zemljom, i termitnjacima poput malih vavilonskih kula. Staze su se ukrštale, ne vodeći nikuda posebno, staze koje je utrla divljač dolazeći na pojilo. Mma Ramocve krenula je jednom od

njih prema kraju brane. Voda beše svetlozelena, ravna kao ogledalo, a u daljini plavičasta. Na rubu beše obrasla trskom, ali ne gusto, već raštrkanim stabljikama koje su se probijale kroz površinu vode.

Mma Ramocve beše oprezna. U Notvaneu ima krokodila - to svi znaju - što je značilo da je moguće da ih ima i kod brane, mada su neki ljudi to poricali. Međutim, naravno da ih ima, jer krokodili, tražeći svežu vodu, umeju da prevale velike udaljenosti kopnom, onim svojim nimalo gracioznim hodom. Ako ih ima u Notvaneu, to znači da su i ovde, čekajući pod vodom, odmah tu u plićaku, da neko neoprezno bradavičasto prase ili antilopa priđu suviše blizu. Potom bi se krokodil bacio na plen, ščepao ga i odvuкао u dublju vodu. Posle toga usledilo bi kotrljanje, uvijanje i bacakanje, dok krokodil neumorno okreće svoj plen pod vodom. Takav kraj, kažu, snađe nesrećnika koga ščepa krokodil.

Gadan napad krokodila dogodio se krajem prošle kišne sezone, na Limpopu, a Mma Ramocve i gospodin Dž. L. B. Matekoni su razgovarali o tome. On je poznao nastradalog, koji je bio prijatelj jednog njegovog rođaka, vlasnik male farme uzvodno na obali reke. Čovek je prelazio reku čamcem, da bi vratio neka goveda kojima je nekako uspelo da pređu reku i dospeju na drugu obalu, na tuđe imanje, uprkos činjenici da voda beše nadošla.

Limpopo na tom mestu nije naročito širok, ali je centralni kanal bio dubok, kao stvoren za grabljivca. Čovek je bio na pola puta preko reke i sedeo je u svom čamcu s malim vanbrodskim motorom, kad se veliki krokodil podigao iz vode i dograbio ga za rame, odvuкаvši ga u reku. Ceo prizor video je dečak, pastir, koji je bio u čamcu zajedno s njim. U prvi mah mu nisu poverovali, jer krokodili vrlo retko napadaju čamce, ali on nije odstupao od svoje priče. Naposletku su pronašli ono što je ostalo od nesrećnog farmera, i dokazalo se da je pastir govorio istinu.

Posmatrala je vodu. Krokodilu je lako da se sakrije blizu obale, tamo gde ima stena, gužvi polupotopljenog rastinja i grudvi blata koje se pomaljaju kroz površinu. Svaka od njih može biti vrh krokodilske njuške koja viri iz vode taman onoliko koliko mu je potrebno da neometano diše, a nedaleko odatle, druga dva mala ostrvceta su u stvari njegove oči, kojima fiksira potencijalni plen, posmatra ga. Tako smo naviknuti na to da smo mi lovci, pomislila je

Mma Ramocve. Mi smo oni kojih se treba plašiti, ali ovde, gde završava naš prirodni element, nalaze se oni koji vrebaju na nas.

Malo dalje odatle, vodomar je lebdeo i potom se strmoglavio u vodu kao kamen, pljusak sitnih belih kapi i potom opet gore, na svoje izviđačko mesto u vazduhu. Posmatrala je ovo nekoliko trenutaka i osmehnula se. Sve ima svoje mesto, pomislila je, sve. Potom se okrenula i lagano uputila natrag prema kombiju, da bi sačekala dolazak Mme Potokvani i dece. Učinilo joj se da sad već čuje brektanje motora, koji se naprezao nedaleko odatle. To će biti jedan od onih njihovih minibuseva, koje je gospodin Dž. L. B. Matekoni pazio i održavao u životu. Ekonom sirotišta, Derek Džejms, zvanično ih je penzionisao i zamenio novijim vozilima, ali ih je Mma Potokvani, koja nije podnosila da se bilo šta baci, ponovo vratila u upotrebu. Stari minibusevi koristili su se sada u ovakve svrhe, budući da se Mmi Potokvani nije dopadala pomisao da se amortizeri novih vozila uništavaju na ovako džombastim putevima.

Naišla su dva dobro poznata stara, plava minibus. Prvi, koji je Mma Potokvani vozila pomalo u cik-cak, zaustavio se blizu mesta na kojem je stajala Mma Ramocve. Iz njega je izašla nadzornica sirotišta, koja je potom otvorila zadnja vrata, kroz koja je pokuljala grupa razdragane dece.

Mma Ramocve ih je na brzinu prebrajala. Iz vozila napravljenog za dvanaest putnika izašlo je devetnaestero dece.

Mma Potokvani pogodila je misli Mme Ramocve. „Sve je bilo u najboljem redu”, rekla je. „Deca su sitnija. Uvek ima mesta za jedno ili dvoje više.” Okrenula se i pljesnula rukama. „Deco, slušajte, nema ulaženja u vodu. Igrajte se ovde. Pogledajte, tamo su ranije bile ljuljaške. I tobogan. Prema tome, imate čime da se zabavljate.”

„Čuvajte se krokodila”, upozorila ih je Mma Ramocve. „Ne biste voleli da vas pojedu.”

Jedan dečkić se razrogačeno zagledao u Mmu Ramocve. „A je li bi krokodil 'teo i mene da pojede, Mma?” učtivo je upitao. „Čak i mene?”

Mma Ramocve se osmehnula. Čak i mene. Niko od nas ne misli da će biti pojeden, nijedno dete ne misli da će umreti. „Samo ako ne budeš pazio”, rekla je. „Krokodili nikad ne pojedu pažljive dečake. To

svi znaju.” Govoreći, shvatila je da to nije tačno, onaj farmer je bio pažljiv. Ali deci se ne može reći neulepšana istina.

„Paziću, Mma.”

„Tako treba.“

Mma Potokvani je povelala i dve vaspitačice, kao i dvoje dobrovoljaca iz škole Maru-a-Pula. Deca su se sjatila oko tinejdžera-dobrovoljaca, dok su vaspitačice postavljale male rasklopive izletničke stolove. Mma Potokvani i Mma Ramocve našle su deo zidića u hladovini krošnje drveta i sele na njega.

Mma Potokvani je duboko uzdahnula. „Uvek volim da dođem u šikaru“, rekla je. „Valjda svako od nas to voli.“

„Ja sigurno volim“, rekla je Mma Ramocve. „Živim u gradu, ali mislim da moje srce ne živi tamo.“

„Stomaci nam žive u gradu“, rekla je Mma Potokvani, potapšavši prednji deo svoje haljine. „Tamo radimo. Naši stomaci to znaju. Ali srca su nam najčešće negde drugde.“

Neko vreme su ćutale. Iznad njih, u krošnji akacije, mala ptica skakutala je s grane na granu. Mma Ramocve posmatrala je decu kako istražuju napušteno igralište. Dva dečaka šutirala su popadale stupce ljuljaški tako da je sasušeno blato termitnjaka letelo u malim oblacima prašine.

Pokazala je prema dečacima. „Zašto dečaci uništavaju stvari?“ Mma Potokvani je uzdahnula. „Jednostavno su takvi“, odvrtila je. „Kad sam pre mnogo godina počela da radim s decom, umela sam da postavljam sebi slična pitanja. Ali potom sam shvatila da nema svrhe. Dečaci su takvi kakvi su, a devojčice su poput nas. Isto tako možete pitati zašto oni mrmoti čuče na kamenju. Zato što su takvi kakvi su.“

Živa istina, pomislila je Mma Ramocve. Volela je da radi ono što joj se dopadalo, a isti takav bio je i gospodin Dž. L. B. Matekoni. Posmatrala je decu. „Izgledaju veoma srećni“, rekla je.

„Jesu“, odvrtila je Mma Ramocve. „Mnogi od njih imali su težak početak. Sada im je mnogo bolje. Znaju da ih volimo. I to je sve što je potrebno da znaju.“ Zastala je i pogledala preko, prema vodi. „U stvari, Mma Ramocve, to je zaista sve što je potrebno da deca znaju - da su voljena. I ništa više.“

Ponovo živa istina, pomislila je Mma Ramocve.

„A ako i ima rđavog ponašanja“, nastavila je Mma Potokvani, „ako ga i ima, ono se najbrže zaustavlja pružanjem još više ljubavi. To uvek deluje, znate. Ljudi kažu da prestupe valja kažnjavati, ali ako kažnjavate, kažnjavate samo sebe. A koja je svrha toga?“

„Ljubav“, glasno je razmišljala Mma Ramocve, tako mala, snažna reč.

Želudac Mme Potokvani je zakrčao. „Bilo bi dobro da uskoro nešto pojedemo. Ali, da, odgovor je ljubav, Mma. Ispričaću vam nešto što se dogodilo u sirotištu. Imali smo dete koje je kralo iz ormana sa hranom. Svi su to znali. Vaspitačica zadužena za taj orman videla ga je kako krade. I ostala deca su znala.

„Razgovarali smo s detetom i rekli mu da je ono što radi rđavo. Međutim, krađe su se nastavljale. Stoga smo pokušali nešto drugo. Stavili smo katanac na orman.“

Mma Ramocve je prasnula u smeh. „To deluje sasvim razumljivo, Mma.“

„Možda vam je sada smešno“, rekla je Mma Potokvani. „Ali dozvolite da vam kažem šta smo zatim uradili. Dali smo ključ katanca tom detetu. Sva naša deca imaju svoja zaduženja, koja moraju da obavljaju. Tog dečaka smo zadužili za orman.“

„I.“

„I krađe su prestale. Poverenje je učinilo svoje. Ukazali smo mu poverenje i on je to znao. Zato je prestao da krade. To je bio kraj krađa.“

Mma Ramocve je razmišljala. U pozadini njenog uma nalazilo se nešto za šta je mislila da bi mogla reći Mmi Makuci u vezi s ovim. Međutim, u razmišljanju ju je prekinula jedna od vaspitačica, koja im je donela veliki limeni tanjir s nekoliko komada voćnog kolača, zajedno s gomilom sendviča sa sirupom. Vaspitačica je dodala tanjir Mmi Ramocve i vratila se deci.

Mma Potokvani je bacila pogled svojoj prijateljici. „Mislim da je to za nas obe, Mma“, zabrinuto je rekla.

„Naravno“, rekla je Mma Ramocve. „Naravno.“

Jele su ćutke, zadovoljno. Deca su takođe bila tiha, s ustima punim sendviča sa sirupom, tako da su se ptice ponovo čule.

„Ono što pokušavamo da uradimo s ovom decom“, iznenada je rekla Mma Potokvani, „jeste da im damo nešto lepo čega će se

sećati. Želimo da imaju mnogo lepih uspomena, koje će potisnuti ružne i doprineti da one budu zaboravljene.“

„To je dobro“, rekla je Mma Ramocve.

Mma Potokvani je olizala mali trag sirupa s prsta. „Da“, rekla je. „A šta je s vama, Mma Ramocve? Koje su vaše najlepše uspomene? Imate li nekih posebnih?“

Mma Ramocve nije morala da razmišlja u vezi s tim. „Moj tata“, odvrtila je. „Bio je dobar čovek i uvek ga se sećam. Sećam se kako sam šetala s njim niz drum - ne sećam se koji - ali sećam se da nismo morali da razgovaramo, samo smo šetali i bili smo savršeno srećni. Zatim... zatim...“

„Da?“

Nije bila sigurna da li bi trebalo da kaže Mmi Potokvani za ovo, ali joj je ipak rekla, budući da su bile stare prijateljice. „Tu je još jedna uspomena. Sećam se kako me je gospodin Dž. L. B. Matekoni zaprosio. Jedne večeri u Zebrinoj ulici. Upravo je završio s popravkom mog kombija, i onda me je zaprosio. Beše se skoro smrklo, mada ne sasvim. Znaete to doba večeri? Tada me je zaprosio.“

Mma Potokvani je ozbiljna lica saslušala ovo poveravanje. Uzvratice istom merom, pomislila je.

„Čudno“, rekla je. „Mislim da je u mom slučaju bilo obrnuto. Ja sam zaprosila svog muža. Definitivno jesam. Zaprosila sam ga.“

Mma Ramocve je suspregla osmeh, prisativši se svog razgovora s Mmom Makuci. To je druga stvar koju moram da joj kažem, rekla je u sebi.

Šesnaesto poglavlje

KRATKO POGLAVLJE O ČAJU

Čajni režim u Prvoj damskoj detektivskoj agenciji bio je, po svim standardima, liberalan. Nisu imale određeno nikakvo zvanično vreme za prvo ispijanje čaja, ali se ipak gotovo uvek kuvao u isto vreme, što je nagoveštavalo da ima svoj punopravni položaj u toku dana. Beše to u osam izjutra, pola sata ili malo više nakon što bi počele s radom - barem teoretski - iako su Mma Ramocve i Mma Makuci neretko stizale na posao tek koji minut pre osam. Pristavljanje lončeta s vodom uvrežilo se kao deo rituala otvaranja kancelarije za taj dan, zajedno s pomeranjem stolice za klijenta iz ćoška u koji je premeštana svake večeri i njenim vraćanjem na sredinu sobe, gde je stajala sučelice stolu Mme Ramocve, spremna za upotrebu. Potom su otvarale prozor, taman onoliko koliko je potrebno, i umetale klin pod vrata u takav položaj da omogućava cirkulisanje vazduha, a da pri tom ne propušta previše buke iz servisa, što beše fina procena koje se Mma Ramocve svakog jutra lično poduhvatala. Posle toga sledio je kratak period za razmenu informacija između Mme Ramocve i Mme Makuci - šta je Futi Radifuti večerao prethodne večeri, šta je gospodin Dž. L. B. Matekoni rekao za leju koju je iskopao za svoj pasulj, šta je Radio Bocvana objavio u prvim jutarnjim vestima, i tome slično. Za to vreme, voda u lončetu bi proključala i poslužile bi se prve, nezvanične šolje čaja.

Zvaničan čaj pio se dva sata kasnije, u deset. Obaveza Mme Makuci bila je da lonče napuni vodom, što je ona činila na slavini odmah pored vrata koja su vodila u servis. Kad bi je video kako drži lonče pod slavinom, gospodin Polopeci je znao da će čaj biti gotov za oko pet minuta, tako da bi se potom uputio prema umivaoniku na drugom kraju radionice i počeo da pere ruke od mašinskog ulja. To je, opet, bio signal za gospodina Dž. L. B. Matekonija da odluči da li će nastaviti s poslom i popiti čaj kasnije, ili je posao u takvoj fazi da može da odloži alat u stranu i malo predahne.

Mma Makuci pripremala je čaj u dva čajnika. Jedan je bio njen, spasen od propasti pre izvesnog vremena kad ga je jedan od šegrta upotrebio kao sud za ispuštanje dizel-goriva, nekim čudom, čajnik nije pretrpeo nikakve posledice tog iskustva. Ovo beše jedan od ozbiljnijih sukoba između Mme Makuci i dvojice momaka i rezultovao je razmenom uvreda i Čarlijevim besnim odlaskom. Sada, sipajući ključalu vodu u čajnike, prisetila se tog teškog trenutka i zapitala se kako Čarliju ide njegov novi biznis. Nesumnjivo je bilo tiše bez njega, nije bilo onih iznenadnih uzvika koji su umeli da dopru iz servisa kad bi ispustio nešto iz ruke ili zaključio da je motor jogunast. Imao je običaj da viče na motore, upotrebljavajući živopisne uvrede, i premda mu je Mma Ramocve izričito napomenula da to nikad ne radi kad ona ima klijenta u agenciji, uzvici su se ipak čuli. A sada beše tiho, mlađi šegrt, koga je Mma Makuci videla kad je došao na posao, imao je snuždeno lice i delovao je neraspoloženo i nesrećno. Više mu neće biti zabavno, pomislila je, sad kad je Čarli otišao, i upitala se neće li možda i on dati otkaz i otići da se bavi nečim drugim. To bi neizbežno stvorilo problem gospodinu Dž. L. B. Matekoniju, koji nikako ne bi mogao da izađe na kraj s poslom samo uz pomoć gospodina Polopecija.

Mma Makuci je napunila svoj čajnik i potom posegla za malom limenom kutijom za čaj u kojoj je Mma Ramocve držala svoju zalihu crvenog biljnog čaja. Otvorila ju je, zavirila u nju i zatim je ponovo zatvorila.

„Mma Ramocve.“

Mma Ramocve je podigla pogled sa svojih papira. Dobila je pismo od nekog ko je tražio da se pozabave slučajem nestale osobe, ali se autor pisma potpisao sasvim nečitko, zaboravio je da naznači svoju adresu, a nije pomenuo ni ime nestale osobe. Podigla je pismo ka svetlu u uzaludnoj nadi da će naći neki nagoveštaj, i uzdahnula. Ovo neće biti lak slučaj.

„Mma Ramocve“, ponovila je Mma Makuci.

„Molim, Mma? Je li čaj gotov?“

Mma Makuci je podigla praznu kutiju i demonstrativno je protresla. „Ponestalo nam je biljnog čaja“, izjavila je. „Prazna je.“

Mma Ramocve je spustila pismo i bacila pogled na svoj ručni sat. Bilo je tek nekoliko minuta posle deset. „Ali ovo je čaj u deset“, rekla

je. „Kad smo ga jutros pili, bilo je biljnog čaja.“

„Jeste, bilo je“, saglasila se Mma Makuci. „Ali to je bila poslednja filter-vrećica. Nema više nijedne. Kutija je potpuno prazna. Pogledajte.“

Otvorila je limenu kutijicu i okrenula je otvorom naniže. Samo je nekoliko trunčica, zaostalih od davno potrošenih filter- vrećica, ispalo iz nje i odlepršalo na pod.

Mma Ramocve je znala da je ovo samo manja nezgoda, nova zaliha čaja mogla se kupiti bez problema, ali ne na vreme za prepodnevni čaj - osim ako ne izađe iz kancelarije i ne odveze se do supermarketa. Da joj je makar Mma Makuci ranije rekla da je potrošena i poslednja filter-vrećica, mogla je to da uradi pre deset. Pitala se da li da joj to i kaže, ali je ipak rešila da neće. Još uvek se pribojavala da bi Mmi Makuci moglo pasti na pamet da se predomisli u pogledu povratila na posao, a rasprava oko čaja beše tačno ona vrsta problema koja bi inicirala tako nešto.

„Sama sam kriva“, rekla je Mma Ramocve. „Trebalo je da proverim ima li dovoljno čaja u kutiji. Moja greška, Mma.“

Mma Makuci je ponovo zavirila u kutiju. „Nije“, odvratila je. „Mislim da je ipak moja, Mma. Trebalo je ranije da vam kažem da sam jutros potrošila poslednju filter-vrećicu. To je bio moj propust.“

Mma Ramocve je pomirljivo odmahнула rukom. „Ma dajte, Mma. To može svakom da se desi. Čovek se zaokupi ko zna kojim mislima i ne primeti da je ponestalo čaja. To se stalno dešava.“ „Ovde?“ upitala je Mma Makuci. „Kažete da se dešava ovde? Da sam ko zna koliko puta zaboravila da napomenem?“ „Ama ne“, žurno je odvratila Mma Ramocve. „Ne vi. Naprosto kažem da se dešava svugde. To je propust koji svakom može da se desi. Sasvim lako. Što se vas tiče, ne sećam se kad vam se dogodio. Mislim da nije nijednom.“

Činilo se da je ovo zadovoljilo Mmu Makuci. „Dobro. Ali šta ćemo sad? Hoćete li običan čaj, Mma?“

Mmi Ramocve se činilo da joj nema druge. „Ako već nema biljnog čaja, neću valjda sad sedeti ovde i ne piti nikakav čaj. Radije ću popiti šolju običnog čaja, nego da ga ne popijem uopšte.“ Upravo tada je u kancelariju ušao gospodin Polopeci. Učtivo pozdravivši Mmu Ramocve i Mmu Makuci, uputio se prema čajniku koji je Mma Makuci stavila na ormarić za dokumenta. Taman je pružio ruku da

naspe sebi čaj, ali se uto zaustavio. „Samo jedan čajnik“, rekao je, gledajući Mmu Makuci. „Je li ovo običan ili biljni čaj?“

„Običan“, promrmljala je Mma Makuci.

Izgledao je iznenađeno. „A gde je biljni čaj, Mma?“

Mma Makuci, koja je dotle gledala na drugu stranu, okrenula se tada prema njemu. „Šta vas se tiče, Rra? Vi pijete običan čaj, zar ne? Čajnik ga je pun. Haj'te, naspite. Ima ga koliko hoćete.“

Gospodin Polopeci beše dobrodušan čovek - još dobrodušniji od gospodina Dž. L. B. Matekonija - i ne bi se ni za živu glavu raspravljao s Mmom Makuci. Ne govoreći ništa, uzeo je čajnik i počeo da sipa čaj. Mma Ramocve je, međutim, posmatrala.

„Sve je u redu, Rra“, rekla je umirujućim glasom. „Mma Makuci nije mislila ništa loše. Nažalost, ponestalo nam je biljnog čaja. To je moja greška. Trebalo je da pomislim da bi mogao da bude pri kraju. Ali nije to neka velika stvar.“

Gospodin Polopeci je spustio čajnik i uzeo svoju šolju, obuhvativši je dlanovima kao da pokušava da ih ugreje. „Možda bi trebalo da imamo sistem“, rekao je. „Kad u kutiji ostane samo pet filter-vrećica, vreme je za kupovinu još čaja. U apoteci u kojoj sam radio, tako smo kontrolisali zalihe. Kad na policama ostane samo određeni broj kutija nekog leka, automatski smo poručivali novu količinu.“ Zastao je i srknuo gutljaj čaja. „To je odlično funkcionisalo.“

Mma Ramocve je ovo slušala s određenom nelagodnom. Okrznula je pogledom Mmu Makuci, koja se u međuvremenu vratila za svoj sto i sada je na njemu ispisivala prstom neku nevidljivu šaru.

„Da“, nastavio je gospodin Polopeci. „Sistem je odlična ideja. Mma Makuci, jesu li vas u Bocvanskom koledžu za sekretarice učili o sistemima?“

Ovo je bio trenutak prožet napetošću, za koji su se kasnije složili da beše uzbudljiv, ali je u to vreme bio donekle opasan. Mma Ramocve gotovo da se nije usuđivala da pogleda Mmu Makuci, ali joj pogled beše neodoljivo privučen na drugu stranu prostorije, gde se sreo s očima druge žene. Zatim se Mma Ramocve osmehnula, možda nervozno, ali se ipak osmehnula i, na njeno ogromno olakšanje, Mma Makuci joj je uzvratila osmeh. Beše ovo zaverenički trenutak dveju žena, koji je otklonio svu napetost iz situacije.

„Pa ništa, Rra, onda ćemo morati vas da zadužimo za čaj“, mirno je rekla Mma Makuci. „Kad se već tako dobro razumete u sisteme.“

Sav pometen, promrmljavši neodlučan odgovor, gospodin Polopeci je izašao napolje.

„Dakle, to je sređeno“, konstatovala je Mma Ramocve.

Sedamnaesto poglavlje

FOTOGRAFSKI DOKAZ

Istog prepodneva kad je Prvoj damskoj detektivskoj agenciji ponestalo biljnog čaja, gospodin Dž. L. B. Matekoni je ostavio servis na brigu gospodinu Polopeciju i mlađem šegrtu. Nisu imali mnogo posla - tu su bila samo dvoja kola, jedna od njih, običan porodični automobil, beše dovezen na redovan servis, koji je gospodin Polopeci sad već mogao da odradi bez ičije pomoći, dok je na drugom trebalo popraviti kvar na sistemu za ubrizgavanje goriva. To je bilo malo komplikovanije, ali verovatno u dometu mlađeg šegrta, pod uslovom da se kasnije proveri šta je uradio.

„Odoh da obavim neku istragu za Mmu Ramocve“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni gospodinu Polopeciju. „Za to vreme ste vi ovde glavni, Rra.“

Gospodin Polopeci je klimnuo glavom. Osećao je izvesnu zavist zbog toga što je gospodin Dž. L. B. Matekoni dobio zaduženje koje je, po njegovom mišljenju, trebalo da bude dodeljeno njemu. U prvi mah je, naime, shvatio da je pre svega nameštenik agencije, pomoćni detektiv ili kako se to već zove, a da su njegove dužnosti u servisu na drugom mestu u odnosu na to. Sada je izgledalo da se od njega očekuje da bude više automehaničar nego detektiv. Ali nije nameravao da se žali, beše zahvalan na tome što je uopšte dobio posao, bilo kakav, nakon što dugo nije uspevao da nađe nikakav.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se odvezao svojim kamionetom do fotografske radnje u kojoj je ostavio film na razvijanje. Pomoćnik u radnji, momak u crvenoj pamučnoj majici, dočekao ga je živahnim pozdravom. „Došli ste po svoje fotografije, Rra? Gotove su. Sam sam ih napravio. Ako niste zadovoljni, vraćamo pare!“ Posegao je rukom u malu kartonsku kutiju iza sebe i izvadio mali šareni koverat. „Izvol'te.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je krenuo da izvlači iz novčanika novčanicu od pedeset pula.

„Neću vam naplatiti punu cenu“, rekao je momak. „Imali ste samo dva snimka na celom filmu. Je li sve u redu s vašim fotoaparatom?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se pitao koja je to druga fotografija. „Dve fotografije?“

„Aha. Evo. Pogledajte. Ove.“ Momak je otvorio koverat i izvadio dve velike, blistave slike. „Na ovoj je kuća. Tamo dole, iza ćoška. A ova ovde... na njoj su neka žena i muškarac. To mora da joj je dečko, rekao bih. I to je sve. Ostatak - beo. Nema ništa.“ Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pogledao fotografiju kuće - ispala je veoma dobro i mogao je da razazna figuru žene koja je stajala na verandi, mada je muškarac na stepenicama bio leđima okrenut objektivu fotoaparata i delimično zaklonjen niskom granom drveta, tako da se nije mogao identifikovati. Ali gospodin Botumile i nije bio predmet interesovanja ovde - to je bila žena, a ona se vrlo jasno videla. Pogledao je drugu fotografiju - sigurno je već odranije bila na filmu, snimljena pre nekog vremena i zaboravljena. Uzeo ju je od momka i zaboravio se u nju.

Mma Ramocve je stajala ispred nekakvog drveta negde. Iza nje, u senci, nalazile su se dve stolice, a tik do Mme Ramocve stajao je neki muškarac. Bio je u beloj košulji, s tankom crvenom kravatom. Imao je besprekorno izglancane braon cipele i blistavu kopču na opasaču. I grlio je Mmu Ramocve oko struka.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je nekoliko trenutaka samo zurio u fotografiju. Misli mu behu zbrkane. Ko je ovaj čovek? Ne znam. Zašto grli Mmu Ramocve? Može da postoji samo jedan razlog za to. Koliko dugo se viđaju? Kad se viđa s njim? Pitanja behu konfuzna, bolna.

Momak ga je posmatrao, pretpostavio je da je fotografija Mme Ramocve predstavljala šok. Bivalo je to s nekim fotografijama koje je isporučivao, to je dobro znao, ali najčešće ih nije davao direktno mužu u ruke. „Ova fotografija kuće“, rekao je, gurnuvši je u ruku gospodina Dž. L. B. Matekonija. „Znam gde se ta kuća nalazi. Čim se skrene s Tlokvenškog drumu, je li tako? To je kuća Balesengovih. Poznajem ih. Ovo ovde je Mma Baleseng. Gospodin Baleseng je jedan od trenera u školskom fudbalskom timu. Ume da igra fudbal, taj čovek. A jeste li vi nekad igrali fudbal, Rra?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni nije odgovarao.

„Rra?“ Mladićev glas beše brižan. U pravu sam, pomislio je, ova fotografija je za njega označila kraj nečega.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je podigao pogled sa fotografije. Deluje ošamućeno, pomislio je momak, gotov da zaplače.

„Neću vam naplatiti, Rra“, rekao je, pogledavši preko ramena. „Kad na filmu nema više od jedne ili dveju fotografija, ne naplaćujemo ništa. Šteta je da ljudi plaćaju za grešku.“

Da plaćaju za grešku. Reči su zasecale duboko, a svaka je bila jedan mali nož. Ja plaćam za svoju grešku kao muž, pomislio je. Nisam bio dobar muž, a ovo mi je plata za to. Gubim Mmu Ramocve.

Okrenuo se, jedva se prisativši da zahvali momku, i vratio do svog kamioneta. Napolju je bilo veoma svetlo, sa zimskim suncem koje je nemilice sijalo, a vazduh redak i oštar, i sve se tako jasno ocrtavalo. Pod ovakvim svetlom, naše ljudske greške, naša krhkost, izgledaju tako bespoštedno ogoljeni. Ovo je on, automehaničar, čovek koji ne ume bogzna kako s rečima, čovek koji nije bogat, već je samo običan čovek koji je zavoleo jednu izuzetnu ženu i verovao da će biti dovoljno dobar za nju, kakva pomisao, pored svih onih rečitih i prefinjenih muškaraca, muškaraca koji znaju kako da šarmiraju žene, da ih odmame od dosadnih muškaraca koji su gajili nerealnu nadu da one mogu biti njihove.

Gurnuo je ključ u kontakt-bravu kamioneta. Ne, rekao je sam sebi, pre nagluješ sa zaključcima. Nemaš dokaza o neverstvu Mme Ramocve, imaš samo fotografiju, jednu jedincatu fotografiju. A sve što znaš o Mmi Ramocve i njenom karakteru, sve što znaš o njenoj lojalnosti i poštenju, nagoveštava da takvi zaključci nisu nimalo fer. Nezamislivo je da bi Mma Ramocve mogla imati vanbračnu avanturu, sasvim nezamislivo, tako da zaista ne bi trebalo da gaji ni najmanje sumnje u tom pogledu.

Prasnulo je u glasan smeh. Sedeo je sam u kamionetu i smejavao se sopstvenoj gluposti. Setio se onoga što mu je dr Mofat rekao o njegovoj bolesti - da osobi koja pati od depresije mogu pasti na pamet neke čudne ideje - obmanjujuće - u vezi sa sopstvenim ili tuđim postupcima. Iako mu je sada bilo mnogo bolje i više nije morao da uzima lekove, beše upozoren na mogućnost povratka takvih misli, iracionalnih osećanja i rečeno mu je da bi trebalo da vodi računa o tome. Možda mu se desilo baš to - pala mu je na pamet jedna

prolazna misao takve prirode, a on joj je dozvolio da se razmahne. Moram biti razuman, rekao je sam sebi. Oženjen sam odanom, dobrom ženom, koja ne bi nikad tražila ljubavnika, koja me ne bi nikad izneverila. Bezbedan sam, bezbedan sam u okrilju njene ljubavi.

Ali ipak, ipak... ko je onaj na fotografiji?

Uz krajnji napor, gospodin Dž. L. B. Matekoni je uspeo da izbaciti iz glave sve misli o uznemirujućoj fotografiji i koncentriše se na fotografiju Mme Baleseng i kuće. Otišao je kod Mme Botumile, u njen veliki bungalov u ulici Njerere. Beše to skup deo grada, u kojem su kuće počele da se grade nedugo nakon što je Gaboron proglašen za prestonicu nove, nezavisne države Bocvane. Placevi su bili veliki, a kuće su posedovale svu udobnost svojstvenu tom periodu, sa svojim velikim pravougaonim prostorijama i velikim strehama koje nisu dozvoljavale suncu da prodire kroz prozore. Tek kasnije, kad su arhitekta počele da nameću svoje ideje o oštrim graditeljskim linijama, prozori behu izloženi suncu, što je velika greška u zemlji poput Bocvane. U kući Botumileovih bilo je hladovito, s tavanice su tiho zujali ventilatori, čak i sad na kraju zime, a podovi od uglačanog crvenog kamena behu hladni pod nogama.

Mma Botumile primila ga je na verandi kuće, na mestu koje je gledalo pravo na razgranato drvo žakarande i deo zida pokriven puzavim viticama ukrasnog graška. Nije ustala da ga pozdravi kad ga je kućna pomoćnica uvela unutra, već je nastavila da razgovara telefonom. Podigao je pogled prema tavanici, a potom stao da proučava biljke u saksijama, odvrćajući oči od neučivosti svoje domaćice.

Naposletku je završila razgovor. „Da, Rra“, rekla je, bacivši bežični telefon na jastuče pored sebe. „Imate neku informaciju za mene.“

Nije bilo pozdrava, nije ga pitala za zdravlje, ali beše već navikao na to i nije dozvolio sebi da se nervira zbog toga.

„Obavio sam istragu“, rekao je ozbiljnim glasom. Pogledao je u stolicu pored nje. „Mogu li da sednem, Mma?“

Odobrila je kratkim gestom. „Ako baš morate. Da. Sedite i recite mi šta ste saznali o mom mužu.“

Spustio se na stolicu i izvadio fotografiju iz koverta. „Pratio sam vašeg muža, Mma“, počeo je. „Pratio sam ga kad je uveče izašao s

posla i ustanovio da se viđa s drugom ženom."

Posmatrao je njenu reakciju na ovo otkriće. Uspela je da se kontroliše, samo je načas zatvorila oči. Zatim ga je pogledala. „Da?“

„Verujem da se dotična žena zove Mma Baleseng, a živi preko u...“

Mma Botumile je naglo uvukla vazduh. „Baleseng?“

„Da“, odvratio je. „Ako pogledate ovu fotografiju, videćete je. To je njena kuća. A ova osoba ovde, koja se od drveta ne vidi dobro, to je vaš muž koji se penje uz stepenice. To su njegove noge.“

Mma Botumile se zagledala u fotografiju. „Znači, ona“, prosiktala je. „Ona.“

„Poznajete li je?“ upitao je gospodin Dž. L. B. Matekoni.

Mma Botumile je podigla pogled s fotografije i besno odgovorila: „Poznajem li je? Pitajte me - da li je poznajem?“ Zafrljačila je fotografiju na stočić. „Dabome da je poznajem. Njen muž radi s mojim. Ne vole se baš mnogo, ali su kolege na poslu. A ona se sada vucara s mojim mužem. Možete li da poverujete, Rra?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je isprepleo prste na rukama. Kajao se što nije popričao s Mmom Ramocve o primerenom načinu saopštavanja ovakvih informacija, da li se od njega očekivalo saosećanje? Da li bi trebalo da pokuša da teši klijentkmu? Pomislio je da bi bilo teško tešiti nekog kao što je Mma Botumile, ali pitao se da li da svejedno pokuša.

„Na pamet mi nije palo da bi se mogao vucarati s njom“, besno je rekla Mma Botumile. „Ona je jedna veoma ružna žena, znate. Veoma ružna.“

Ali ona tu ništa ne može, hteo je da kaže gospodin Dž. L. B. Matekoni, ali se suzdržao.

„Možda...“, zaustio je, ali nije završio rečenicu. Mma Botumile je ustala sa stolice i zagledala se niz prilazni put.

„O da“, rekla je. „Kao poručeno. Moj muž se upravo vraća kući.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je krenuo da ustaje, ali ga je Mma Botumile gurnula natrag na stolicu. „Ne idete vi nikud“, rekla je. „Možda mi zatrebate.“

„Hoćete li da..zaustio je da upita.

„O da“, odvratio je. „Hoću, još kako. A moraće i on. Zahtevaću da mi sve kaže i već vidim kakvu će facu da napravi! Biće to vrlo

zabavan trenutak, Rra. Nadam se samo da posedujete smisao za humor, kako biste mogli da uživate u tome.“

Kad je Mma Botumile izašla da sačeka muža, gospodin Dž. L. B. Matekoni je ostao na verandi, jadan i usamljen. Palo mu je na pamet da Mma Botumile nema prava da ga zadržava ovde protiv njegove volje, da može da ode ako hoće, ali ako tako postupi, onda će Mma Ramocve sasvim sigurno saznati da je napustio slučaj i teško da će biti impresionirana. Ne, moraće da ostane ovde i pruži Mmi Botumile očekivanu podršku kad bude suočila muža s dokazima.

Prvo su se začuli glasovi iza ćoška - glas Mme Botumile i glas muškarca. Potom su se pojavili, prvo ona, a za njom muškarac čiji je glas čuo. Ali to nije bio njen muž, to nije bio gospodin Botumile.

„Ovo je moj muž“, rekla je Mma Botumile, pokazavši prstom, prilično neučtivo, na muškarca iza sebe.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pogledao jedno, pa drugo.

„Šta je bilo?“ rekla je Mma Botumile. „Videli ste duha?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni beše svestan činjenice da ga gospodin Botumile posmatra zbunjeno i iščekujući. Ipak, odlučio je da ga ne gleda i, umesto toga, koncentrisao se na Mmu Botumile.

„To nije onaj muškarac“, rekao je.

„Kako to mislite!“ upitala je Mma Botumile. Okrenula se prema mužu i gotovo usput mu dobacila: „Tvoja mala avantura. Gotova je. Od ovog momenta.“

Nijedan glumac ne bi se pretvarao ovako ubedljivo kao gospodin Botumile, ukoliko se uopšte pretvarao, a gospodin Dž. L. B. Matekoni je vrlo brzo zaključio da to nije slučaj. „Ja? Avantura?“

„Da“, odrezala je Mma Botumile.

„Ali...ali...“ Gospodin Botumile gledao je u gospodina Dž. L. B. Matekonija tražeći podršku. „To nije istina, Rra. Nije istina.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je zadržao dah. Mma Botumile, Mma Potokvani - sve te moćne žene behu iste, a čovek je naprosto morao da im se suprotstavi. Što ne beše lako, ali je moralo da se učini. „To nije onaj muškarac, Mma“, glasno je rekao. „To nije muškarac koga sam pratio.“

„Ali rekli ste...“

„Jesam, rekao sam, ali pogrešio sam. Video sam drugog muškarca kako izlazi iz one poslovne zgrade. On je takođe vozio crvena kola.“

Njega sam pratio."

Gospodin Botumile je pljesnuo rukama. „Ali to je Baleseng. On radi sa mnom. Baleseng je finansijski kontrolor. Pratili ste Balesenga, Rra! Baleseng ima ljubavnicu!“

Mma Botumile uputila je gospodinu Dž. L. B. Matekoniju ubitačan pogled. „Glupi, beskorisni čoveče“, rekla je. „Vi i vaša glupava fotografija. To je slika Balesenga koji se vraća kući, ženi! Budaletino jedna!“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je ćutke progutao ove uvrede. Spustio je pogled prema stolu, prema fotografiji za koju se ispostavila da je sasvim nedužna. Veran muž vraća se svojoj ženi, to bi mogao biti naslov ove slike. Pogrešio je, to je tačno, ali bila je to nenamerna greška, od onih kakve mogu da se dese svakom, pa i ovoj neverovatno arogantnoj ženi. „Ne nazivajte me budalom“, tiho je rekao. „Neću to trpeti, Mma.“

Besno je zurila u njega. „Budalo“, rekla je. „Eto. Nazvala sam vas budalom, Rra.“

Ali gospodin Dž. L. B. Matekoni je razmišljao. Upravo mu je sinulo da ipak ima informaciju koja bi mogla biti od koristi ovim ljudima, iako su izgledi za to bili mali.

„Znate, dvaput sam pratio tog Balesenga“, rekao je. „A prvi put sam video nešto vrlo zanimljivo.“

„Ma nemojte“, podrugljivo je dobacila Mma Botumile. „Da ga niste možda videli kako odlazi u kupovinu? Videli ste da je pazario par čarapa? Vrlo zanimljiva informacija, Rra!“

„Ne rugajte mi se, Mma“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni, povišenim tonom, ali još uvek uspevajući da se kontroliše. „Ne obraćajte mi se na taj način. Vi ste nevaspitani.“ Zastao je. „Video sam kako se sastao s Čarlijem Gocom. I čuo sam o čemu su razgovarali.“

Njegove reči imale su trenutno i dramatično dejstvo. Gospodin Botumile, koji se ćutke, usiljeno smeškao od trenutka kad beše oslobođen sumnje, sada je živnuo. „S Gocom?“ rekao je. „Sastao se s Gocom?“

„Da“, odvratio je gospodin Dž. L. B. Matekoni.

„U vezi s čim?“ upitala je Mma Botumile. „O čemu su razgovarali?“

„O rudnicima“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni.

Gospodin Botumile okrznuo je pogledom svoju ženu. „Ovo moramo da čujemo.”

„Ne pre nego što se izvinite”, dostojanstveno je rekao gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Tada ću vam sve ispričati. Ali ne pre toga.”

Mma Botumile je razrogačila oči. Izgledalo je da se bori sa suprotstavljenim osećanjima, ali se naposletku okrenula svom mužu. „Izvini”, rekla je. „Kasnije ćemo razgovarati.”

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pročistio grlo. Hteo je da kaže da bi trebalo da se izvini njemu, a ona se izvinila mužu. E pa moraće još jednom da se izvini, što joj uopšte neće škoditi, pomislio je, jer ova žena, bogme, i te kako ima zbog čega da se izvinjava.

Čekajući na izvinjenje, koje je naposletku dobio, pa makar i nevoljko izgovoreno, gospodin Dž. L. B. Matekoni je pomislio: Ja sam automehaničar. Ja nisam detektiv. To se sada vrlo lepo vidi.

„A sada, molim vas, recite nam šta ste tačno čuli, o čemu su razgovarali?” rekao je gospodin Botumile.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni im je rekao. Bilo je rupa u njegovoj priči, ali Botumileovi su ih spremno popunili. Na kraju, zadovoljno se osmehujući zbog onoga što je saznao, gospodin Botumile je objasnio gospodinu Dž. L. B. Matekoniju šta je to manipulisanje deonicama, šta su insajderske informacije i koliko dragocenu prednost predstavljaju kad se saznaju na vreme. Čarli Goco mogao je da zaradi mnogo para na deonicama kompanije, jer je pre ostalih saznao šta se sprema. A deo tog profita otišao bi Balesengu.

„Pokazali ste se kao izuzetno dobar detektiv”, rekao je naposletku gospodin Botumile. „Zaista jeste, Rra.”

„O”, izustio je gospodin Dž. L. B. Matekoni. Nije smatrao da je tako. Može li neko da bude dobar u nečemu, a da nije svestan toga? Može li da prihvati zasluge za slučajni rezultat? Ali bez obzira na odgovore na ova pitanja, beše već doneo odluku. Čovek najbolje radi, pomislio je, ono što je oduvek najbolje radio.

Osamnaesto poglavlje

ZAVARAVAMO SE ILI NAS ZAVARAVAJU

„Mma Makuci“, rekla je Mma Ramocve. „Htela bih da čujem o vašem slučaju. Ona mala žena...“

„Tini.“

Mma Ramocve se nasmejala. „Pretpostavljam da njoj ne smeta. Ali zašto se ljudi mire s takvim imenima? Mi Bacvane ponekad nismo baš ljubazni kada je reč o imenima koja sebi nadevamo.“

Mma Makuci se složila s tim. U Bobonongu je nekad poznavala dečaka čije je ime značilo onaj koji ima klempave uši. Ali živio je s tim imenom i kao da ga ono uopšte nije sekiralo. Ujedno je i odgovaralo istini, uši mu zaista behu klempave i štrcale su pod gotovo pravim uglom u odnosu na glavu. Međutim, zašto obeležiti dete takvim imenom? Pa onda, tu je i onaj muškarac koji radi u supermarketu, čije ime, kad se prevede sa secvanskog, znači veliki nos. Jeste da ima velik nos, ali postoje ljudi s mnogo većim nosevima od njegovog. Mmi Makuci se činilo da je samo njegovo ime razlog što je njen pogled svaki put bivao neumitno privučen tim dominantnim delom njegovog lica.

„Mislim da njoj ne smeta što je tako zovu, Mma“, rekla je. „Jer stvarno je vrlo niska. Takođe je...“ Glas joj je zamro. Bilo je nečega neopisivo tužnog u vezi s Tini, s njenim molećivim pogledom. Imala je osećaj da mala žena nešto želi, ali nije bila sigurna šta je to. Ljubav? Prijateljstvo? Kao da ju je mučila usamljenost, kao što biva s nekim ljudima koji nekako naprosto ne pripadaju nigde, uklapaju se - donekle - ali kao da nikad i nigde nisu sasvim kod kuće.

„Nesrećna je“, rekla je Mma Ramocve. „Videla sam već tu ženu. Ne poznajem je, ali sam je videla.“

„Jeste, nesrećna je“, odvratila je Mma Makuci. „Ali tu joj već ne možemo pomoći, zar ne, Mma?“

Mma Ramocve je uzdahnula. „Ne možemo usrećiti sve naše klijente, Mma. Ponekad, možda. Zavisi od toga da li žele da znaju

ono što im kažemo. Istina ne znači uvek sreću, zar ne?“ Mma Makuci je uzela olovku sa svog radnog stola i počela dokono da crta na listu papira. Zatekla je sebe kako crta nebo, oblak, prazninu, suncobranast oblik drveta akacije, nekoliko poteza olovkom po belom papiru. Zašto vidi ove stvari kad razmišlja o sreći?

„A jeste li vi srećni, Mma Ramocve?“ Olovka se i dalje pomerala po papiru. Sada je crtala lonac, onaj za kuvanje, a tu je bio i plamen, te talasaste linije ispod njega. Kuvanje. Jelo za Futija Radifutija, za čoveka koji joj je poklonio onaj dijamant, da bi joj pokazao da je voli, i koji ju je stvarno voleo, znala je to. Devojka iz Bobononga, s dijamantskim prstenom i muškarcem koji ima prodavnicu nameštaja i kuću. Sve je to došlo do mene.

„Vrlo sam srećna“, odvratila je Mma Ramocve. „Imam dobrog muža. Imam svoju kuću u Zebrinoj ulici. Motoleli, Pusoa. Imam ovaj biznis. I sve svoje prijatelje, među kojima ste i vi, Mma Makuci. Ja sam vrlo srećna žena.“

„To je dobro.“

„A vi, Mma? Jeste li i vi srećni?“

Mma Makuci je spustila olovku. Pogledala je svoje cipele, zelene cipele s nebeskoplavom postavom, a one su joj uzvratile pogled. Daj, gazdarice. Ne okolišaj. Reci joj. Načas ju je iznervirala činjenica da se njene cipele usuđuju da joj se ovako obraćaju, ali znala je da su u pravu.

„Srećna sam“, rekla je. „Verena sam i udaću se za gospodina Futija Radifutija.“

„Koji je dobar čovek“, uplela se Mma Ramocve.

„Da, koji je dobar čovek. I imam dobar posao.“

Ovo je predstavljalo olakšanje za Mmu Ramocve, koja je oduševljeno klimnula glavom.

„Detektiva-saradnika“, požurila je da doda Mma Makuci. Mma Ramocve je isto tako požurila da potvrdi. „Da. Posao detektiva-saradnika.“

„Dakle, imam sve što mi je u životu potrebno“, zaključila je Mma Makuci. „A veliki deo toga dugujem vama, Mma. I zahvalna sam vam, zaista sam vam zahvalna.“

Nije imalo još mnogo toga da se kaže na temu sreće, stoga se razgovor vratio na Tini i njene probleme. Mma Makuci je rekla Mmi

Ramocve za svoju posetu štampariji i susretu s ljudima zaposlenim u njoj. „Razgovarala sam sa svima njima”, rekla je. „Ali, znali su ko sam - brzo se raščulo nakon što su me prepoznali. Svi su rekli da ne znaju ništa o krađama. Svi su rekli da ne mogu da zamisle da bi neko potkradao štampariju. I to je bilo to.” Zastala je. „Nisam sigurna kako dalje, Mma. Postoji jedna osoba na koju Tini sumnja i moram reći da je taj i meni delovao vrlo podmuklo kad sam ga videla.”

Mma Ramocve beše zaintrigirana. „Instinkt vam je to kazao, Mma?”

„O da”, odvrtila je Mma Makuci. „Znam da o ljudima ne treba suditi po izgledu. Znam to. Ali...”

„Da”, rekla je Mma Ramocve. „Ali. I to veoma važno ali. Ljudi vam mnogo kazuju načinom na koji vas gledaju. To ne mogu da spreče.”

Mma Makuci se prisetila muškarca u onoj kancelariji i načina na koji je skrenuo pogled kad su mu je predstavili. A kad je podigao glavu i sreo njen pogled, smesta je opet pogledao u stranu. Pomislila je da ne bi nikad mogla da veruje muškarcu koji tako gleda.

„Možda je on taj”, rekla je Mma Ramocve. „Ali šta možemo da uradimo? Da mu postavimo nekakvu zamku? Već smo to radili u sličnim slučajevima, zar ne? Podmetnemo nešto i kasnije pronađemo to kod lopova. Mogli biste tako da postupite.”

„Da. Pa...”

A onda se Mma Ramocve setila. Mma Potokvani joj je, zar ne, ispričala na pikniku za sličan problem. Za dete koje je kralo hranu iz ormana. A Mma Potokvani je rešila problem. Deca su, naravno, drugačija, ali ne baš mnogo drugačija kada je reč o strahovima i emocijama.

„Mma Potokvani mi je ispričala nešto”, zamišljeno je rekla Mma Ramocve. „Rekla mi je da je jedno dete u sirotištu kralo. A oni su problem rešili tako što su mu dali ključ tog ormana. Krađe su tada prestale.”

Mma Ramocve je napola očekivala da Mma Makuci glatko odbaci ovu ideju. Međutim, njena pomoćnica je delovala zainteresovano. „I to je upalilo?” upitala je Mma Makuci.

„Više nije bilo krađa”, rekla je Mma Ramocve. „Dete nije znalo kako to izgleda kad ti ukažu poverenje. Kad su mu ukazali poverenje, doraslo je izazovu. E sad, taj tip podmuklog izgleda u štampariji. Šta

bi bilo kad bismo ga zadužili za zalihe? Šta bi bilo kad bi mu ta vaša Tini ukazala poverenje?"

Mma Makuci je pogledala u svoje cipele. Probaj, gazdarice! Malo je razmislila. „Možda, Mma”, rekla je. Zazvučala je nesigurno u prvi mah, ali je potom nastavila s rastućim ubeđenjem. „Tako je. Predložiću joj da ga zaduži za zalihe. Posle toga, dogodiće se jedna od dve stvari: ili će krađe prestati, zato što mu je ukazano poverenje, ili... ili će da odnese sve na gomilu. Dogodiće se jedno od toga.”

Ovo nije u skladu s poentom priče Mme Potokvani, pomislila je Mma Ramocve, ali čovek mora odati priznanje realnosti Mme Makuci. „Da”, složila se potom. „Problem će biti rešen, na ovaj ili onaj način.”

Gazdarice, ima sasvim daje obeli, došapnule su Mmi Makuci njene cipele.

Čarli je došao tog popodneva. Gospodin Dž. L. B. Matekoni beše zauzet kutijom menjača, a mlađi šegrt rutinskim ispuštanjem ulja. Gospodin Dž. L. B. Matekoni, koji ga je prvi opazio, ustao je i obrisao ruke papirnim ubrusom. Stojeći na ulazu u radionicu, Čarli je nesigurno podigao desnu ruku u znak pozdrava.

„Ja sam, gazda. Ja sam.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se nasmejao. „Nisam zaboravio ko si, Rra! Navratio si da nas obideš.” Pogledao je iza Čarlija, na čistinu ispred radionice. „A gde je merce...?” Glas mu je zamro pre no što je izgovorio pitanje do kraja. Nije bilo mercedesa, nije bilo nikakvih kola.

Čarlijevo ponašanje kazivalo je sve - način na koji je gledao u pod, izraz jada na njegovom licu, njegovo krajnje poraženo držanje. Mlađi šegrt, koji je stajao pored gospodina Dž. L. B. Matekonija, nervozno je pogledao svog poslodavca. „Čarli se vratio”, rekao je, i pokušao da se osmehne. „Vidite, Rra. Opet se vratio. Morate mu opet dati posao, Rra. Morate. Kad vas molim.” Povukao je gospodina Dž. L. B. Matekonija za rukav, ostavljajući masne fleke na tkanini.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pogledao mrlje. Ovo je počelo da ga izluđuje. Milion puta je ponovio ovim momcima da ga ne diraju masnim rukama, a oni su to stalno radili, stalno, tapšući ga po ramenima, hvatajući ga za rukav da bi mu nešto pokazali, uništavajući mu radni kombinezon koji je on nastojao da sačuva što

je moguće čistijim. A sad je ovaj nedotupavni momak opet ostavio otiske prstiju na njegovom rukavu, dok je onaj drugi, još nedotupavniji, verovatno uspeo da uništi vremešan ali u svakom drugom pogledu savršeno dobar mercedes. I šta tu čovek može da uradi? Odakle uopšte da počne?

Tiho se obratio Čarliju. „Šta se dogodilo? Samo mi reci šta se dogodilo. I neću da čujem ovo i ono. Neću da čujem Nisam ja kriv, Rra. Samo hoću da čujem šta se dogodilo.”

Čarli se u neprilici premeštao s noge na nogu. „Saobraćajka. Pre dva dana.”

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je duboko uzdahnuo. „1?” Čarli je slegao ramenima. „Nisam mog'o ni dovdre da ga dovezem“, rekao je. „Policijski automehaničar ga je pregledao. Rek'o je...” Zaćutao je, završivši rećenicu bespomoćnim pokretom ruke.

„Totalna šteta?” upitao je mlađi šegrt.

Čarli je pokrio usta rukom. Kroz prste, probio se prigušen glas. „Da. Rek'o je da bi popravka koštala mnogo više nego što kola vrede. Jes', totalna šteta.”

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je podigao pogled prema nebu. Doveo je ove momke ovamo, dao je sve od sebe, a oni su opet uspevali da upropaste sve ćega bi se dotakli. Upitao se da li je i sam bio takav kad je bio mlad, tako malerozan, tako nesposoban da bilo šta uradi kako valja. Grešio je, normalno, imao je nekoliko pogrešnih početaka, ali ništa ni blizu nivou nesposobnosti koji su ovi momci ovako lako dostigli.

Osetio je iznenadan poriv da se izviće na Čarlija, da ga dograbi za revere jakne i prodrma, da ga drma sve dok mu ne utera malo pameti u tu glavu po kojoj su se, izgleda, motale samo misli o devojkama i gizdavoć odeći i takvim stvarima. Iskušenje beše veliko i umalo ga je nadjaćalo, ali ipak je uspeo da mu se odupre. Gospodin Dž. L. B. Matekoni još nikad nije nasrnuo na nekog u besu i nije nameravao da sad počne s tim. Opasan trenutak je prošao.

„Nego, gazda, nešto sam mislio“, počeo je Čarli. „Nešto sam mislio, da' bi' mog'o da se vratim kod vas?”

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se ugrizao za usnu. Ovo je nesumnjivo bila prilika da se otarasi Čarlija, samo kad bi hteo, ali je, istog ćasa kad mu je ta mogućnost pala na pamet, shvatio da mu je

zapravo laknulo što se ovaj vratio, pa makar i u ovako teškim okolnostima. Kola su još uvek bila pokrivena njegovim osiguranjem, mada će, zbog toga što je krivica bila Čarlijeva, na kraju ipak biti u minusu - i to skoro pet hiljada pula, smatrao je. Toliko će ga koštati Čarlijeva saobraćajka, a ovaj neće nikad moći da mu vrati te pare. Međutim, ovi momci su bili poput zahtevnih rođaka, poput suše, poput neuterivog duga - nešto što je uvek tu i na šta se čovek naposljetku navikne.

Uzdahnuo je. „Dobro, de. Od sutra ponovo radiš ovde.“ Presrećan, mlađi šegrt dohvatio je gospodina Dž. L. B. Matekonija za ruku i snažno je stegao. „Joj, gazda, kako ste vi dobar čovek. Tako ste dobri prema Čarliju.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni nije rekao ništa. Pažljivo se oslobodio mladićevog stiska i otišao natrag u radionicu. Tamo gde ga je ovaj maločas uhvatio, na rukavu su se nalazile nove fleke. Mogao je da se uzrujava oko toga, ali nije. Kakva vajda? pomislio je. Neke stvari su naprosto takve kakve su.

Otišao je kancelariju, gde je Mma Ramocve upravo diktirala pismo Mmi Makuci, koja ga je stenografski beležila. Zastao je na trenutak na vratima, dok mu Mma Ramocve nije rukom dala znale da uđe.

„Nije ništa poverljivo“, rekla je. „Samo pismo nekom ko nije platio račun.“^a

„Stvarno?“ rekao je. „A šta u takvim slučajevima kažeš?“ „Ako ovaj neizmiren račun ne platite do kraja sledećeg meseca, bićemo prinuđeni da...“ Zastala je. „Dotle smo stigle.“ „Bićemo prinuđeni da...“ ponovila je.

„Preduzmemo mere“, predložio je gospodin Dž. L. B. Matekoni.

„Tako je“, rekla je Mma Ramocve. „To ćemo da uradimo.“ Nasmejala se. „Mada nismo još nikad preduzeli mere. Ali, tako to ide. Dovoljno je da ljudi barem misle da ćeš nešto preduzeti.“ „Neuterivi dugovi su vrlo velik problem“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Kao i nepopravljivi šegrti“, zaustio je da doda, ali se predomislio. Umesto toga, najuzgrednijim mogućim tonom, rekao joj je: „Dolazio je Čarli. Udario je kola. Totalna šteta. Opet će raditi ovde.“

Govoreći, gospodin Dž. L. B. Matekoni je gledao Mmu Makuci, a kad je pogledao preko u pravcu Mme Ramocve, video je da i ona

posmatra svoju pomoćnicu. Znao je za problematičan odnos Mme Makuci sa dvojicom šegрта, naročito s Čarlijem, i pomišljao je da njegov povratak neće biti radosno dočekan. Međutim, svesna da je posmatraju, Mma Makuci nije oštro reagovala. Možda su, samo na trenutak, blesnula velika okrugla stakla njenih naočara, ali to je bilo samo zato što je svetlost pala na njih pod određenim uglom kad je pomerila glavu, nije bio posredi nikakav znak. A kad je progovorila, glas joj beše tih.

„Tužno je što mu se to dogodilo“, rekla je. I potom dodala: „Znači, to je kraj Prve damske taksi službe.“ Beše to jednostavan epitaf, izrečen bez i natruha trijumfa, bez traga nagoveštaja onog Lepo sam ja rekla. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je te večeri za stolom rekao Mmi Ramocve da te reči, kad je Mma Makuci u pitanju, zaslužuju najviše ocene.

„Da“, složila se Mma Ramocve. „Devedeset sedam procenata. Najmanje.“

Sedeli su sami za stolom, jer Motoleli i Puso behu već večerali i sada su sedeli u svojim sobama i radili domaće zadatke.

„Jadan momak“, rekla je Mma Ramocve. „Tako se radovao tome. Ali, bojim se da sam sve vreme verovala da će se ovako nekako završiti. Čarli je Čarli. Takav je kakav je, kao i svi mi.“

Da, pomislio je gospodin Dž. L. B. Matekoni, kao i svi mi. Ja sam automehaničar, ono sam što jesam, nisam nešto drugo. Pretpostavljam da imam svojih bubica, koje nerviraju druge ljude - na primer, to što držim one rezervne delove u gostinjskoj sobi - a što nervira Mmu Ramocve. I ne sperem svaki put kadu posle tuširanja, nastojim da ne zaboravim da to uradim, ali ponekad ipak zaboravim, ili mi se žuri. Takve stvari. Ali svi se mi zbog nečega stidimo.

Pogledao je Mmu Ramocve. Jedna od stvari zbog kojih se stideo bila je i pomisao da bi se mogla spetljati s drugim muškarcem i ostaviti ga. Pokušao je da izbije sebi te ideje iz glave, jer je znao da su neosnovane i nepravedne. Mma Ramocve ga ne bi nikad prevarila - znao je to - a ipak, te uznemirujuće misli vrebale su odnekud iz dubine njegovog uma, džangrizave, dosadne. Uz to, tu je bila i ona fotografija. Nastojao je da ne razmišlja o njoj, ali je ustanovio da jednostavno ne može da izdrži, pokušaj da ne razmišljaš o nečemu i videćeš kako je teško, pomislio je. Na toj

fotografiji je Mma Ramocve bila s drugim muškarcem, koji ju je grlio oko struka. Fotoaparat je to zabeležio, a on je video sliku. Kako sad da ne misli o tome?

Mma Ramocve je premazivala parče hleba maslacem. Potom je preseklala to parče na dva dela i gurnula jedan u usta. Podigavši glavu, videla je da gospodin Dž. L. B. Matekoni zuri u nju s onim izrazom koji mu je povremeno viđala na licu, pomalo tužnim i zbunjenim izrazom. Progutala je zalogaj, mrvica hleba zagolicala joj je grlo. „Nešto nije u redu?“ upitala je.

Odmahnuo je glavom, neuverljivo poričući, i okrenuo se u neprilici na drugu stranu. „Ne, sve je u redu.“ Ali potom je pomislio, nešto zaista nije u redu. Nije.

Zatvorio je oči. Rešio je da kaže nešto, jer više nije mogao da drži to u sebi. Međutim, nije mogao da je gleda dok je govorio. „Mma Ramocve“, rekao je. „Da li bi me ikad ostavila?“

Nije predvidela ovakvo nešto. „Da te ostavim?“ s nevericom je upitala. „Tebe, gospodine Dž. L. B. Matekoni?“ I potom pomislila nešto čudno, sasvim nevezano s tim: da te ostavim i odem gde? U Frensistaun? U Močudi? U Kalahari?

On nije otvarao oči. „Da. Zbog drugog muškarca.“

Malčice je otvorio oči, dovoljno da vidi dejstvo svojih reči. Ono što je rekao iznenadilo je i njega samog i pitao se kako je delovalo na Mmu Ramocve.

„Naravno da ne bih“, rekla je Mma Ramocve. „Ja sam tvoja žena, gospodine Dž. L. B. Matekoni. Žena ne ostavlja svog muža.“ Zastala je. To nije bila istina. Neke žene moraju da ostave svoje muževe, a ona je učinila upravo to kad je raskinula sa svojim prvim mužem, Noteom Mokotijem. Ali to je bilo nešto drugo. „Naravno da te ne bih nikad ostavila“, nastavila je. „Ne zanimaju me drugi muškarci. Uopšte.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je otvorio oči. „Uopšte?“

„Ne. Samo ti. Ti si taj. Nema čoveka kao što si ti, gospodine Dž. L. B. Matekoni. Nema čoveka koji je tako dobar i mio poput tebe.“ Zastala je i posegla za njegovom rukom. „Uzgred, to je opšte poznata stvar.“

Nije smeo da je pogleda u oči. Toliko se stideo samog sebe, ali beše i dirnut onim što je rekla - jer muškarac može lako da umisli da

je nevoljen - i nije ni pomišljao da je to neistina. Ali ona fotografija je još uvek bila tu.

Ustao je od stola, nežno sklonivši njenu ruku sa svoje, i prešao na drugu stranu sobe da bi uzeo malu platnenu torbu koju je ponekad nosio sa sobom u garažu. Izvadio je koverat i potom izvukao fotografiju iz njega.

„Postoji ovo“, rekao je. „Postoji ova fotografija. Bila je u fotoaparatu. Onom iz agencije.“

Gurnuo je fotografiju preko stola prema njoj. Namrštivši se, uzela ju je i zagledala se u nju. Isprva je delovala zbunjeno - posmatrao je izraz napregnuto, sa strepnjom, sa strahom - ali onda se osmehnula. Njen osmeh učinio mu se bezosećajan, neprijateljski, da se tako osmehuje, da omalovažava nešto ovako ozbiljno. Osetio se dvostruko izdanim.

„Sasvim sam zaboravila na ovo“, rekla je. „Ali sada se sećam. Mma Makuci ju je snimila čim smo kupile fotoaparata. Snimljena je ispred prodavnice u kojoj smo ga kupile. Znaš gde je to, čim se izađe iz Tržnog centra. Pogledaj, ovde se vidi deo zida.“

Pogledao je tamo gde mu je pokazivala prstom. „A taj muškarac?“

„Nemam pojma ko je on“, rekla je.

Njegov glas ne beše jači od šapata. „Ne znaš čak ni kako se zove?“

„Ne. A ne znam ni kako se ona zove.“

„Ko?“

„Ona. Žena na slici. Žena koja liči na mene. Ili barem Mma Makuci tako misli. Oni su vlasnici te prodavnice, znaš, to dvoje. Dok smo kupovale fotoaparata, Mma Makuci mi je šapnula, Pogledajte, Mma, ona gospođa je vaša dvojica. I biće da stvarno donekle liči na mene, a kad smo im rekle, i oni su pomislili tako. Smejali su se, a mi smo odlučile da isprobamo fotoaparata. Snimile smo tu fotografiju i posle sasvim zaboravile na nju.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pružio ruku i uzeo fotografiju. Zagledao se u nju. Tačno, žena stvarno liči na Mmu Ramocve, ali kad se поблиže pogleda, dabome da se vidi da to nije ona. Dabome da nije. Oči su drugačije, naprosto drugačije. Spustio je fotografiju. Kako je bio slep. Ljubomora, ili možda strah, zaslepili su ga.

„Ti si se zabrinuo“, rekla je. „O gospodine Dž. L. B. Matekoni, sad mi je jasno. Ti si se zabrinuo!“

„Samo malčice“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Ali više ne brinem.“

Mma Ramocve je ponovo pogledala fotografiju. „Zanimljivo, zar ne“, rekla je. „Zanimljivo kako umemo da gledamo u nešto i umišljamo da smo nešto videli, a u stvari toga tu uopšte nema.“

„Oči nas zavaraju“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. Osećao je kako ga olakšanje obliva u talasima, poput onog koje usledi posle poplave koja pokrije sasušenu zemlju posle jakih kiša, naglo, potpuno, nadmoćno, osećao je, ali nije nalazio reči kojima bi opisao svoja osećanja, stoga je samo ponovio: „Oči nas zavaraju.“

„Ali srce ne može da zavara“, rekla je Mma Ramocve.

Posle ove primedbe, utonuli su u ćutanje. Da, pomislio je jednostavno gospodin Dž. L. B. Matekoni. Međutim, Mma Ramocve je pomislila: da li je zaista tako ili ovo samo zvuči tačno?

Devetnaesto poglavlje

PRAVO MESTO ZA MILOSRĐE

Mmi Ramocve se činilo da se prilično neobičan i uznemirujuć period najзад okončao. Ako čovek poveruje u one rubrike u časopisima koje govore o zvezdama - a nikad joj nije bilo jasno kako ljudi mogu i da pomisle da zvezde mogu imati bilo kakve veze s našim sićušnim, dalekim životima - tada su se neka nebeska tela negde tamo gore zasigurno pomerila u neki povoljniji položaj. Možda se dobre planete behu izmestile sa svog normalnog položaja - koji se inače nalazi direktno iznad Bocvane, a naročito iznad Zebrine ulice u Gaboronu, u Bocvani - i sad su se ponovo vratile na njega. Naime, kao da je sve bilo u procesu zadovoljavajućeg razrešavanja. Mma Makuci više nije pominjala otkaz i izgledalo je da je sasvim zadovoljna svojim novim, maglovito definisanim položajem detektiva-saradnika, Čarli se vratio u njihovu malu zajednicu, budući da zlosrećna Prva damska taksi služba više nije postojala i, štaviše, više je niko nije ni pominjao, čak ni Mma Makuci, gospodin Dž. L. B. Matekoni je, kako je izgledalo, izgubio zanimanje za detektivske istrage i prestao da misli na svoje apsurdne strahove. U stvari, činilo se da se sve vratilo u kolotečinu, a Mma Ramocve je najviše volela kad je bivalo baš tako. Svet je pun neizvesnosti, a ako se život Prve damske detektivske agencije i Brzih motora Tlokvenga, zajedno sa životima ljudi povezanih s tim dvema firmama, odvijao uravnoteženo, tada se barem deo te neizvesnosti mogao zadržati na pristojnom odstojanju.

Mma Ramocve je verovala da se svet sastoji od velikih i malih stvari. Velike stvari ispisane su velikim slovima i čovek ne može da ih ne bude svestan - ratovi, ugnjetavanje, dobro poznato otimanje bogatih i moćnih za one obične stvari preko potrebne siromašnima, one sitnice koje bi im učinile život podnošljivijim, sve se to događa i ume da zagorča čoveku čitanje novina. Tu je i sva ta surovost, opipljiva, svakodnevna, koja se tako lako da izbeći, ali čovek ne sme stalno da misli o tome, smatrala je Mma Ramocve, inače će ceo vek

preplakati - a surovosti će i dalje biti. Tako su se sitnice sticale same po sebi: malo truda da se nekome pomogne, ako se može, mali napor da se nekom ulepša život, ljubav, čaj, smeh. Mudri ljudi se možda smeju takvoj jednostavnosti, ali, upitala se, koje je njihovo rešenje?

Ipak, čovek je morao da vodi računa kad razmišlja o takvim stvarima. Lako se odluta u sanjarenje, ali je svakodnevni život, sa svojim obavezama i problemima, i dalje tu. U slučaju Mme Ramocve, postojao je najmanje jedan problem koji ju je još uvek pritiskao. Reč je bila o njenoj istrazi u vezi s onim trima nerazjašnjenim smrtima u bolnici u Močudiju. Ili se možda mogu lako razjasniti? Mmi Ramocve se činilo da je za svaki od tri slučaja dato sasvim uverljivo objašnjenje. Na kraju svi umremo od zastoja u radu srca, na ovaj ili onaj način, bez obzira na to kakve su ga sve bolesti možda izazvale. Srca to troje ljudi prestala su da rade naprosto zato što više nisu mogli da dišu - ili je barem tako stajalo u medicinskim izveštajima koje su joj pokazali. A ako su već svi znali zašto su ti pacijenti imali problema s disanjem, to je, valjda, okončavalo ceo problem? Da li su znali? Mmi Ramocve beše teško da donese konačan zaključak, jer se lekari, činilo se, nisu slagali u vezi s tim. Ali opet, među stručnjacima će se uvek voditi sporovi oko toga zašto se nešto desilo, a nešto drugo nije. Čak se i automehaničari ponašaju tako, a gospodin Dž. L. B. Matekoni je bio živi primer za to. Odmahivao bi glavom nad onim što je neki drugi automehaničar uradio na kolima pre no što su ih doterali kod njega. Kako je iko pri zdravoj pameti mogao pomisliti da je problem u pogonskom mehanizmu, kad je tako očigledno da je posredi nešto sasvim drugo, nešto u vezi s klipovima i karikama i svim onim drugim komplikovanima delovima i delićima koji čine utrobu automobila?

Suočena s medicinskom nepoznanicom, Mma Ramocve osećala se bespomoćnom. Nije bilo do nje da presuđuje o razlozima nečije smrti i, ako je već morala, a beše očigledno da jeste, smatrala je da sve što može da učini jeste da isključi, ako je moguće, neki nemedicinski faktor, nešto neobično što je rezultovalo time da se tri osobe upokoje istog dana u nedelji, u istom krevetu. To beše razlog da zaključi kako je jedino što joj preostaje - odista, poslednje što je nameravala da uradi u vezi s ovom istragom - da ode u bolnicu u petak u deset pre

podne, sat vremena pre no što su se dogodili pomenuti incidenti, i ustanovi da li se u to vreme odvija nešto uočljivo. Pomislio bi čovek da će se bolničke vlasti, a posebno Tati Monjena, setiti da postupe tako, ali opet, Mmi Ramocve je često padalo u oči da ljudi koji se nalaze u središtu događanja jednostavno ne primećuju ono što je nekome sa strane možda više nego očigledno. Često je uočavala stvari koje bi ti ljudi prevideli - ta činjenica ju je zabavljala, tako sam i pronašla svoje zvanje, rekla je sebi, pozivaju me da pomognem drugima jer imam sreću da posedujem dar da uočavam stvari. Znala je, razume se, odakle potiče taj njen dar - vukao je koren iz onih detinjih dana koje je provodila sa svojim starijim rođakom, koji ju je učio da uvek drži oči otvorene, da uočava sve one male stvari koje se dešavaju dok čovek radi nešto tako jednostavno kao što je šetnja kroz šikaru. Na stazi je uvek bivalo tragova životinja koje su ranije prošle tuda, malenih tragova dajker-antilope, plašljivog malog mužjaka s njegovim minijaturnim kopitima, znakova vrednog rada balegara koji je gurao svoj trofej, nekoliko puta veći od njega, ostavljajući za sobom tragove u pesku. A tamo, pogledaj, neko je prošao ovuda jedući i bacio oglodan klip kukuruza na zemlju, i to ne tako davno, jer se mravi još nisu pojavili da ga zaposednu. Rođak je imao oko za takve stvari, a navika je ostala ukorenjena u umu Mme Ramocve. Sa deset godina, znala je napamet brojeve registarskih tablica praktično svih automobila u Močudiju i mogla je da kaže ko se kog jutra odvezao u pravcu Gaborona. „Imaš oči poput mojih“, rekao joj je rođak. „A to je dobro.“

Tati Monjena je oduševljeno reagovao čuvši da bi Mma Ramocve bila rada da poseti odelenje tog petka. „Razume se“, rekao je. „Razume se. To je vrlo dobra ideja, Mma. Daću vam beli mantil, ukoliko uspem da nađem neki koji je...“ Zaustavio se, ali Mma Ramocve je znala da je ono što je mislio da kaže, ali ipak nije, bilo ukoliko uspem da nađem neki koji je dovoljno veliki. Nije joj smetalo. Po njenom mišljenju, beše dobro biti njene konstrukcije, čak iako su proizvođači belih bolničkih mantila propustili da izađu u susret potrebama osoba tradicionalne građe.

„Nema problema“, brzo je reagovala. „Neću nikome smetati. Samo ću posmatrati sa strane.“

„Obavestiću osoblje“, rekao je. „Imate moje puno ovlašćenje. Puno ovlašćenje.“

Sišao je da je pozdravi kad je stigla tamo. Prethodno je izvirivao kroz prozor očekujući njen dolazak, što je, pomislila je, bio znak određene zebnje s njegove strane. To je bilo zanimljivo, ali ne zaista značajno. Ceo problem začelo nije bio nešto što se moglo dopasti upravniku bolnice, iziskivao je uznemirujuću istragu, ispunjavao ljude nelagodnom, a svakako su imali mnogo važnijeg posla. Dabome, tu je bio i lični faktor, kao što to često biva. Mma Ramocve se malo raspitala naokolo i saznala da će Tati Monjena u dogledno vreme biti unapređen u glavnog upravnika bolnice, na položaj koji je trenutno zauzimao neko drugi. Međutim, žena koja se nalazila na tom položaju takođe je bila ambiciozna, a u Ministarstvu zdravlja u Gaboronu postojalo je radno mesto za koje su je mnogi smatrali logičnim pretendentom. To radno mesto, pak, zauzimao je vremešan službenik koga je samo osamnaest meseci delilo od penzije i povratka u udobnu kuću od opeke koju je za sebe podigao u Oceu. Poslednje što bi želeo Tati Monjena bilo bi remećenje ovog poželjnog niza promena nekom administrativnom brljotinom, bilo kakvim skandalom. Što ga, dabome, beše za očekivati da će siromah čovek da izviruje kroz prozor i iščekuje dolazak žene čiji je zadatak bio da razreši čitavu ovu neprijatnu situaciju, čija će reč biti poslednja. Nisu pronađene nikakve greške u proceduri, stajace u njenom izveštaju. Kraj priče.

Dočekao je Mmu Ramocve pred bolnicom i poveo je u svoju kancelariju. Ugledala je beli mantil prebačen preko stolice. „Za mene?“

„Da, Mma Ramocve“, odvratio je. „Možda će biti... možda će biti malčice knap, bojim se. Ali pomoći će da ne upadate u oči. Neverovatno kako je lako tumarati bolnicom ako se ogrnete belim mantilom. Niko vas neće pitati šta radite. Možete da radite šta god hoćete.“

Rekao je ovo s osmehom, dodajući joj mantil. Dok ga je navlačila, međutim, ove njegove reči su joj odzvanjale u glavi. Niko vas neće pitati šta radite. Možete da radite šta god hoćete. Ako je u bolnici nekim slučajem postojao neko ko je hteo da pravi belaj, takva osoba je zaista imala prilike da uradi šta god je htela. Od same ove pomisli

prošla ju je neka čudna jeza. Trebalo bi biti posebno zao, pomislila je, pa vrebati na pacijente u bolnici, ali takve stvari se događaju - razne nezamislive stvari se zaista događaju. Ona se, srećom, nije nikad susrela s njima, ali možda je neizbežno da se čoveku kad-tad razveju iluzije ukoliko se bavi detektivskim poslom - a ona je, najzad, za sebe tvrdila da je detektiv. Ali ne od te vrste, rekla je u sebi, ne od te vrste...

U belom mantilu, malo zategnutom na nadlakticama, prisetila se kako je jednom prilikom, na samom početku svoje karijere, izigravala medicinsku sestru da bi se obračunala s onim lažnim ocem Hepija Bapacija. Varka je upalila, a onaj lakomi prevarant, koji je tvrdio da je Hepijev otac, beše poslat u Lobace odakle je i došao, dok su mu uši još uvek bridele od prijave protiv njega koju je Mma Ramocve podnela vlastima. Međutim, to beše jednostavna istraga koja nije iziskivala ništa više od solomonske mudrosti, a ona je u svakom trenutku imala jasnu ideju o tome šta mora da kaže, koje rečenice da izgovori. Okolnosti u kojima se trenutno nalazila bile su, razume se, sasvim drugačije.

Nije imala predstavu šta da kaže ili uradi, pa čak ni šta, u stvari, traži. A tražila je nešto neobično, nešto što se dešavalo u isto vreme svakog od tri petka, ali nije mogla da zamisli šta bi to moglo da bude. Kad se kod osoblja na odeljenju raspitivala da li se išta specijalno dešavalo petkom pre podne u to vreme, svi su je gledali belo. „Oko deset pijemo čaj“, rekao je neko. Uхватила se za ovo. Zar niko ne vodi računa o pacijentima dok osoblje razmenjuje tračeve uz šolju čaja? Spremno su dočekali njeno pitanje. „Pijemo ga na smenu“, požurio je neko drugi da je razuveri. „Uvek. Ali uvek. To znači da je uvek neko na dužnost. Uvek. To je pravilo.“

Tati Monjena otišao je s njom do odeljenja i ponovo je predstavio medicinskim sestrama koje je prošli put već upoznala. Jedna se osmehnula videći Mmu Ramocve u njenom belom mantilu. Druga ju je zapanjeno pogledala i potom se namrštila i okrenula glavu. Ali sve su bile zauzete i nisu imale vremena za razgovor s njom. U krevetu pored prozora nalazio se muškarac koji je teško disao, pri tom proizvodeći zvuk nalik škripanju šljunka kad se hoda po njemu. Jedna od sestara izmerila mu je puls i namestila jastuk pod glavom. Na stočiću pored njega stajala je mala uramljena fotografija, koju je

nesumnjivo ostavio neko od porodice, sitnica namenjena da bude uz teškog bolesnika na njegovom putovanju, zajedno sa svim ostalim uspomenama od kojih je sačinjen ljudski život.

Isprva se, jedno kratko vreme, Mma Ramocve osećala kao uljez, što je i bila. Beše to gotovo nepristojan osećaj - da posmatra nešto što ne bi trebalo da posmatra, kao kad gledate nekog u njegovim najintimnijim trenucima, ali iščileo je dok je stajala pored prozora i posmatrala sestre kako obavljaju svoj posao. Pri tom su bile krajnje praktične i efikasne: davale su lekove, merile temperaturu, beležile nešto na liste. Kao u kancelariji, pomislila je, s nizom sitnih poslova koji se metodično odrađuju. Ona sestra tamo, pomislila je, ona s naočarima, mogla bi biti Mma Makuci glavom. A onaj momak koji je dogurao kolica s lekovima i prigušenim glasom dobacio nešto jednoj od sestara mogao bi bi ti Čarli, dok su kolica s lekovima, sa svojim dobro podmazanim, bešumnim točkićima, mogla biti njegov mercedes.

Posle tričetvrt sata, kad je već počela da oseća umor, Mma Ramocve privukla je stolicu tamo gde je dotle stajala. Beše to blizu kreveta koji je zauzimao usnuo, nečujan čovek. Imao je cevčice zabodene u ruke, a neke žice nestajale su u rukavu njegove pidžame. A on je ipak spavao, smirenog lica, spokojan, zaboravivši na sav bol koji je možda osećao. Posmatrala ga je i setila se svog oca, Obeda Ramocvea, i njegovog kraja u jednom ovakvom krevetu, i kako je njoj tada izgledalo da je cela Bocvana umrla s njim. Ali nije. Ta dobra zemlja, sa svojim valjanim narodom, i dalje je bila tu, bila je tu, oličena u ovom starom čoveku s glavom na jastuku i u suncu, toplom i prijateljskom afričkom suncu čiji su kosi zraci prodirali kroz prozor i obasjavali njegove poslednje dane.

Promeškoljila se na stolici i pogledala na sat. Bilo je skoro jedanaest sati. Sestre, ili barem neke od njih, sigurno će uskoro piti čaj, mada danas možda i ne, jer je izgledalo da sve imaju mnogo posla. Na trenutak je zatvorila oči, obuzeta prijatnom sanjivošću, osećajući na licu sunce koje je dopiralo kroz prozor. Jedanaest sati.

Uto su se otvorila dvokrilna pokretna vrata na kraju odeljenja i žena u zelenom radnom mantilu, uniformi pomoćnog bolničkog osoblja, sagnula se da podmetne klinove pod vratnice. Iza nje je stajala mašina za glancanje podova, glomazan i nezgrapen instrument nalik

na preterano velik usisivač. Gurajući mašinu unutra, žena je okrnula pogledom Mmu Ramocve, a potom se nagnula da je uključi. Začuo se glasan, zavijajući zvuk dok je okruglo jastuče mašine glancalo betonski pod zaliven vinilom, a osetio se i miris sredstva za poliranje, natočenog u automatski raspršivač pričvršćen za ručku. Ovo je dobro vođena bolnica, pomislila je Mma Ramocve, a dobro vođena bolnica bori se i protiv prljavštine na podovima. Odatle vrebaju nevidljivi neprijatelji, zar ne? - armije mikroba koje samo čekaju svoju priliku.

S naklonošću je posmatrala ženu. Beše to tradicionalno građena spremačica koja je obavljala važan ali loše plaćen posao. Nije bilo ni najmanje sumnje da barem nekoliko dece zavisi od tog posla, od novca koji je donosio za njihovu hranu, odeću za školu, za njihove nade za budućnost. A ova čvrsta, pouzdana žena ga je obavljala, isto kao što su ovog časa mnoge druge žene u Bocvani obavljale svoje poslove, njena mašina za glancanje podova je bružala, s dugim strujnim kablom koji se vukao za njom i nestajao iza vrata, negde u hodniku.

Kao što je već rečeno, Mma Ramocve je posedovala dar da uočava stvari. Uočila je dužinu kabla i sve njegove namotaje, i upitala se kako to da na odeljenju nema utičnice u koji bi se mogao uključiti. Tako bi svakako bilo lakše, a ne bi postojala ni opasnost da se ljudi u hodniku sapletu o ovaj dugački kabl. Tako bi bilo mnogo logičnije.

Osvrnula se naokolo. Odeljenje beše puno utičnica, po jedna pored svakog kreveta. A u te utičnice behu uključene lampe, pumpe za ubrizgavanje, aparati za disanje...

Ustala je sa stolice. Spremačica je tada već gotovo došla do nje i njih dve razmeniše prijateljski pogled, proprativši ga osmehom. Prišla je ženi, koja je na to podigla glavu i uputila joj upitan pogled pre no što se sagnula i isključila mašinu.

„Dumela, Mma.“

Izmenile su pozdrave. Potom se Mma Ramocve nagnula napred i žurno joj šapnula: „Moram da popričam s vama, Mma. Molim vas, možemo li da izađemo u hodnik? Neću vas dugo zadržavati.“

„Šta, sada?“ Žena je imala mekan, gotovo promukao glas. „Sada? Al' ja sada radim, Mma.“

„Gospodin Monjena“, rekla je Mma Ramocve, pokazujući prema kancelariji Tatija Monjene. „Radim nešto za njega. Imam dozvolu da razgovaram sa svima u toku radnog vremena. Ne morate ništa da brinete.“

Žena je klimnula glavom. Pomen imena Tatija Monjene razuverio ju je, stoga je gurnula u stranu mašinu za glancanje podova i pošla za Mmom Ramocve u hodnik. Potom su izašle napolje, uputivši se prema klupi pod drvetom. Jedna koza dotumerala je na teren bolnice i sada se gostila brsteći travnjak. Nekoliko časaka ih je posmatrala, a onda se vratila travi. Ponovo je postajalo vruće. „Prođe i ova zima“, rekla je spremačica.

Sele su. „Da, zima je sad već prošla, Mma“, složila se Mma Ramocve. Potom je rekla: „Primetila sam da imate dugačak kabl na svojoj mašini za glancanje, Mma. Taj kabl se pruža kroz vrata odeljenja, čak u hodnik. Zar ne bi bilo lakše kad biste ga uključivali u neku od utičnica unutar odeljenja?“

Spremačica je podigla grančicu koja je ležala na zemlji pored njenih nogu i stala da je vrti po rukama. Ali nije bila nervozna, videlo bi se da je bila nervozna.

„O da“, rekla je. „Pre sam tako i radila. Ali rekoše mi da više ne smem. Strogo su mi naredili. Ne smem da utaknem kabl u utičnice na odeljenju.“

Mma Ramocve je osetila kako joj leluja pred očima. Činilo joj se da će se onesvestiti. Duboko je udahнула, a lelujavog osećaja je nestalo. Da. Da. Da.

„Ko vam je to rekao, Mma?“ upitala je. Beše to jednostavno pitanje, ali je morala da se napregne da bi ga izgovorila.

„Gos'n Monjena lično“, odvratila je spremačica. „On mi je rek'o. Pozv'o me u svoju kancelariju i rasprič'o se silno o tome. I još je kaz'o...“ Zastala je.

„Da? Kazao je?“

„Kaz'o je da ne smem da pričam o tome. Ja, eto, smet'la to s uma, izvinjavam se. A jesam mu obećala da neću nikom da kažem. Ne bi trebala ni s vama da pričam, Mma. Al'...“

„Ali ja imam njegovo puno ovlašćenje“, rekla je Mma Ramocve.

„On je fin čovek, taj Tati Monjena“, rekla je spremačica. I potom dodala, nakon što je načas razmislila: „Mi smo rod, znate.“^c

Što znači da smo i nas dve rod, pomislila je Mma Ramocve.

Vratila se u kancelariju Tatija Monjene, skinuvši prethodno beli mantil, koji je sada nosila prebačen preko desne ruke. Vrata behu samo pritvorena, tako da je videla da je unutra, srdačno ju je pozdravio.

„Vreme je za ručak“, vedro je rekao, trljajući ruke. „U pravi čas, Mma Ramocve! Možemo da ručamo nešto u kantini. Pripremaju veoma dobru hranu, znate. I jeftinu, uz to.“

„Moram da razgovaram s vama, Rra“, rekla je, odlažući mantil na stolicu ispred njegovog radnog stola.

Potapšao se po stomaku. „Možemo da razgovaramo uz ručak, Mma.“

„U četiri oka?“

Na trenutak je oklevao. „Da, ako tako želite. Postoji jedan izdvojen sto za koji možemo da sednemo. Niko nas neće uznemiravati.“

Put do kantine prešli su uglavnom ćuteći. Tati Monjena je pokušavao da zapodene neobavezan razgovor, ali Mma Ramocve beše suviše zadubljena u sopstvene misli da bi mu svaki put odgovorila. Pokušavala je da dokuči nešto, ali nije nalazila logiku. On zna, pomislila je, zna. Ali ako je tako, zašto je došao kod nje? Zataškavanje preko nekog izvan bolnice - eto šta je želeo.

Poslužili su se iz vitrine s toplim jelima i otišli do malog, crvenim stolnjakom pokrivenog stola na drugom kraju kantine. Naslućujući da predstoji nešto važno, Tati Monjena se unervozio. Dok je spuštao svoj poslužavnik na sto, Mma Ramocve nije mogla a da ne primeti da mu ruke drhte. Drhti zato što oseća da nešto znam, pomislila je. Plaši se. Ništa od njegovog unapređenja. Ovo je bio onaj deo njenog posla koji nije volela: mučno izgovaranje istine, razotkrivanje.

Pogledala je u svoj tanjir. Na njemu se nalazilo parče govedine, uz prilog od krompir-pirea i graška. Beše to valjan ručak.

Odjednom se, iako o tome uopšte nije razmišljala, u njoj javila iznenadna potreba da se pomoli. „Neće vam smetati ako se pomolim pre obeda?“ tiho je rekla.

Složio se. „To bi bilo lepo“, rekao je. Glas mu je zvučao napregnuto.

Mma Ramocve je oborila glavu. U nozdrvama je osećala miris govedine, i miris krompir-pirea, takođe, pomalo brašnjav i zemljan miris. „Zahvaljujemo na ovoj hrani“, rekla je. „I zahvaljujemo na radu

ove bolnice, koja obavlja dobar posao. A ako ponešto u njoj krene kako ne treba, setimo se da uvek postoji milosrđe. Milosrđe nam je svima ukazano, stoga ga i mi možemo ukazati svojoj braći i sestrama.“

Zapravo i nije znala zašto je ovo rekla, ali rekla je, i potom začutala, ne progovarajući više. Tati Monjena je takođe ćutao, tako da je mogla da čuje zvuk njegovog disanja s druge strane stola. „To je sve“, rekla je, podigavši pogled.

Videći mu oči, nije morala da mu govori da je otkrila šta se dogodilo.

„Video sam da razgovarate sa spremačicom“, rekao je. „S prozora kancelarije. Video sam da razgovarate s njom.“

Mma Ramocve nije skidala pogled s njega. „Ako ste sve vreme znali, Rra, zašto ste onda...“

Uzeo je viljušku, da bi je potom ponovo odložio. Kao da beše nekako poražen i da nije imalo svrhe da se sada lati jela. „Saznao sam slučajno, sasvim slučajno. Pitao sam ko je sve bio prisutan na odeljenju neposredno pre no što je preminuo treći pacijent, i jedna od sestra je slučajno pomenula da je spremačica izašla samo koji trenutak pre toga. Ona uvek glanca pod tamo u isto vreme petkom pre podne. Stoga sam popričao s njom i zamolio je da mi kaže šta tačno radi dok je na odeljenju.“

Mma Ramocve ga je podstakla da nastavi. Jedva je čekala da čuje njegov opis događaja i laknulo joj je kad je ustanovila da se u potpunosti poklapa sa pričom spremačice. To je značilo da je više ne laže.

„Rekla mi je“, nastavio je Tati Monjena, „da prvo uključi mašinu u utičnicu najbližu vratima. Blizu kreveta pored prozora. Upitao sam je kako to uradi, a ona je odgovorila da jednostavno izvadi utikače koji se već nalaze u njoj. Samo na par minuta, rekla je. Samo na par minuta.“

Mma Ramocve pogledala je u svoj krompir-pire. Hladio se, i uskoro će se slojaniti, ali ovo nije bio trenutak za takve misli. „I tako je isključila iz struje i aparat za disanje“, rekla je. „Taman dovoljno dugo da se pacijent upokoji. A onda ga je ponovo uključila. Ali šteta je već bila načinjena.“

„Tako je“, rekao je Tati Monjena, sa žaljenjem odmahujući glavom. „Taj aparat nije baš poslednja reč tehnike. Ima alarm, koji se verovatno oglasio, ali pored brujanja mašine za glancanje poda niko ga nije čuo. Kad su sestre kasnije proveravale, ustanovile su da aparat sasvim normalno radi, ali da je pacijent preminuo. Bilo je prekasno.“

Mma Ramocve je porazmislila malo o ovome. „A da li spremačica zna šta se dogodilo?“

„Zna da je bilo incidenata na odeljenju“, odvratio je Tati Monjena. „Ali, dabome, ne zna da imaju bilo kakve veze s njom. Ona...“ Začutao je. Gledao je Mmu Ramocve s izrazom koji je govorio samo jedno, Molim vas da shvatite.

Uzela je viljušku i zabola je u krompir. Na njemu se beše formirala korica, bela brašnjava korica. „Niste želeli da zna da je ubila nekog, Rra? Je li to posredi?“

Glas mu beše ozbiljan kad joj je odgovorio, ozbiljan i pun olakšanja zato što je razumela. „Da“, odvratio je. „Da, Mma. Tako je. To je jedna jako dobra žena. Ima malu decu, a nema muža. Muž se upokojio. Znae već zašto. Dugo je bolovao od te bolesti, Mma, vrlo dugo. I ona sama je... pod terapijom. Jedna je od najboljih radnica koje imamo u bolnici, pitajte koga god hoćete. Svi će vam to reći.“

„Dakle, nije stvar samo u tome što vam je rođaka?“

Ovo ga je zateklo i preneraženo ju je pogledao. „To je istina“, rekao je. „Ali istina je i sve što sam vam rekao o njoj. Nisam želeo da pati. Znam kako bi se osećala kad bi saznala da je odgovorna za nečiju smrt. Kako biste se vi osećali, Mma, kad biste za sebe saznali tako nešto? I ostala bi bez posla. To ne bi bila moja odluka, već odluka nekog tamo...“ Pokazao je kroz prozor, u pravcu Gaborona. „Neko u nekoj velikoj kancelariji rekao bi da je kriva za smrt troje ljudi i da mora biti otpuštena. Nemarnost, rekli bi. Ali ne bi okrivili mene ili načelnika medicinskog osoblja, niti bilo koga sličnog, okrivili bi najnižu po rangu, tu ženu. Dajte spremačici otkaz i da završimo s tim.“

Mma Ramocve je uzela zalogaj krompira. Beše pomalo gorak u ustima, ali takva je ponekad i istina. Mogla je razmišljati o ovom problemu, iznova i iznova, sagledavajući ga iz svih mogućih pravaca. Ali kako god čovek razmišljao o njemu, i dalje bi izazivao isti osećaj,

povlačio za sobom ista pitanja. Troje ljudi je umrlo. Saznala je da su svi bili stari i da niko nije zavisio od njih u finansijskom pogledu. Sada im se više nije moglo pomoći, gde god da su. A ako su bili iole poput onih starih ljudi iz Močudija koje je poznavala, ljudi iz generacije Obeda Ramocvea, sasvim sigurno ne bi želeli da prave probleme živima. Ne bi želeli da ta žena ostane bez posla. Ne bi želeli da doprinesu njenim problemima, problemima te sirote žene koja tako teško radi, uz taj mač koji joj visi nad glavom, tu neizvesnu presudu.

„Doneli ste ispravnu odluku, Rra“, rekla je Tatiju Monjeni. „Haj'te da sada ručamo i pričamo o drugim stvarima. O rođacima, na primer. O njima se uvek može čuti nešto novo, zar ne?“

Sada je znao šta je značila njena molitva i hteo je da kaže nešto o tome, da joj zahvali na njenom milosrđu, ali nije mogao da govori. Svoje olakšanje iskazao je suzama koje je, u neprilici, obrisao maramicom koju mu je ona bez reči dodala. Oduvek je smatrala da nema svrhe govoriti nekom da ne plače, štaviše, ima trenutaka kad valja učiniti upravo suprotno, kad valja podstaknuti ljude da zaplaču, jer postoje neke rane koje zacele samo ako se vidaju suzama. Ali ako su umesne suze olakšanja, tada su možda umesne i suze ponosa - zbog ljudi koji rade u bolnici, koji bdiju nad drugima, koji se izlažu opasnostima od zaraze, bolesti - usled slučajne posekotine, uboda iglom koji im se desi na poslu, mnogo se suza ponosa može proliti zbog njih, zbog njihove hrabrosti. A jedan od njih, pomislila je, svakako je i dr Kronje.

Sutradan je Mma Ramocve izdiktirala izveštaj za pretpostavljene Tatija Monjene, koji je Mma Makuci stenografski zabeležila, završavajući svaku rečenicu kitnjastim potezom olovke, kao da je htela da time iskaže svoje zadovoljstvo ishodom. Mma Ramocve je, naime, ispričala svojoj pomoćnici šta se dogodilo u bolnici, a ova ju je slušala otvorenih usta. „Kako jednostavno objašnjenje“, rekla je najzad. „I niko ga se nije setio osim vas, Mma Ramocve.“

„To je naprosto bilo nešto što sam uočila“, odvrtila je Mma Ramocve. „Nisam uradila ništa posebno.“

„Uvek ste tako skromni“, rekla je Mma Makuci. „Nikad ne pripisujete sebi zasluge za bilo šta. Nikad.“

Mmi Ramocve beše neprijatno zbog ovih pohvala, stoga je predložila da nastave s pisanjem izveštaja, koji je završila zaključkom da nema potrebe za preduzimanjem bilo kakvih daljih mera u vezi s incidentima, budući da za njih niko nije kriv.

„Ali da li je to istina?“ upitala je Mma Makuci.

„Jeste, istina je“, odvratila je Mma Ramocve, dodavši: „Nikakva krivica se ne može baciti na tu ženu. U stvari, zaslužuje svaku pohvalu za svoj rad, a nikako krivicu. Ona je dobra radnica.“

Dobacila je potom Mmi Makuci pogled koji je retko koristila, ali koji je nedvosmisleno pokazivao da je svaki razgovor na tu temu završen.

„Pa dobro“, rekla je Mma Makuci. „Pretpostavljam da ste u pravu.“

„Jesam“, odvratila je Mma Ramocve.

Izveštaj je bio gotov, Mma Makuci ga je otkucala - bez ijedne jedine greške, kao što bi čovek i očekivao od nekog sa diplomom Bocvanskog koledža za sekretarice. A onda je došlo vreme za čaj, kao što to često biva.

„Rekli ste onoj ženi, Tini, o ključu ostave sa zalihamama?“ upitala je Mma Ramocve. „Pitam se kako je to prošlo. Pretpostavljam da je to test za teoriju Mme Potokvani.“

Mma Makuci je prasnula u smeh. „Joj, Mma, sasvim sam zaboravila da vam kažem. Telefonirala mi je. Uradila je kako sam joj predložila i zadužila onog čoveka za kompletne zalihe. Koliko sutradan, sve je nestalo. Do poslednjeg komada. On takođe.“

Mma Ramocve se zagledala u svoju šolju. Došlo joj je da se nasmeje, ali odolela je tom porivu. Ovaj rezultat bio je istovremeno uspeh i promašaj. Bio je uspeh utoliko što je klijentu pokazao, izvan svake sumnje, ko je pravi krivac, bio je promašaj utoliko što je dokazao da nije uvek dovoljno ukazati nekom poverenje. Možda je potrebno da to poverenje bude praćeno izvesnom količinom zdravog razuma i izdašnom dozom realnosti u pogledu ljudske prirode. Ali to je iziskivalo mnogo razmišljanja, a pauza za čaj nije trajala daveka. „Pa dobro“, rekla je. „To bi bilo to. Mada je teorija Mme Potokvani zvučala zaista dobro.“

Mma Makuci se složila s njom i potom su se na nekoliko minuta zaokupile nekim praktičnim pitanjima vezanim za posao, sve dok u kancelariju nije ušao gospodin Dž. L. B. Matekoni. Brisao je ruke

krpom i osmehivao se. Dugo se borio s nekim komplikovanim kvarom na menjaču i konačno je rešio problem. Mma Ramocve je pogledala kroz prozor, u četvrtasto dvorište, u drvo akacije čije su se grane poput prstiju pružale ka vedrom nebu, komadičak zemlje koju je toliko volela, Bocvane, njene domovine.

Mma Ramocve se osmehnula gospodinu Dž. L. B. Matekoniju. Tako dobar čovek, tako mio, i uz to njen muž.

„Onaj motor koji sam popravljao radiće kao satić, milina jedna”, rekao je uzgred, sipajući čaj.

„Baš kao život”, odvratila je.

[1] Profesor Thomas Tlou je bocvanski akademik i istoričar, bivši ambasador Bocvane pri UN i prvi Bocvanac na položaju prodekana Univerziteta u Bocvani. (Prim. prev.)

[2] Ksose su crnački narod iz tog dela Afrike, po brojnosti odmah iza naroda Zulu, a Buri su potomci holandskih doseljenika, dakle, belci. (Prim. prev.)

[3] Misli se na AIDS, kao i na ostalim mestima na kojima pominje ovu bolest, koja je u Africi poprimila dimenzije prave pošasti, autor je ne imenuje direktno. (Prim. prev.)

[4] Matej, 6:41. „I ako te ko potjera jednu milju, idi s njim dvije.” (Prim. prev.)

[5] Volan je na desnoj strani, a vozi se levom, kao u Britaniji, tako je u većini zemalja koje su bile britanske kolonije. (Prim. prev.)

[6] Teenie (ili teeny) je pridev sa značenjem „malecko, sitno”. (Prim. prev.)

[7] Peri-peri (ali i piri-piri i peli-peli, zavisno od izgovora u pojedinim delovima Afrike) jeste vrsta vrlo malih (ne dužih od 2,5 cm) i izuzetno ljutih crvenih papričica, dosta sličnih meksičkim i južnoameričkim čili-papričicama. Od njih se, uz dodatak začina kao što su đumbir ili kim, beli luk, limun, aromatično bilje i tome slično, pravi sos koji je po gustini i izgledu dosta sličan gustom kečapu. (Prim. prev.)

[8] Navlake koje su se nekad štrikale, a danas se prave od modernijih materijala (platna postavljenog leakrilom ili nečim sličnim), i navlače se na čajnike kako bi čaj ostao što duže topao. Naravno, mnogo se rede sreću u zemljama u kojima se više piju kafa i mleko. (Prim. prev.)

Table of Contents

<u>Aleksandar Mekol Smit</u>
<u>DOBAR MUŽ IZ ZEBRINE ULICE</u>
<u>Prvo poglavlje</u>
<u>VRLO NEUČTIVA OSOBA</u>
<u>Drugo poglavlje</u>
<u>PRAVILO TROJNO</u>
<u>Treće poglavlje</u>
<u>NAŠAO SAM TE</u>
<u>Četvrto poglavlje</u>
<u>MMA RAMOCVE ODLAZI U MOČUDI S GOSPODINOM</u>
<u>POLOPECIJEM, U SVOM MALOM BELOM KOMBIJU</u>
<u>Peto poglavlje</u>
<u>ČIPELE ZA OSTAVKU</u>
<u>Šesto poglavlje</u>
<u>IDI U ZDRAVLJU, OSTAJ U ZDRAVLJU</u>
<u>Sedmo poglavlje</u>
<u>KAKO DA ČOVEK POSTANE UZBUDLJIVIJI?</u>
<u>Osmo poglavlje</u>
<u>PRIČA O ZAGONETNOM RAZGOVORU</u>
<u>Deveto poglavlje</u>
<u>PAMETNE ČIPELE</u>
<u>Deseto poglavlje</u>
<u>SITNA POSLOVNA ŽENA</u>
<u>Jedanaesto poglavlje</u>
<u>DR KRONJE</u>
<u>Dvanaesto poglavlje</u>
<u>POKLON OD GOSPODINA FUTIJA RADIFUTIJA</u>
<u>Trinaesto poglavlje</u>
<u>ŠTAMPARIJA „DOBAR OTISAK“</u>
<u>Četrnaesto poglavlje</u>
<u>ČARLI DOBIJA PUTNIKA</u>
<u>Petnaesto poglavlje</u>
<u>MMA POTOKVANI PRIČA O POVERENJU, IZMEĐU OSTALOG</u>
<u>Šesnaesto poglavlje</u>
<u>KRATKO POGLAVLJE O ČAJU</u>

Sedamnaesto poglavlje
FOTOGRAFSKI DOKAZ

Osamnaesto poglavlje
ZAVARAVAMO SE ILI NAS ZAVARAVAJU

Devetnaesto poglavlje
PRAVO MESTO ZA MILOSRÐE